

The Project Gutenberg eBook of Hellaassa, by Santeri Ivalo

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Hellaassa

Author: Santeri Ivalo

Release date: January 5, 2013 [EBook #41780]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HELLAASSA ***

Produced by Tapio Riikonen

HELLAASSA

Kirj.

Santeri Ivalo

Ensimmäisen kerran ilmestynyt
Otavan kustantamana Helsingissä 1890.

HELLAASSA.

Turpea ja kostea oli maa notkossa, ja aina väliin vilahti vesilätäkkökin mättäiden kolossa. Kellahtava oli koivikko; alemmilta oksilta varissut, mustunut lehti peitti paikoitellen jo paksultu nuutuneen nurmikon. Samea oli ilma illan suussa. Oli se päivällä paistanut, ja kirkkaastikin, mutta kolkoksi kävi, kun taivas pilveili.

»Kaikki harmajata, maa ja taivas», tuumi itsekseen Eljas, kun pyssy olalla asteli niityn poikki, jossa

joka askeleelta maa alla notkahteli ja roiskutti vettä saapasvarsille. Viemärin syrjää oli tanakampi kulkea, sinne kääntyi hän, sillä saattoihan siellä vielä joku sorsakin piillä pensaan juurella, vaikka johan niitä sinä kesänä oli useita ammuttu. Eikähän tuo enää jänistäkään näkynyt Jalo löytävän.

— Jalo, Jalo, Jalo, Jalo! Eljas vihelti pitkään ja kimeästi. — Kotiinpäin taidan painaa. — Oikealle hän kääntyi, vihelti taaskin pitkään, nousi aidan yli ja alkoi astella ahon rinnettä. Oli siinä murros muudan puolilaho, siihen istahti hetkeksi.

— Pilveen meni taivas, puheli Eljas itsekseen. — Kirkas se olisi muutoin vielä ilta ollut, ja hauskempi, kun taas viimeistä kertaa kotiansa kulki... Niinpä niin! huomenna Helsinkiin päin. Ensi kertaa sinne outoihin oloihin käsiksi... Äitimuori sitä jo oli sureskellut hänen näin nuorena lähtöään tuohon Baabeliin, kuten sanoi, jossa jo niin monta kunnan poikaa oli pilalle mennyt. — Hm... Ainahan niitä vaaroja, varsinkin löyhille luonteille, jotka heittäytyvät arvelematta virtaan. Pahempikin se henki on, joka siellä kuuluu vallitsevan, mädännyt henki. Oli sitä jo koulukaupunkiin tuntunut jokunen tuulahdus tuota ajan kuolettavaa myrkkyä, joka uhkaa tuhota maailmasta kaiken aatteellisuuden, kaiken puhtauden, viedä nuorisolta sen ihanteet ja jättää jäljelle tiesi minkälaisen »todellisuuden», josta kerskailee. Oli sitä jo siksi kuulunut, että näki mihin se viepi: sehän se juuri turmioon viepi monta kelpo poikaa, väkisinkin se... — Katsos pahuus, kun koppelo tuosta juuri pörähti; — sinne menköön, omille teilleen! — Tullevatko Iikka ja Antti Helsinkiin? Heidän kanssaan sitä usein oli viime vuonna ollut puhetta, mihin suhteeseen sitä pitäisi asettua tuohon ajan suuntaan, mitenkä siihen taisteluun olisi ryhdyttävä. He olivat vakavasti päättäneet sotia tuota ajan myrkkyä vastaan elämänsä läpi, ensin ylioppilaina, sitten kansalaisina. Se neuvo oli ollut opettajienkin lähtöeväs, noitten hyvää tarkoittavien, ja sitä oli poikain velvollisuus seurata. — Vähänhän he, vähäväkiset, saavat aikaan, mutta kun itse pysyvät puhtaina ajan tahrasta ja tekevät minkä voivat, niin turhaa heidän työnsä ei ole. — Ei ole! Eljas hypähti pystyyn murrokseltaan. — Meissä on tahtoa ja uskoa, ja missä on tarmoa ja luottamusta asian oikeuteen, siellä kestävät ihanteetkin nuorisossa. — »Alaston todellisuus», se ei ole muuta kuin omien heikkouksiensa huono puolustus. Eljas viskasi hartioitaan halveksien.

— Mutta mihin se Jalo... Jalo, Jalo, Jalo, tule pois! Tainnut on jo mennä kotiin.

Tikka nakutti siinä petäjän kyljessä, hyppi, kierteli runkoa ja iski aina voimakkaasti ja tarkasti nokkansa koloon. Eljas päätti ampua pyssynsä tyhjäksi. Eihän tuota otusta parempaakaan nyt näkynyt saavan; myöhäiseksi jo kävi ja usva laskeusi. — Petäjän juurelle putosi nakuttaja.

Eljas katseli siinä raatoa.

— »Kirjava kuin tikan siipi», semmoiseksihan sitä tätä maailmaa sanotaan. On siinä mustaa, mutta on siinä valkoistakin, ja pakkoko on ryömiä mustia juovia myöten. Jos kukin koettaisi sitä valkaista, niin se jalostuisi. Mutta kun ei muuta kuin heittäydytään vain — antaa mennä, mihin vieneekin. Minäkin heittäydyn elämään ja sen taisteluihin, mutta tiedän mitä teen.

Vielä vihelti Eljas kerran koiraa ja lähti sitten astelemaan ropsasti rinnettä pitkin. Kosteaa oli sammal ja saappaat liukkaat, vaara oli siinä kompastuakin. Mutta sitä tanakammin, sitä rivakkaammin polki hän ja ajatteli: suoraan eteenpäin, kompastelematta! Kohta hän saapui maantielle, laskeusi siitä kohastaan niityn poikki jokiahteelle, kerta vielä kaunista kosken äyrästä pitkin kulkeakseen. Sieltä katsahti hän vielä kerran taakseen, heittääkseen jäähyväiset tuttuun männikköön. Sumu sulki näköalan, ja huurua liiteli koskiaaltojen pinnalla. — Mutta vielä se siitä selkeneekin, arveli Eljas. Pilvet vain pois päivän edestä, niin kirkkaana se paistaa!

Kotona olivat jo enimmät kamssut kokoon sälytettyinä. Äiti paistoi eväspiirakkaa. Samassa ajoi Juhana serkku pihaan. Hän oli oleva Eljaan matkatoveri ja Helsingissä huonekumppani, ja tuli nyt kotoaan, naapuripitäjästä.

Aamulla oli lähdeittävä.

I.

Hellas oli kapakka Helsingissä. Vaikka ei se juuri Helsingissäkään ollut, olihan vain paraiksi sen verran ulkopuolella, että siellä vielä aamupuoleenkin ja lauantai-iltoina saivat ulko-ovetkin olla auki ja että siellä vieraat vapaammin ja äänekkäämmin voivat elellä, kuin jos keskikaupungissa olisi ollut. — Eikä se Hellas oikeastaan ollut kapakkakaan; huvila se oli, johon kesäkuumasta kaupungin tomusta saattoi vapaasti tulla ruumistaan ja sieluaan vilvoittamaan, mutta jossa tietysti ei kuivin suin tarvinnut istua. Ja

sai sinne tulla talvella, ja olikin varsin sopivata, kun ajeli ulos kaupungista, pyöräyttää pieni mutka Hellaaseenkin päin, tai syksyisin ja keväisin tehdä tuonne pieni kävelymatka, — hyvinhän se on terveellistä, — ja vain sivumennen poiketa sisään lämpimikseen juomaan lasillisen kuumaa totia... Isot oli suojat ja paljon väkeä mahtui.

Siis varsin mukava, oikein mainio talo tuo Hellas. Kummako siis jos N.S.:kin vietti vuosipäiväänsä tässä syrjäisessä, hausassa paikassa. — Mikäkö N.S. on? Niistä ei saa oikein selvää, kaikista noista kirjaimista, joita ehtimiseen, milloin mihinkin kapakkaan Helsingissä kutsutaan kokoon. Seura kai se oli jonkinlainen: Nouseva Sukupolvi, Nuoret Suomalaiset, — mikä lie ollut. Ylioppilaita siihen vain kuului, sen saattoi päättää eräänä syysiltana Hellaan etehisessä niistä lyyryotsa-samettilakeista, joita siellä tungoksessa kipperästi riippui täyteen ahdetuista naulapuista. Sillä siksi illaksi oli N.S. kutsuttu kokoon Hellaaseen.

— Puoliska punssia, laupias neiti!

— Kaksi kuudenkymmenen pennin tuutinkia...

— Lisää olutta!

Semmoisia ääniä kuului tiheään alakerran isommasta salista. Pitkä pöytä oli siellä keskellä lattiaa. Sen päällä oli asetteja, vesikannuja, sokeriastioita, laseja, kuppeja, pikareita, sikaarin pätkiä ja paperossin poroa kirjavassa epäjärjestyksessä; värinsä olivat muuttaneet ennen valkoiset pöytäliinat. Ympärillä istui nelisenkymmenlukuinen nuorukaisjoukko.

— Kulka Anni, vesi on kuivunut kannusta, virkkoi muudan pöydän päästä, ojentaen kirkasta haarikkoa, ja muikeasti hymyili hän neitoselle, sivellen tuskin näkyviä viiksiään.

— Kippis, pannaan pohjaan, törähti eräs paksu silmälasinieikka vastapäätään istuvalle, ja siemasi lasista loput. — Kas niin, nyt uutta, armas Annuskani.

— Anni, tule tänne, tänne näin, viereeni, minulla on salaisia sanottavia, houkutteli toinen keikari ja yritti kierasta käsivartensa neidon solakan vartalon ympäri; mutta sukkelasti pyörähti tämä syrjään. Äänekkään naurun esineeksi joutui keikarin onnistumaton yritys. —

Virallinen puoli N.S.:ssä oli lopussa, ainoastaan maininveja siitä vain enää tuntui kahdenkeskisissä keskusteluissa siellä täällä pöydän kupeilla. Kysymyksenä oli ollut valmistava keskustelu eräiseen vaaliin, josta voittoa pidettiin hyvin epävarmana, elleivät kaikki sen puolueen miehet yksimielisesti, yksimiehisesti käyneet asiaan käsiksi. Ei ollut kysymystäkään, että kellään yksityisellä siinä seurassa olisi saanut olla asiasta eri mielipidettä. Jos joku semmoisen toi esiin, arveltiin hänen tahtovan loistaa itsenäiseksi tekeytymällä — eikä se arvelu useinkaan sattunut harhaan. Sillä kysymys ei ollut henkilöistä eikä yksityisasiasta, vaan periaatteista. Ja sillä neuvoin ne asiat saatiin jullilleen kulkemaan.

Agitationitoimikunta oli valittu ja sille määrätty kovat ohjesäännöt: joka mies oli saatava valitsemaan, muuten... Niin, ja kehoitus painettuihin vaalilippuihin oli laadittu: tietäköön jokainen, mitä hän on velvollinen puolueelleen, tietäköön, että tästä vaalista ei riipu ainoastaan sen hetken voitto, siitä tulee näkymään, mille kannalle asiat kallistuvat yleensä ylioppilaspireissä ja samalla koko maassa. Niin laillista syytä ei ole, että se oikeuttaisi vaalitulaisuudesta poissaolemaan.

Tämmöiseksi se kehoitus oli laadittu, ja tiedettiin, että vastapuolue oli painattanut yhtä jyrkän — mutta keltaiselle paperille. Ja tuohan se mieliä oli kiihoittanut. »Meidän täytyy voittaa!»

Mutta nyt oli se virallinen puoli jo lopussa, kaikki oli selväksi suoritettu, puhevalta oli heitetty vapaaksi. Illan parempi puoli oli alkanut. Jo oli maljoja esitetty, puheita pidetty seuran perustajille, isänmaalle, tulevaisuudelle ja naisille, oli muokattu vanhoja lauseparsia, huudettu »eläköön» julmasti ja kipattu tiheään. Ja veljellinen innostus alkoi vallita.

Taas vaadittiin äänettömyyttä, ja kun se vihdoinkin pääsi vallalle rähisevissä riveissä, kääntyivät kaikkien silmät pöydän alapäähän. Siellä seisoivat nuori, hoikka, punakkapokki poika lasi kädessä, heitti taapäin silmille valahtaneen, ruskean kiharan ja alkoi puhua. Se oli Eljas.

»Toverit, veljet», sanoi hän, ja vakavaksi muuttui alusta ujo katseensa. — »Vaikka nuorimpia joukossamme, en epäile pyytää hetkeksi huomiotanne esittäessäni maljan sille, mikä ei nuorison, innokkaiden, raitisten, elinvoimasta uhkuvien nuorukaisten seurasta koskaan voi eikä saa jäädä unhotuksiin...»

— Hentulleen kuuluu puhuvan keltanokka, huomautti hiljaa vieruskumppanilleen pöydän toisessa päässä eräs vanhempi civis ja ryyppäsi, pilkan hymy huulillaan.

— Olisiko niin järkevä. Minä pelkään, että sieltä tulee vielä paksumpaa.

»Muistuttaakseni muutamin sanoin mieleemme ihanteitamme. Ohdakkeiseksi sanotaan elämän tietä. Tosin ei täällä aina kukkavainioita poljeta, usein on kuljettavana pudottavia suomaita, usein kivikkokankaita, usein syviä nietoksia.»

— Mutta kun on sukset, ilveili joku.

— Ja hyvät saappaat, kuiskaili toinen.

»Toiveemme murtuvat tiheään, hankalat esteet katkaisevat usein pyrintömme ja laihalta tuntuu väliin vaivaimme palkkio. Mutta tuosta ei tarvis nuoren surra. Pankaamme ideaalimme korkeammas, kaukaisena mutta kirkkaana tulena loistakoon se aina silmiemme edessä, sitä kohden suorin tein kulkekaamme murtaen esteet kuin kosken tulva tokeensa. Pitäkäämme ihanteemme puhtaina, kauniina, suurina, antakaamme niitten aina elähdyttää mieliämme silloinkin, kun paheen tahra niitä pyrkii lannistamaan, ja silloin eivät ohdakkeet teillämme tunnu.»

— Puhuu syvästä elämäkokemuksesta.

— Milloin lie vieroitettu. Mutta hyvästi puhuu. Kun vain lopettaisi.

»Aatteiden palveluksessa jalostumme, puhdistumme. Antakaamme toivon, uskon, rakkauden vienojen hengetärten aina puhaltua sieluihimme uutta virikettä, antakaamme tuoreet sydämemme täysin innoin ihanteiden jalostettaviksi. Eläkööt meissä nämä ideaalit, versokoot, kasvakoot jaloja hedelmiä vastaisten päiviemme iloksi jälkeistenkin ihailtaviksi. Eläkööt nuorison ihanteet, eläkööt...»

Eläkööt, eläkööt, -kööt, -kööt, -kööt!

Hän oli puhunut, ja ääneen pääsi taas seura. Savun, ummehtuneen ilman ja katkerain huuruin seassa virtasi salin seinäin henkirei'istä ulos syksyn yöhön lasien kilinän ja terve-huutojen ääniä.

— Hei, veli Juhana, virkkoi Eljas istahtaen kilistysten jälkeen taas serkkunsa viereen, siinä sinä istut vain ja mökötät. Mitä arvelet puheestani?

— No niin, Eljas, johan sinä saarnaat kuin pappi kartoista.

— Entäpä sisältö?

— Näethän arvostelun, kun ympärillesi silmäilet.

Näkihän sen siitä. Toiset katsoivat sääliväisesti tuota nuorta, tulista miestä, jota maailma ei vielä ollut kouluuttanut, toiset laskivat puheesta puoliääneen pilkkasanoja, useat sille nauroivat, useimmat sen olivat unohtaneet, jos olivat kuullakaan viitsineet.

— Monessako näet innostustasi, kysyi Juhana, yhä alas katsellen, ja ahkerasti lasiaan hämmentäen.

— Mikä sitten? — Minä puhun vakaumuksestani, ja se ei voi...

— Laulua! Laulua! Laulamaan pojat! Eräs nykäisi Eljaankin käsivarresta pois kesken lauseen.

Ja sitten sitä laulettiin. Ja aina väliin oli joku puhetta pitävinään, mutta ei sitä moni enää viitsinyt kuunnella. Jo heti alusta huudettiin eläköön, ja siihen sai puhuja tyytyä. Yhä useammin tyhjenivät lasit, yhä sukkelammin sai Anni juosta niitä täyttämässä. Ja sitten sitä syötiin ja syötyä taas laulettiin ja ryypättiin, ja ilta kului yöhön.

Pian olivat käsissä kahvin ja liköörin ja niitä seuraavien »yhteisten» laulujen suotuisat hetket. Tuoli oli nostettu pöydälle, siihen oli miesvoimin haalattu istumaan Aatu Kustavi, tuo iloinen veitikka, joka osasi loppumattomin määrin hauskoja viisuja. Taajasti tunkivat muut ympärille. Aatu Kustavi veteli, ja käheä kööri säesti.

Siitä laulun rähäkästä hetkeksi levähtääkseen oli Eljas joutunut istumaan vähän syrjemmälle, pienen pöydän ääreen. Istui siinä jo muitakin leikkiä laskien kapakkatytön kanssa, kun tämä aina ohi viiletti juomiskuormaa kantaen, ja aina se hänkin siihen hetkeksi pysähtyi pilan puhuntaan, kun milloin siksi sai henkilömaa.

— Hemmetin siro röökynä, ja vielä suomea puhuu, ihmetteli Lassi, rikkaan lohiorvarin poika. — Annin olivat taas isoon pöytäan huutaneet.

— Varsi hänellä on notkea kuin nurmiheinä. — Eljas se aina tapaili runollisia vertauksia.

— Ja viisaannäköiset silmät, lisäsi Juhanakin, joka muuten ei paljon ottanut naisväkeä katsellakseen.

— Katsoppas Juhanaakin, kun lämpää. Älä sinä vain paljon katsele niitä silmiä, muuten... Kuulkaas Anni, meillä tulee kaksintaistelu tämän vakavan herran kanssa.

— Mitä vielä. Te nyt ette uskaltaisi. — Vähän se olikin aran näköinen Lassi, kun myötään asetteli rillejään, jotka eivät ottaneet nykerönellä pysyäkseen, ja koetteli, oliko sileäksi suittu tukka pysynyt sievänä.

— Mutta teidän takianne. Eihän silloin pelko pääse kysymykseen, puuttui Eljas puheeseen.

— Niin, puhetta tekin uskallatte pitää.

— Mutta eikö hän puhunut koreasti äsken tuossa, kysyi Lassi.

— Ihan minun täytyi jäädä seisomaan ja kuuntelemaan, — ja katsomaan, lisäsi tyttö vielä veitikkamaisen näköisenä. Eljas joutui tuosta hiukan hämilleen, taisipa punastuakin, mutta huomasi samassa itse, että kovinhan se oli lapsellista.

— Saakeli! Nyt minulle tulee kaksintaistelu hänenkin kanssaan!

— Tarpeetonta. Eihän tässä olla Saksassa, jossa kauniitkin kasvot arvilla rumennetaan.

— Niin, jos te vain...

— Ja näettehän, kuinka mies tuossa istuu ja muistelee kotoista henttuaan.

— Minäkö? Mitä henttua? Eihän minulla ole, ennenkuin saan. — Pitihän siihen Eljaankin taas jo jotakin tokaista.

— Eihän vain. Kuuluipa tuo puheesta äsken, kaikista noista ideaaleista ja...

Mutta lähtö siitä tuli röökynälle. Paha metakka alkoi kuulua isosta pöydästä.

— Ju-juuttaa holofernesta! Kun kaataa punssipikarinsa toisen uusille housuille. Tuossa veli velkasi.

— Hitto! Mitä sinä sen mokoma minua oluellasi valelet? Perhanan penikka, keltanokka, uutispottu, tulee tässä päissään holvailemaan.

— Mitä sinä sitten sen tuhannen tolvana, mätänokka, punssillasi toisen vaatteita virutat? Suuhusikin tilkkasi tarvitsit.

— Ja sinä et tarvitse muuta kuin korville hyvästi.

— Entä sinä...

— No mutta herrat! huusi Anni ja koetti riitaa ehkäistä. Mutta hyvä ei ollut siihen enää mennä. Käsiksi olivat jo hyökänneet ja vaatteet tippuen märkyydestä he lattialla kähisten kamppailivat. Tuolit romahtelivat, pöydät heilahtelivat, pikarit sinkoilivat valaen sisältönsä pitkin pöytäliinoja ja ympärillä istuvien vaatteita. Toisetkin sekaantuivat vähitellen sovittelijoista asianomaisiksi ja tömisten aaltoili mieskasa lattialla; Aatu Kustavi takoi tahtia särkyneellä tuolinjalalla.

Turhaan Anni kielteli, turhaan muutamat siivommat puhuivat järkeä. Vasta kun kapakan isännän mahtavan leveä muoto ilmestyi ovelle ja uupumus raukaksi voimat, tyyntyi meteli, ja hajaantui joukko. Mutta armahda sitä siivoa ja hävitystä! Hiestä läähättäen, tukat pöyryssä, silmät tuijollaan, kaulustat irti ja vaatteet auki olivat sankarit vaipuneet mikä minnekin, katsellen lattiaa, jossa kalvostimia, nappeja, huiveja, silmälasin puoliskoja ja kellon periä oli omistajiaan vailla. Mutta ketterästi korjasi Anni pois pahimman hävityksen, ja kun muutamia laseja taas oli saatu täyteen ja muudan esittänyt, että sovitaan pois ne vanhat vihat, niin paiskattiin kättä ja kipattiin sovintoryypyt. Helläksi se sentään tekee mielen tuo viina, vaikka se nuorta verta vähän hurjistaakin. — Aatu Kustavi aloitti hauskan laulun, ja käheä kööri säesti.

Kiire siinä oli Annilla tyydyttää kaikkien tarpeita. Taas kun hän kantoi kaksin käsin lasikuormaa pöydälle rikkonaisten sijaan, niin siinä ovella juuri hoiperteli eräs pitkä partaniekka häntä hätyyttämään. Leuasta tarttui tyttöä kiinni ja suudella loiskautti. Minkäs se teki tyttö siihen, kädet kun olivat kiinni. Mutta niin se näytti hänen kasvoistaan päättäen, että itku oli herkässä herahtamaan.

— Tuo on sikamaista, huusi Eljas kiukusta kuohuen. Niin oli hävitöntä hänestä tuo vastuksettoman ahdistaminen. Oli siitä vähällä syntyä uusi riita, ja vaivoin olisi Juhana saanut serkkunsa hillityksi, ellei Annikin olisi katseellaan häntä kehoittanut tyyntymään.

— Sinä heittäyt naurettavaksi, Eljas, tuolla kiihkoisuudellasi.

— Puolustatko sinäkin, Juhana, moista hävittömyyttä?

— En puolusta, mutta mitä se sinuunkaan kuuluu?

— Eihän tuo kuulukaan, ilettää vain ja suututtaa. Oikein minua säälistää tuo tyttöparka. Millaista elämistä sillä on aamusta iltaan ja yöhön myöhäiseen! Juoksua ja kuormia kuin kyytihevosella, ja sitten vielä tuommoista kohtelua.

— Onhan tuo vähän surullista. Eikä tyttö näytä olevan vielä kuin tuskin 17-vuotias.

— Tuskin 17, ja noin jo mieroille joutunut. Eikäpä taida parata siitä hänen elämisensä vanhemmuuteenkaan.

— Eihän se kehuttavaa ole kapakkatyön eläminen.

— Tupakan ja viinan katkussa saapi raukka viettää päivänsä. Minkähänlaiseksi tuo ajatellee tulevaisuutensa.

— Toivoneeko tuon parempaa, jos ajattelee vähääkään. Tyytyy siihen ehkä kernaastikin.

— Enpä usko. Tuoko muka miellyttäisi! Iätikö pitäisi sitten tuon sorjan vartalon olla joka juopporentun syleiltävänä ja hänen puhtaitten huuliensa kaikkien karvanaamojen nuoleskeltavina. Tyttö polo!

— No älähän tuota itke. Minkä sille välttämättömyydelle mahtaa?

— Välttämättömyydelle!

— Niin. Miksi kerran rupesi kapakkaenkeliksi?

— Miksi lie ruvennut. Mutta säälistää hän minua kumminkin.

Mutta Anni juoksi pöydästä pöytään, mihin häntä milloinkin huudettiin, ja sulatti ääneti kaikkia niitä kompia, joita yön kuluessa yhä raaempina laskettiin. Hänen velvollisuutensa oli palvella ja miellyttää. Hän oli näet se syötti, joka paljon veti vieraita Hellaaseen ja suurensi siten kapakan tuloja, mutta sentähden häneen pitikin kaikilla luonnollisesti olla yhtäläiset oikeudet. Toisinaan hän kumminkin aina pyörähti ikäänkuin levähtämään Juhanan ja Eljaan pöytään ja siinä haastettiin yhtä ja toista. Ja hellytti hän siinä niin Eljaan nuoren sydämen, että tämä kohta ei enää tyttöä ainoastaan säälinyt. Mutta kateellisina toiset tiheään komensivat Annia muualle, ja ivaa ei säästetty enkelin pakopaikasta.

— Jokohan noustaan, sanoi Juhani katsellen kelloaan. Kahta se jo kävi.

— Hennotko lähteä?

Tuntuihan se vähän vastenmieliseltä Eljaasta nyt näin lämpimiltään paeta pois. Mutta kun muutamia muitakin jo nousi lähteäkseen, ryppäsi Eljaskin lasinsa pohjaan, heitti hyvästit ja ehätti toisten jälkeen.

— Käykää pian taas, huusi tyttö silmää iskien.

Kun joukko pääsi raittiiseen ulkoilmaan, hengitettiin täysin keuhkoin ja kaupunkiin alettiin astella leikkiä laskien.

— Pyörällepä taisi tyttö kiertää Eljaalta päin, ilveili vanhemmista yksi.

— Niin, niin. Eljas on hyvissä kirjoissa Hellaassa. Kun sattuu matti taskuun, niin lyöttäydytään vain Eljaan seuraan, kyllä lohkeaa velaksikin jos mitä.

— Ja kun se ei vielä ihastuksesta päihinsäkään päässyt. Aivan on kuin olisi maitoa särpinyt koko illan.

— Se näettesen juontikin unohtui, kun siinä yksistä tuumin sivupöydän ääressä lerkutettiin. Ja olihan siinä vakava Juhanakin.

— Mutta kolmantena miesnä, se nähtiin. Niinhän se oli siinä Eljaan ja Annin välissä kuin liika naula reen jalaksessa.

— Taisinpa olla, naureli Jussi. — Mutta varohan Eljas, ettet rupea kovin usein säälistelemään — kapakkatyttöjä.

Siten ilveili kävellessään ensi joukko, joka palasi N.S:n vuosipäivän vietosta Hellaasta. Enemmistö siellä vielä jatkoi äänestä illoaan. Savun, kitkerän ilman ja lasien kilinän seassa tulvaili alakerran isomman salin henkirei'istä ulos Aatu Kustavin laulu ja käheän köörin säestys, ja etäälle taisi erottaa sanat:

Älä sinä tyttö vielä itke itke sinä sitten vasta, kun toisella jalalla rukkia poljet ja toisella liekutat lasta.

II.

Yrjönkadun yläpäässä asuivat serkukset, Juhana ja Eljas. Kivimuurin kolmannessa kerroksessa oli pihalle päin heidän kaksi-ikkunainen huoneensa. Toisen edustaisella pöydällä oli auki Ruotsin valtakunnan laki, vieressä ylen tuttu »Schrevelius» ja vielä kaikenlaisten kaarien kopioituja luentovihkoja. Se pöytä oli Juhanan, juristin. Pöydällä toisen ikkunan edessä oli sekaisin kaikenlaista: kreikan kielioppi ja Shakespearin draamoja, Suomen kielen rakennus ja Johtavat aatteet, Kantin kritiikki ja almanakka, Giftas ja rukouskirja. Oli siinä vara valita.

Eljas viskasi sinne toisten joukkoon muutaman Suomi-kirjan, josta oli iltahämärässä katsellut suomalaisten kansojen sukupuuta ja haaroja, ja heittäysi takanojaan keinutuoliinsa. Hän oli suuren Suomen sillan suuri intoilija.

— No on niitä noita suomalaisiakin kansoja jos minkä nimellisiä, ja useimmat ne vielä elävät syvässä tiedottomuudessa, kolkossa pimeydessä.

— Pimeyteen tästä taidamme jäädä kohta mekin, jos ei matami tuo lamppuja, virkkoi hetkisen kuluttua Juhana ja nosti säärensäkin sohvalle.

— Ja niin ne ovat hajallaankin, silvotut ja heitetyt kuin akanat tuuleen. »Ei Aunus, Vepsä tunne, kusta Eestein kulkevi tie...»

— Mutta minä tunnen, että minun tieni kohta kulkee tupakan hakuun, mistä häntä saanee näin pyhäpäivänä.

— Sinulla ne on aina nuo tupakkisi!

— Kuinkas muuten. Lähdetäänkö kävelemään?

— Kävelemään. Siinä lanttastessa se aika tärväypi.

— Aika se sultakin! Haaveiletko siinä sunnuntai-iltana Aunustasi vai et, — ykskaikki! Ei se sinua kauas potkaise.

— Hyvä se on niitäkin tuntea, ja välttämätön.

— Välttämätönkö sinun on hapuilla sieltä täältä ja sotkea yhteen tukkuun hebreat, virot, filosofiat ja Aunukset? Mikä niistä sitten syntyy? Lue sinä Eljas kreikan kielioppiasi arkipäivinä, käännä Homerosta ja mene tentteeraamaan. Hapuilee kuin sokea!

— Pitäähän toki ensin saada vähän yleissilmäystä, laajempaa näköalaa.

— Näkö... Lukea poruuttele kurssejasi vain ja ota sitten yleissilmäys.

— Kursseja! Siinäkö se sitten onkin koko ylioppilaan vapaa tutkiminen, että muutamia kirjoja pannaan päähän ja tentteerataan? Kurjaksipa sen sinä käsität.

— Niin se pitää sinunkin käsittää, ja varo ettet sitä käsitä liian myöhään.

— Ja sitenkö kehitän henkeni vapaaksi elämän taisteluihin ryhtyäkseni?

— Kuule Eljas! Sinun pitää kehittää itseäsi ruunun rasvaista pullaa eikä mitään muuta varten. Elämän taistelusi on siitä kilpailla ja koettaa saada se niin pian kuin mahdollista ja niin suuri kuin suinkin. Sitten vasta saat alkaa Aunuksia hourailemaan, kun tyytyväisenä voit taputella paisuvaa vatsaasi ja odotella palkankorotuksia.

— Syö sinä rasvapullaasi. Minä katson elämäni kutsumusta vähän ihanteellisemmalta kannalta, välipä tästä, jos vähän laihemmaksi jäänkin.

— Sinä kuolet nälkään. Hampaasi kolahtavat pian naukaan, ja haudallasi kiroilevat velkamiehet nimeäsi. Mies se, joka ensiksi pääsee kirjansa loppukanteen ja saa tutkintonsa taakseen!

— Ja semmoinenko sinun elämäsi pyrintö on? Ei muuta kuin iankaikkista kissanhännän vetoa.

— Justiin! Sillä erotuksella vain, että täällä kartun sijasta koetetaan vetää puoleensa mikä mitäkin: kerjäläinen lihakkainta luupalaa, talonpoika viljavinta peltotilkkaa ja pienintä maantieosuutta, virkamies vähintä työtä ja suurinta palkkaa... Mutta ota jo takki päällesi, lähdetään.

— Kun tapaisin eheimmät kalossit vähimmällä vaivalla!

— Kavahda vilppiä, mutta pidä puolesi. — Ota avaimesi taskuun.

Siitä laskeusivat serkukset väitellen keskikaupunkia kohden ja hämmentyivät pian siihen ihmismvirtaan, joka siellä aina ja sunnuntai-iltoina etenkin tulvailee.

Juhana oli serkkuaan paria vuotta vanhempi ja vuotta vanhempi ylioppilaana. Yhdessä olivat he lapsuutensa ajat viettäneet, vuoroin leikkineet kummankin kodissa, naapuripitäjissä kaukana pohjan perillä, onkineet harria koskista ja saloilla ampuneet metsän viljaa. Muokkautuneet sitten koulukaupungissa ja miehistyneet. Erilaiset olivat heidän luonteensa, mutta hyvin he silti yhteen sopivat. Juhana oli vakava, mieltäväinen, hitaampi mies, joten oli aina ollut sieluna leikissä ja todessa Eljaan tulisempi luonne ja elävämpi mielikuvitus. Jospa toverit toisinaan pilkkasivatkin hidaskielisen, jäykän Juhon juroutta, niin yhtä usein joutui Eljaan ajattelemattomuus saman naurun alaiseksi.

Lahjakkaampi tosin ja vilkkaampi oli Eljas, puhua parpatti paljon, puuta jos heinääkin, aikoi suuria ja haaveksi kaikenlaista, jota 18-vuotiaaseen, toivorikkaaseen päähän mahtuu. Juhana taas kun milloin sai sanoneeksi sanan, niin se sattui paikalleen.

Ja niin he astelivat nyt pitkin esplanaadia, jonne tunkeutumisen halu aina on viekoitellut taajan joukon joutilaita. Siinä heidän edellään luovivat juuri Lassi ja Antti, ja pian he nämä ehättivät.

Lassi, joka, vaikka ensivuotias hänkin, jo hyvin oli ottanut oloihin perehtyäkseen, selitti juuri Antille, hiljaiselle miehelle, eilisltaista retkeään, asetellen ehtimiseen rillejään, jotka eivät tahtoneet koskaan pysyä siinä nykerönenällä eikä suojella punoittavia silmiä.

— Kun minä eilen illalla palasin labbiksesta, tapasin aasiksen kohdalla Supiksen, ja niin me laskeusimme tänne espikselle, jossa oli mahoton hyvä piikis. Mutta me mentiin studikselle suoraan Hudista tapaamaan ja jäimme sinne pariiksi tunniksi, kunnes ajoimme Kaisikseen...

— Mitä se Lassi valehtelee siinä? Eljas löi Lassia olalle, niin että rillit taaskin tipahtivat.

— So! enkä valehtele. Ka terve, tekö siinä olette?

— Mihin ne serkukset semmoista kyytiä viiltää joukkojen halki? kysyi Antti.

— Tupakan ostoon vain. No, kääntykää tänne, kävelemään.

— En minä viitsi. Kotiin pitäisi jo joutua lukemaan, selitti Lassi.

— Hillitse sinäkin jo tuo lukuintosi, lähteehän se henki vähemmälläkin. — Eljas otti häntä käsikynkästä, ja niin sitä mentiin. — Eihän tässä katuakaan saa sulkea.

— Eipä sitä joutaisi. Tupakkaa sitä pitäisi sentään minunkin saada. Mutta sitten me painamme kotiin suoraan Antin kanssa.

— Tietenkin, vakuutti tämä.

Hiukan tyhmänä olivat koulutoverit pitäneet Lassia, vaikka ei hän itse sitä suinkaan uskonut. Sekavat ja omituiset olivat hänen tuumansa aina olleet, ja hauska oli toisten usein ollut käyttää hyväkseen hänen herkkätuntoisuuttaan ja helposti syttyvää innostustaan. Mutta Helsingissä häntä olisi luullut ihan toiseksi mieheksi, semmoisella varmuudella ja ainakin näennäisellä itsenäisyydellä hän käyttäytyi. Rahaa oli hänellä paljon, ja se hänet pian saattoi vanhempain tuttavuuteen, sillä ei se Lassista niin tarkkaa ollut, vaikka hän joskus saikin maksaa muutaman markan enemmän kuin toiset — hienossa seurassa. Olihan sitä, ja toista tuli. Mutta seuraavana päivänä oli hän pennistä kitsas.

— Eipä sitä nyt tupakkaa taida saada muualta kuin ylioppilashuoneelta, virkkoi Juhana, kun Aleksanterinkadulle laskeuduttiin.

— Hiisi, siellä maksaa puntti kymmentä penniä enemmän kuin muualla, valitti Lassi. Hän muisti eilistä iltaa.

Mutta kun tultiin siihen kadun käänteeseen, joka ikäänkuin väkisin vetää mukaansa, niin pistäydettiin

»taloon».

— Hyvästi. Pitää lähteä kotiin lukemaan. — Lassi pysähtyi portaille.

— Älähän nyt hätäile. Katsotaan, onko kirjeitä. Entä sinun tupakkasi?

Ja ylös rappusia kapusi Lassikin. Eihän siellä ollut kirjeitä. Pari miestä siellä seisoivat etehisessä ja haukotteli, kädet housuntaskussa. Tarkoin he tähystelivät kaikkia sisään tulijoita, tutkiskellakseen tulisiko joku, jolla olisi jokunen viitonen liikaa matkassa. Kapakan puolelle meni Juhana tupakkia ostamaan, ja Lassi seurasi. Mutta sieltä ulos tullessaan oli heti kiros hänen huulillaan.

— No kehtaa ne nylkeä ihmisiä! Viisikymmentä penniä tuommoisesta tyngästä. — Sikaari oli hänellä hampaissa, sen hän oli muka säästääkseen ostanut. — Kokonaisen paperossipuntin olisi sillä hinnalla saanut!

— Mutta miksi sinä pyhä veli ostit niin kalliin?

— Viisi penniä luulin maksavan, eli kymmenen. Eivät sanoneet edeltäkäsini, sitten vasta, kun jo oli suussa, eivätkä enää takaisin huolineet.

— No onhan sillä Lassin ukolla varaa, vaikka ostaisi kuorman tuommoisia, lohdutti Eljas. — Kolme taloa ja kasat arkun pohjalla.

— Kasat! Mutta mihin tästä nyt lähdetään?

— Onko se Eljas käynyt Hellaassa, tuttavuutta jatkamassa, kysyi Antti.

— Eihän se vielä. Lyhyeenhän se sinun säälimisesi jäikin. Eikö sinua enää huoletakaan tuon tyttöparan tulevaisuus, vaikka lie ikävänsä jo kuihtunut? — Juhana oli pitkin viikkoa tuolle kiusaillut Eljasta, kun tämä sanoi Hellaan Annin kohtaloa aina mielihaikealla muistelevansa.

— Veistele sinä vain. Jospa olisin vähän toisessa asemassa, niin näyttäisin, että todella säälin hänen synkkiä päiviään.

— Käyhän toki lohduttamassa, johan tuo lie onnettomuuteensa kuollutkin.

— Tekisipä mieleni. Lähdetäänkö Hellaaseen päin kävelemään?

— En ainakaan minä. Minä tunnen sen kapakoissa juoksun. — Lassi oli hyvin jäykkänä ja päättäväisenä.

— Eihän tästä nyt juomaan. Kävellään vain.

— Kyllä minä tiedän ne kävelyt. Tuletko Antti kotiin?

— Entäpä jos sentään illallisen alle vähän kävelisimme. Ei siitä työstä sitä ennen kumminkaan mitään tule.

— Voisihan sitä kävellä, mutta sisään en... Vai eikö se Juhana tulekaan?

— Eihän se jouda. Se näet kulkee joka sunnuntai katselemassa erästä laihaa kirjurimamsellia, minkä siitä hyötynee. Aiotko tänäänkin mennä sinne arkkitehdille, Juhana?

— Enpä tuota tiedä. Käyn ensin täällä lukusalissa.

— Terveeksi sitten. Me menemme Hellaaseen.

Lukusalissa oli kamalan hiljaista. Parikymmentä miestä siellä istui pitkin sohvia, millä kädessään mikin sanoma, jota ainakin oli lukevinaan. Mutta vuoron päältä he haukottelivat. Pari himmeätä kaasuliekkiä valaisi tuota isoa huonetta, jossa vain joku rykäisy tahi käännetyin lehden kahina katkaisi äänettömyyden.

Juhana sieppasi sieltä pöydältä lehden käteensä ja alkoi lukea. Mutta kuivilta ne tuntuivat nyt nuo Fliegende Blätterinkin sukkeluudet, kuvat rumia, eikä hän viitsinyt seurata tekstiä, että mistä siinä oikeastaan puhuttiin ja ilveiltiin. Hän sytytti tupakan, veteli siitä sakeita haikuja ja tuumaili.

— Olisikohan pitänyt lähteä poikain kanssa Hellaaseen? Kovin tuo on täälläkin kuivaa. Mutta joutavaa se on, jos sielläkin juonti tulee: rahaa menee ja aikaa. Lähtisikö tästä teatteriin? Vai pitäisiköhän sitä käydä tädin talossa; eihän siihen kyllä pakkoa ole, vaan saisihan tuolla käydä, kun ne kumminkin odottavat. Siellä kai se on taas Juliakin; sukuja miten lie isännälle, koska tuo siellä on aina sunnuntaisin. — Laihaksi kirjurimamselliksi sitä Eljas sätti: mikäs se onkaan muu! Mutta koreanlaiset sillä on silmät.

— Kun sille olisi koskaan mitä sanomista, — ja yhtä tuppisuuna se on hänkin. — Hiisi kun haukotuttaa! Saisihan tuonne lähteä arkkitehdille, mitäpä täälläkään viisastuu.

Kello kävi seitsemättä. Se alkoi olla jo sopiva aika lähteä, — jos lähteä viitsisi. Juhana katseli vielä pöydälle, että olisiko tuolla ollut jokin lehti, jota olisi kannattanut silmäillä. Eikä ollut. Vielä tähysteli hän miehiä, jotka siinä loikoilivat lehtiään lukien, olisiko sattunut tuttavaa, jonka seuraan lyöttäytyisi. Ei ollut. Kaikki olivat ne juron ja pahantuulisen näköisiä, ja Juhana jo arveli, jotta ei niillä kaikilla toki taida olla tätiäkään kaupungissa, eikä tädin luona kirjurimamsellia, laihaakaan.

Juhana viskasi takin ylleen ja läksi. Kiireenlaisesti hän asteli, suoraan tunki kansanvirran halki esplanaadille ja alkoi nousta vastamaata Kasarminkadulle. — Se oli aika jo lähteä, jos ensinkään mieli, — ja saattoihan tuolla käydä.

Arkkitehdissä oli eräitä muitakin vieraita, ja Juhana vetäytyi, käteltyään kaikkia järjestään, nurkkaan istumaan. Täti häntä siinä vähän puhutteli, kysyi oliko kirjettä tullut kotoa ja miten siellä jaksettiin. Arkkitehti tarjosi tupakkaa, kehoitti ottamaan ja kääntyi taas toisia vieraita puhuttelemaan. Poika, kuusivuotias, perheen esikoinen, pinkeissä pöksyissä ja tukka silmille kammattuna, komennettiin tervehtimään, ja komeasti hän jalalla raapasikin.

Siinä toisessa nurkassa se istui Julia, selaillen albumia, jota Juhana oli ennen nähnyt hänen jo ainakin kymmenen kertaa selailevan. — Eihän tuo nyt ollut niin hemmetin laiha. — Juhanasta oli hän tavallisessa lihassa, ja minkä se sille osasi, että täytyi kirjoittelemisella tienata, konttoristina olla, — köyhä tyttö.

Silleen olivat he arkkitehdissä jo useana pyhäiltana istuneet, — eri nurkissa. Mutta nyt Juhanalle pisti päähän, että mitähän jos menisi tyttöä kerran puhuttelemaan, kun hänkin noin yksin istui muista erillään. Ei taida viitsiä, ajatteli hän toisakseen, mitäpä tuolle olisi sanomistakaan. Mutta siinä mietittyään hyvän aikaa nousi hän äkkiä, kulki poikki lattian pitkin askelin ja asettui tytön tuolin taakse. Siinä se yhä albumista katseli kukkaiskortteja.

— Voisipa tuo olla niinkuin minunkin antamani, sanoi hän eräästä, jota Julia juuri piti kädessään.

— Miten se voisi olla, kun se on minun antamani?

— Ilman vain noista alkukirjaimista päättäen. J.K. kun on näettesen.

— Ovatko teidänkin alkukirjaimenne J.K.?

Olivathan ne. Kovin se olikin hullusti sattunut. Ja siitä sitä vähitellen puhetta punousi. Juhana löysi tuolinkin siitä lähitienoilta, ja kun siihen teevettä kannettiin, niin oikein se hyvältä tuntui. Aina hetken kuluttua toinen virkahti jotakin ja siihen taas toinen. Syysloasta, teattereista, mistä lie puhuttu, mutta sen verran siinä Juhana lämpesi, että olisi paikalla tahtonut Eljaalle todistaa, ettei Julia ollut vähääkään liian laiha. Ja siltä se näytti kuin olisi tyttökin jo hyvillä mielin silmäillyt Juhanan rehelliseen naamaan.

Ilta kului paljoa pikemmin kuin tavallisesti. Kun poislähdön aika tuli, tarjousi Juhana saattamaan Juliaa kotiin. Tuommoista ei ollut koskaan ennen tapahtunut, ja oikein ihmeellä katseli arkkitehdin rouva, että mikä nyt oli mennyt hänen sisarensa poikaan, kun kohteliaaksi rupesi.

Ja hän saattoi Julian kotiin, Malminkadulle, ja siinä kättä pauskattiin. Eikä nyt Juhanan tehnyt mieli yksin kotiin kävellä. Tuntui niin keveältä, raitis oli ilmakin. Harmitti vain, ettei ollut ennen tullut puhelluksi tuon tytön kanssa, olisi monesti ollut hauskempi tädin luona. — Niin, mihinkä hän nyt astelisikaan. Ei Eljas tietenkään vielä ole Hellaasta palannut, — mitenhän olisi, jos lähtisi noutamaan pojan sieltä. — Ja sinnepäin kääntyi Juhana, se Malminkatu kun olikin vähän tullin puolessa.

Siellä Hellaassa ne istuivat, Eljas, Antti ja aivan etupäässä Lassi, joka ei ollut aikonut sisään mennä.

Iloiseksi oli mennyt Annin katse, kun heidän tulevan näki. Sydän se näet on kapakkatytölläkin, nuorella varsinkin; Eljas oli pulska poika, ja häntä oli Anni muistellut N.S:n vuosipäivästä asti. Heti viivähtikin Anni sen pöydän tienoilla, johon vastatulijat olivat istahtaneet, ja alkoi juttelun.

Mutta muitakin istui siinä Hellaan salissa, juomispuuhissa. Ja kummakos, että istui. Useat näet juovat syyttäkin, mutta niitä on paljon syitäkin juomiseen, ja tuskinpa mikään maailmassa on niin monipuolista kuin viina. Iloinen juopi ilostaan, murheinen unhottaakseen surujaan. Rikas juopi — onhan sillä, mistä juoda, köyhä juopi osattomuutensa harmista. Terve juopi, koska jaksaa, sairas juopi päästäkseen hetkeksi kivuistaan. Vanha juopi nuortuakseen, nuori juopi — eihän hänkään ole Pekkoja pahempi. — Niinpä niitä oli nytkin Hellaassa miehiä, ylioppilaita, jotka jo toista vuorokautta joivat, ja aivan eri syistä. Toiset joivat, kun olivat läpäisseet tutkinnossa, toiset, koska olivat saaneet reput: syytä oli

kumpaisillakin, ja yhtä reippaita olivat kaikki, sillä saman verta kuohui heidän kallossaan. Sitä he vain eivät voineet yksikään suvaita, että tyttö asettui tulokkaiden pöytään, ja riitaa he rupesivat näiden kanssa rakentamaan. Mutta kun toisista, siivommista eivät vastustaan löytäneet, pyöräyttivät toisaalle päin ja alkoivat heittäytyä tutuiksi. Saman hengen lapsia olivat olevinaan, kohta jo veljenmaljaa esittivät ja kuinka lie ollutkaan, — aiottuun puoleen olutpulloon ei Lassitakaan juonti jäänyt. Pian kippaili hän syvässä ystävytydessä uusien veljien kanssa yksissä tuumin. Antti ei ollut sen luontoinen, että vastaan olisi pannut, ja Eljaalla oli niin mahdottoman paljon asioita tytön kanssa selvitettävänä, ettei joutanut toisten tuumiin paljon puuttumaan; siinä pöydän nurkalla he puhua parpattivat pitkin iltaa, ja kun Anni milloin toisaalle juoksuihinsa joudutti, seurasivat Eljaan silmät mielihyvällä hänen keveää sipsutustaan, kunnes tyttö taas tuli hänen tuolinsa viereen lirkuttamaan.

Tiheään toiset kilistelivät, ja yhäti se Eljaskin lämpeni. Jo oli tyttö saanut kertoneeksi hänelle historiansa, mutkattoman, lyhyen. Käsityöläisen tytär sanoi olevansa pienestä rantakaupungista. Laivaan oli siellä joutunut pari vuotta sitten ja kesällä jäänyt Helsinkiin, jossa oli ruvennut Hellaan kyökkiin ensiksi ja sitten tiskin taakse. Ei sanonut kapakaelämän miellyttävän, mutta minkäpä sille teki. Ja oli se siinä Eljas näkevinään kyyneleenkin hänen kauniissa silmässään, ja silloin alkoi hän hautoa mielessään erästä tuumaa.

Samassa tuli Juhana, astui reippaana ja iloisena serkkunsa luo tämän huomaamatta.

— Soo, Eljas, joko sinä kuinka pitkälle olet päässyt?

— Ka Juhana! Niin missä suhteessa pitkälle?

— Juonnissa ja säälisi suhteen. Missä tyttösi on?

— Vastahan tuo pääsi tästä pyörähtämään, selitti Antti, joka iltaa suurimman osan oli äänetönnä itsekseen istunut ja kuunnellut vuoroin Eljaan ja tytön pakinaa, vuoroin toisien porinata. — Eljashan sitä on tuossa koko illan hakkaillut semmoisella innolla, että tuskin on parin ryypyn vanhaksi ehtinyt päästä.

— No sittenhän se alkaa valmistua.

— Luulisipa kylläkin. Mutta mikä sinut tänne lennätti? Olitko tätisi luona ja sen mamsellin kimpussa?

— Olinpa tietenkin ja nyt tulin teitä pois hakemaan. Mutta Lassihan näyttää jo melko pitkälle päässeen.

Yhä useammin oli Lassi kilisteltyt. Poskensa punoitti, ja vähän alkoi jo kielensä sammaltaa, kun hän uusille veljilleen ystävytyensä tunteita selitti. Ja hyvin osasivatkin nuo hänen tunteitaan virittää: eipä arvellut Lassi enää rahalla sielua olevan.

— Kaunis röökyinä, huusi hän muikeimmalla äänellään, kun Anni taas sisälle tuli, — jos toisitte meille paraita sikaarejanne kymmenkunnan, niin olisitte erinomaisen kil-kiltti.

— Näitkö 50 pennin?

— Ei, rakas neiti, tule kysymykseen pennit eikä mar-markat, kunhan te tuotte, noilla hienoilla käsillänne.

Mutta kyllä siltä luistaa tuo tyttöjen mielistely, tuolta Lassiveljeltä! mairittelivat toiset. — Semmoisen sen pitää olla gentlemannin...

— Ja jos vielä saisin vaivata — kaksi punssia lisää. Se on teidän tuomananne kuin hunajaa.

— Alvanhan sinä panet tytön pyörälle. Kas kun punastuu. Sinulla on täällä mainiot paperit, veli Lassi!

— Ja armaani, käskekää valmistaa vähän suu-suussa purtavaa. Saanko ruokalistan.

— Älähän toki Lassi enää, johan tässä nyt kerraksi, esteli Antti, joka säälikeli huonetoverinsa huomispäivää.

— Enkö minä saa tilata mitä tahdon, veljet, omilla rahoillani?

— Sitä minä tahtoisin nähdä, joka voipi kieltää veli Lassia...

— Semmoiset holhoojat...! — Toiset pitivät näet Lassin puolta hyvin ymmärrettävistä syistä.

— Niin, kulta Anni, kuudelle te-teirinpaistia.

Täytyihän Annin kantaa sinne, mitä tilattiin, mutta ei hän näyttänyt paljon välittävän niistä Lassin

mairittelusanoista. Semmoisia sai hän vieraitten suista kuulla joka ilta ja yö, eikä niillä hänelle ollut merkitystä. Toista oli hänen ohikulkiessaan aina katsahtaa Eljaan silmään ja panna poika vähän punehtumaan, ja omaa vertakin ne liikuttivat nuo kaksipuoliset katseet, hellänlaiset. Nuori tuo oli tyttökin, eikä vielä pahasti paatunut. — Juhana, joka janoihiinsa oli jäänyt olutlasin juomaan, huomasi hyvin nuo väreet, mutta ei hän ollut milläänkään siitä: antaapa pojan heitellä silmäyksiä, ajatteli hän, koska ne näkyvät lankeavan noin hedelmälliseen maahan, viatontahan tuo vielä on. Kyllä se siitä herkiääkin, ja sitenhän tuo maailmaan tutustuu hänkin, ja maailman ranta se kouluttaa. Mutta huomisesta sitä täytyy työn tekoon...

— Huomennahan me Eljas alamme lukea uutta vauhtia.

— Huomisaamusta. Ja siitä tulee julma pänttäileminen tutkintoja varten. Mitä lyhimmässä ajassa niin paljon kuin suinkin!

— Kas niin, oletpa jo järki-ihmiseksi tullut yhtenä iltapuolena. Kuka sinut on niin vakuuttanut?

— Tuo tyttö.

— Kylläpä on viisas tyttö! Hänen luo pitäisi lähettää koko liuta ensivuotiaita.

— Ei se muille auta.

— No, no, älä kerskaile. — Mutta eiköhän jo lähdetä, että aamulla jaksetaan noustakin lukemaan.

Parasta se oli Eljaastakin, ja Antti olisi jo aikoja lähtenyt. Eljas meni tiskin puoleen, maksamaan ja tytölle hyvästit heittämään. Siinä sitä taas pakinoitiin muudan hetki. »Luottamisesta» ja »odottamisesta» kuuli Juhana, ihmeekseen siinä puhuttavan, mutta arveli, että tokiko tuo lie niin vaarallista. Sillävälin koetteli hän houkutellessa Lassiakin lähtemään, piloillaan vain, sillä näkihän sen, kuinka tämä siihen uuteen seuraansa oli kiintynyt.

— Tulethan Lassi pois yhtä matkaa.

— En vielä, en raski vielä kunnon veljistäni...

— Ei me vielä Lassin kanssa kohtaikoihinkaan aiota, todisti näistä muudan ja jatkoi puhettaan. — Niinkuin sanoin, se on niin erinomaisen hauskaa nähdä näissä piireissä jo kansan lapsia, oikeutettuja edustajia rahvaan ennen sorretuista, syvistä riveistä. — Kuule, olisiko sinulla joku kymmeninen liikaa?

— Pyh! Ei siitä kysymystä; kaksi, ota tuosta.

— Niin kyllähän minä huomenna ... ei sattunut matkaan.

— Ei puhettakaan, ei sanaakaan niistä.

— No, no, kiitos! — Jaa, niin sen täytyy tulla olemaankin, että ei kellekään etuoikeutetulle, vaan kaikille, niin torpan kuin palatsin pojille, pitää tie olla auki tieteiden Parnassolle. Ja etenkin on tulevaisuus nähtävästi oleva rahvaan elinvoimaisten, tuoreitten jäsenien; se voipi ja sen täytyy kohota, ja sinä Lassi-veli juuri osoitat sen kykyä sivistymään ja edistymään...

— Minä nyt olen vain tämmöinen...

— Sinä juuri osoitat, kuinka kansan lapset ovat sivistyksen kiitollisimpia aineksia. — Kuulehan, jos sinulla on liikaa vielä joku seteli — minulla on huomenna pieni maksu, nyt vasta muistin.

— Onhan niitä, — tuossa, — ja toista tulee. Paljasta paperiahan se on.

— Sydämellinen kiitos! Ja kättä he puristivat kauan. — Semmoinen jalomielisyys juuri osoittaa kansamme parhaita ominaisuuksia, jotka sinussa niin kauniina näyttäytyvät. —

Inhotti se vähän Juhanaa kuulla tuommoista puhetta, kun vielä tunsivat miehet ylpeiksi herraskeikareiksi, ruotsalaisiksi nokiksi. Lirkutellakseen rahoja herkkämieliseltä tyhmyriltä he luonnollisesti tuolleen heittäytyivät, ja toiset siinä nauraa virnistelivätkin selän takana, kun yksi aina Lassille puhetta piti. — Mutta kynikööt nyt, arveli Juhana, rahainsa vuoksihan tuo aina onkin niin lenko.

Jo se joutui vihdoinkin tiskin luota Eljaskin punottavan ja liikutetun näköisenä. Antti ja Juhanakin maksoivat, saivat takit päälleen ja kolmenkesken siitä lähdettiin. Mutta vielä jäi Eljas etehiseen tytölle lämmintä kättä paiskaamaan ja kuuluivat he siellä kuiskailevan:

— Mutta siihen asti ei suukkoakaan.

— Ei suukkoakaan.

III.

»Lyhytvokaalisen tai lyhytdiftongisen tavun alussa oleva kova konsonantti k, t, p pehmenee...»

— Mutta sittenkin — neljä vuotta! — vähintään se menee. — Taisipa olla liian äkkituuma. Kenties murtuu kumminkin kesken päätökseni, ehk'en sittenkään voi sitä täyttää. Neljä vuotta! Siinä ajassa voipi maailma jo kymmenesti pyörähtää nurin. — Ei niin! Minun täytyy olla luja, jäykkä, horjumaton. Minun täytyy tykkänään karaista itseni, ehdottomasti heittäytyä sen yrityksen palvelukseen, jonka täyttäminen kerran on tuova ikuista tyytyväisyyttä mieleeni — ja onnea toiselle, onnettomalle. Minä tahdon näyttää maailmalle, että löytyy siinä vielä jaloa alttiiksiantavaisuutta, puhtautta pyrinnöissä... Minä tahdon tehdä työtä...

»Lyhytvokaalisen tai lyhytdiftongisen...»

Eljas istui nojautuneena kirjansa yli, suorieli rauhatonna sormin pitkiä suortuviaan ja antoi sitten käden jäädä lepäämään tuuheassa tukassa. Hartaasti hän näytti lukevan. Mutta kirjassa eivät ajatukset ottaneet pysyäkseen; vallattomina ne harhailivat, milloin kaukana tulevaisuudessa, milloin Hellaan huoneistoissa. Sunnuntai-iltaista kohtaustaan hän harkitsi, punnitsi tekemäänsä päätöstä.

Silloin se oli hänessä näet herännyt tuo ajatus, että pitäisi saada tyttö pois menehtymästä tuossa ummehtuneessa kapakkailmassa. Turmioonsahan se siellä varmasti kulki, — tunnettuahan se on semmoisten välttämätön kiertokulku ja loppupää. Vielä se ei ollut raukka pahasti paatunut, nuori oli vielä, ja — varmasti uskoi sen Eljas — viaton. Ja viehättävän kaunis hän oli. Hiukan lapsekkaat olivat vielä muodot, mutta jo hyvin pyöreivät ja naiselliset. Käynti kepeä kuin keijukaisen, ei tuntunut siinä ensinkään kapakkanaisen tavallista, töksähtelevää väsymystä, ja varsi notkuili lanteiden paikoilta kuin tuulessa vesa. Ja voi niitä kasvoja, kun hän hymyili! Niinhän ne olivat kuin itse viattomin, puhtain sulous: veitikka vain asusti verevän posken kuopassa. — Eljas huokasi. — Juuri kauneutensahan oli Annin pahin vaara, sehän se juuri oli saattava hänet niin suuriin kiusauksiin, ettei niitä lapsiparka kauan jaksaisi vastustaa. Arka oli hän vielä hyvin, liiankin isäntäväen mielestä, mutta kauaksiko siitä apua. Tummahtava surumielisyys sielukkaan silmän nurkassa näyttikin todistavan, että tyttö itse kohtalonsa arvasi ja sitä suri.

Tuo se oli jo heti säällittänyt Eljaan hellää sydäntä; helppohan on tunteita painaa yhdeksäntoista vuotiaaseen. Ja säälin lisäksi tuli rakkaus: kauanko sen semmoisen sietää kaunista tyttöä silmästä silmään katsella! Tulisesti oli hänen tunteensa kiintyneet Anniin, ja hän vakuutti itselleen, että ne tunteet olivat puhtaimman lemmen. — »Mitäpä niistä», oli hän ensiksi ajatellut; kun rikas olisi, korjaisi pois tytön — nyt ei voi. Mutta miten lie puheltu ja keskusteltu siinä sunnuntai-iltana, — Eljas pikeysi yhä enemmän, ja päätti koettaa. Yhdeksäntoista vuotias, varaton ylioppilas, naurattihan se häntä itseäänkin. Mutta toisakseen ei naurattanut. Eikä hän yrittänytkään muuta, kuin saada tytön tuumaan suostumaan, luottamaan, häntä odottamaan, muuten pysyköön entisellään, vapaudessaan, — jos luopua tahtoo, niin menköön! Hän tahtoi vain koettaa, aikoi tehdä ankarasti työtä saadakseen pian jos kuin niukan toimeentulon — mutta silloin tyttö pois kapakasta! Eihän Eljas tahtonut sitoa itseään eikä muita sen kovemmin, — johan yrityskin tehdä jotakin hyvää on jalostava.

Anni oli ensi hetkestä Eljasta lempien silmäilyt. Mutta kun Eljas suoraan ja rohkeasti teki esityksensä, niin oli hän ensiksi pettyneen näköisenä naurahtanut, sitten katsellut epäilevästi, että saattoiko tuollakin olla viekkaat aikomukset, noin vilpittömän näköisellä. Mutta eihän hänellä voinut olla rumia aikeita, arveli hän toisakseen, kovin oli poika rehellinen ja viaton koko olenoltaan.

— Ja esitykseen se oli Anni suostunut, vaikka ei paljon sen toteutumiseen uskonut, siksi oli hänen järkensä liian terve. Mutta lystihän tuota oli haaveilla hänenkin. Eljas oli kaunis poika ja niin totinen tuumissaan; eihän sitä tiennyt, mitä hyvää se vielä saisi toimeen.

Ja Eljaalla oli täysi tosi. Hän tahtoi tukahduttaa mielestään kaikki epäilyksen viekotukset, ja niitä vastaan hän nyt kamppaili. Suunnitelmansa hän jo oli tehnyt: hän aikoi lukea ahkerasti, säännöllisesti, perustuksia myöten...

»Jos tavun taivutuksen, typistymisen tai johtumisen kautta...» — Entä sitten? Olenko minä humalassa? Enkö järkevästi pysty ajattelemaan? Toverit minulle tietysti kaikki nauravat. Anni ehkä ivaa kokemattomuuttani; itse olen liian herkkä — 19-vuotias... Ei: minun pitää voittaa kaikki, kaikki! Eljas viskasi kirjan pöydälle ja alkoi mitellä lattiata pitkin askelin. — Anniin luotan ja halveksia aion toisten ivaa. Suora tie vain ja päämaali kirkkaana edessä, siten kyllä vaikeudet häipyvät.

Taas istui hän, avasi kirjan ja iski nyrkit pöytään, että eikö ne ajatukset pysy koossa, epäilykset kaikkooa...

— Niin, vielä kerran: »Lyhytvokaalisen ja lyhyt...»

Ulko-ovea liikuteltiin. — Juhana kuului tulevan, koska omalla avaimella kulki. Sekin se on ensimmäinen nauraja.

— Asemalla tapasin Lassin, puhui Juhana, pyyhkien silmälasejaan ja tiiristellen ympärilleen, silmät pikkuisina.

Eljas luki.

— Häneltä kuuluu sunnuntai-iltana menneen yli yhdeksänkymmenen markan.

Yhä luki Eljas, päätä kääntämättä.

— Kovissa oli mies asessoreissa. Aikoi mennä raittiusseuraan.

— »K toisen k:n jäljestä katoa».

— Siihen nähden ne jäivätkin sinne jatkamaan, ja sen tytön kanssa pelehtimään. — Juhana muutti tohvelit jalkaansa ja asettui Suometarta lukemaan.

— Tytön! Hänen kanssaan eivät paljon pelehti! — Eljaskin heräsi.

Nyt luki Juhana sanomalehteä.

Eljas oli kahden vaiheilla, puhuisiko hän Juhanalle suoraan, vai eikö. Eihän se kumminkaan usko, eikähän Eljas vielä itsekään ollut asiasta aivan selvillä. Väärin se tietenkä käsittää. — Mutta sen pitää tulla ratkaistuksi kerran ja kerrassaan. Ensi voitto oli saatava itsestänsä ja heti...

— Niin, se tyttö on minun.

— Niinpä näytti — sen aikaa kun olit kapakassa.

— Ei. Hän ei suvaitse kenenkään hyväilyjä, hän on luvannut...

— Ahaa! Vai itseäsi varten olet tilannut...

— Minä aion pelastaa tuon tyttöparan ihmiskunnan hylkylapseksi joutumasta.

— Oho! — Tänänhän ne on arpajaiset, ensiksi edeltäpuolisen...

— Niin, minulla on todet aikeet. Kerran olen tuova hänet pois Hellaan savuisista saleista ja antava hänelle aseman yhteiskunnassa. Siihen menee vuosia, ja paljon pilkkaa saan kärsiä, mutta minä olen...

— Sinä olet höperö Eljas, pähkähullu, Lapviikin hullu! — Pitkäksi oli venähtänyt Juhanan naama, kun hän sen nosti näkyviin sanomalehden takaa. Haaveilijana hän aina oli Eljasta pitänyt, mutta moista mielettömyyttä! Puuska tuo toki vain lienee.

— Onko aikeeni sinusta niin rohkea? — Eljas oli odottanutkin jotakin tuommoista hämmästyttä.

— Pane nukkumaan.

— Saadaanpa nähdä. Minä teen työtä.

— Se olisi hyvä asia. Vähemmin hourailisit. Lunta jo kuuluu olevan pohjan puolessa. Reellä ajavat.

— Ja nyt teen työtä mielelläni, kun minulla on selvä päämäärä, johon pyrin, kun minulla on ihanne, jota palvelen, jolle työni uhraan.

— Sinä näet unta, tahi olet eksynyt kapakkatyön viekkaisiin pauloihin, joka sinun nuoruuttasi ja houreitasi tahtoo...

— Ei. Hän on puhdas kuin pulmunen lumella. Ja minä aion pysyttää hänet siinä viattomuudessaan.

— Sinä Eljas pystyttelet vaahtopatsaita etkä ota lukuun omiasi etkä muitten heikkouksia. Ja kun patsaasi pyllähtää, tuntuu kolaus sinusta sitä katkerammalta, — parempi jos et olisi ruvennutkaan rakentamaan. Sinä näet kangastuksia, ja ne muuttuvat irvikuviksi, kun ilma selkiää.

— Lempemme on kuin Koin ja Videvikun, iäti uusi ja iäti nuori. — Eljas rupesi lukemaan kielioppiaan.

— Vide...! Eikö matami einettä annakaan? Suoliani kurnii. Sähkösanoma:

Saksan keisari sairastaa — tietysti. Tuossa on lehti.

— En minä jouda.

— Höpö! Juhanakin asettui lakikirjansa ääreen. Mutta eihän se tahtonut luku edistyä kummaltakaan.

Eljaalla ne oli omat leuhkat tuumansa ja päätöksensä ja siksi kai hän niin rauhatonna siristeli jalkojaan ja muutteli asentoaan keinutuolissa. Kun vielä toiselle tulee latelemaan lapsellisuuksiaan, sehän se Juhanaa suututti. Usein se oli tosin Juhanastakin tuntunut, että kun saisi leivän, jos kuin pienen, ja pääsisi omilleen, — mutta toiselle hän niitä nyt ei koskaan puhuisi. Viime aikoina varsinkin oli niin tuntunut, eivätkä ne ajatukset ottaneet oikein aisoissa pysyäkseen hänelläkään. Ei hän ollut itseensä aivan tyytyväinen, vaan ei tyytymätönkään. Sillä välillä nakkeli sunnuntaista asti. Ja mikä se hänet oli taas tänäkin aamuna lykännyt sinne asemalle, ja mikä sinne senkin kirjurimamsellin satutti. Ja kun kerran oli sunnuntaina tullut sana vaihdetuksi, niin eihän sitä nytkään ollut aivan ääneti saattanut olla, kun kirjeluukulle juuri vierekkäin osui, ja yhtä matkaa takaisin tuli kävellä. Ihmeen iloinen se oli ollut, naureskellut mille lie... Aikoi arpajaisiin. Pitäisihän sinne illalla lähteä, katselemaan suuren maailman meininkejä, muun vuoksi ei.

— Herrat on hyvät ja tulevat suurukselle, kuului matamin ääni oven raosta.

— Joko vihdoinkin! Juhana nousi ja lähti. Ohimennen katsahti peiliin: kovinpa oli törkeän näköinen parta, pitkällä sängellä, — ja semmoisella sitä oli vielä ilennyt mennä asemalle, ihmisten pariin! — Sillekö lie nauranut. — Saisihan tuo leuka edes olla vähän siistimpi.

Iltasella oli suuret arpajaiset, jonkin jalon seuran toimeenpanemat vielä jalompaa tarkoitusta varten. Puoli vuotta olivat jo voittoja keräilleet kaupungin hienoimmat naiset ja jotkut vähemmänkin hienot käsityöläisluokkaan kuuluvat, mutta sopivathan ne siinä yhteen, kun oli yhteishyöty kysymyksessä, kaunis tarkoitus. Kuukauden ajan oli siitä jo soitettu sanomalehdissä, lupailtu monenmoisia surpriisejä, korteseja, — mene tiedä kaikki! Lihavilla kirjaimilla oli kuulutettu. Olipa vielä ilmoitettu, että aamupäivällä saattoi käydä arpoja ostelemassa, katselemassa ja kuuntelemassa yhdellä markalla tavallisissa arkipuvuissa. Se oli tarkoitettu niinkuin alempaa kansaa varten. Mutta yötä vasten se oli oikeastaan päähomma asetettu. Silloin keräytyköt paremmat ihmiset frakeissa ja silkeissä — isommasta hinnasta. Ja useat ne olivat, jotka jälkimmäiseen joukkoon itsensä lukivat.

Lassi tuli hämärän koitteessa puulaakimiesten luo. Ei ollut hän enää olevinaan milläänkään sunnuntai-iltaisesta hurmasta. Hyvin lystin sanoi olleen, pöyhkeästi oli eletty, ja jos menikin vähän rahoja, — mitä noista — kun antaa kerrassaan mutta harvoin luistaa vähän enemmän, niin sillävälän sen tarkkuudella korvaa, eikä tee mielikään taas hurjistelemaan pitkiin aikoihin. Nytkin oli hän päättänyt jäädä arpajaisista pois. Eikä niissä toki ole hauskaakaan — tuommoisissa koko maailman keräyspaikoissa.

— Tuumaatteko te mennä?

— Kyllä siitä minulta ainakin lähtö tulee. Pistä tupakka! — Juhana sytytti lampun, ja vielä kynttilän, että partaa kerran oikein näkisi ajaa.

— Entä Eljas?

— Enpä häntä tiedä. Olen tässä lueskellut pitkin päivää, olisiko tuonne lähteä vähäksi aikaa.

— Jo kaiketi Hellaan Annia katselemaan, siellä kai se sekin on.

— Liekö tuo. — Suututti se Eljasta, kun Lassi niin muka pilkallisesti Annista hänelle mainitsi — mokoma roivaaja!

— Eikö se Lassikin sentään tule, puhui Juhana, sivellen saippuata toiselle poskipäälle. — Onhan hyvä tutustua isoistenkin laitoksiin.

— Hyvin komeata siellä kuuluu olevan, sähkövalot ja muut, lisäksi Eljas, jotakin sanoakseen. — Ja monensadan markan voittoja.

— Arpoja minä nyt en kumminkaan ostaisi, jos tulisinkin. Mutta mitäpä siellä? Olisi minulla kyllä jo mustat housutkin jalassa. — Arkihousunsa oli Lassi lähettänyt räätäliin, puhdistumaan enimmästä ryönästä, jota niihin oli sunnuntai-iltana tarttunut.

— Siistit housut.

— Ja tärkkipaidankin muutin tänaamuna. Lassi näytti.

Jo rupesi Juhana frakkiaan harjaamaan. Pieni se oli ja vanhaa kuosia, lyhyet typihaarukat takana, ettei

rinnalta nappiin yltänyt. Eljas tuumasi, että siistimpi olisi toinen mustatakki, vaikka siinä vielä oli etupuoletkin, kuin tuo lyhythäntäinen, joka vielä noin huonosti istui ja näytti vanhalta.

— Mutta frakissapa siellä kuuluu pitävän olla, ilmoitti Lassi, — niin oli vasiten sanomissa.

— Eikä oltu pantu, kuinka pitkät haarukat pitää olla, kunhan se frakki on, lohduttelihe Juhana.

Kun Eljaskin ryhtyi juhlavaatteitaan katselemaan — hänellä ei ollut vielä parrasta vastusta, — niin rupesi Lassinkin yhä enemmän mieli tekemään. Paljon siellä kaiketi on muutakin hienoa väkeä.

— Olisikohan teillä kahta valkoista huivia, jos minäkin sentään lähtisin?

— Onhan niitä. Mutta tuossako takissa?

— Eikö! Pianhan minä tästä vierestä räätälistä hännystäkin lainaan, kolmella markalla.

Toiset eivät kieltäneet, eivät käskeneet, mutta räätäliin juoksi Lassi, heitti oman takkinsa panttiin ja tulla vohkaisi häntäniekkanutussa takaisin. Eljaalta sai puhtaan kaulustankin — mansetit unohtuivat — ja herrasmies oli valmis.

Kahdeksalta ne ilot alkoivat, mutta myöhemmin vasta tuli väkeä, ja paljon sitä tulikin. Tungoksessa aaltoili; hienoja parvia maneesin tilapäisellä sillalla. Arvat olivat lopussa, mutta paljon sitä oli vielä nähtävää ja kuultavaa ja tehtävää. Joka puolella oli jotakin lystiä, olutkuoppia, tappuran syöjiä, noita-akkoja — oli niitä. Ja ihmettelevä ihmisvirta valui päästä toiseen ja taas toiseen.

Juhana, Lassi ja Eljas virtasivat mukana, katselivat kummia ja katselivat ihmisiä. Ei ollut tuttua monta. Mutta eräässä nurkassa oli Eljas näkevinään Annin, — niin Annihan se oli. Hän pyörähti sinnepäin, tervehtimään ja kyselemään, miten tyttö oli siksi irti päässyt, että sinne jouti. — Kummako oli joutaissa, sillä eihän nyt paljon ketään kapakassa ollut, kaikki huveissa. Mutta aran näköinen se oli Anni, silmäili rauhatonna ympärilleen ja kääntelihe syrjin. Eljas arveli, että ihmisjoukkoa kai se ujostelee, yksin kun on, ja jatkoi pakinaa, huomaamatta ohikulkevien katseita ja pistopuheita.

Ei kuolemakseen olisi hän arvannut, että niillä oli hänestä niin paljon sanomista.

— Ylioppilaskohan se on tuokin, joka mokoman kanssa siinä kauppaa tekee?

— Siltä näyttää. Muistaakseni tuon naisen olen nähnyt jossakin ravintolassa.

— Kapakkaenkeli! Kauas se jo menee nykyajan nuorison häpeämättömyys ja törkeys. Ei nyt välitetä enää siitä, mikä sopii, mikä ei. Peittelemättä noin ylioppilaat yleisissä seuroissa käyttäytyvät! — Se on se samainen kirottu ajan suunta...

Keskustelijat olivat ikävoiton herrasmiehiä, jotka eivät mistään niin innostuneet, kuin ylistellessään entistä kulta-aikaa, jolloin he olivat nuoria, ja sättiessään nykyistä mätää ja turmelusta.

Kaksi rouvasihmistä asteli näiden jäljessä, keski-ikäistä jo, mutta hyvin kuristettua ja pöyhistettyä.

— Kas tuonne! Noin nuori ja niin jo turmeltunut!

— Sanokaas muuta! Varmaankin ensivuotias ylioppilas! Mutta kuinka tänne päästetäänkin kaikenlaisia naisia oikeitten ihmisten seuraan.

— Ei välitetä. Siten ne nuorukaiset, usein toivorikkaat, vanhempainsa ilot ja onnet, syöksyvät auttamattomaan häviöön. Mutta siitä ei olla tietäkseenkään, peittelemättä suvaitaan ruminta ilkeyttä.

Mistä ne lienevät kaikki Annin tunteneetkin kapakkatyöksi, vaikka oli se yhtä siro kuin joku muukin; mutta tunsivat ne.

Parvi nuoria tyttöjä käveli käsikynkässä. Uteliaasti katselivat he etäämpää tuota kaunista paria, joka niin kaikkea huomaamatta, mutta kaikkien huomaamana, näytti keskusteluun vaipuneelta. Kohdalle tultuaan viskasivat ylenkatseellisesti niskaa ja kohauttivat olkapäitä, toisaalle silmäillen. Mutta sivu päästyään he painoivat päät sukkelasti alaspäin ja vastakkain, ja hienoa kuisketta ja naurun tirskunaa kuului joukosta.

Heti heidän vanavedessään purjehti joukko hännysniekkoja nuoria miehiä ihailien edellä astuvien hienosia hartioita ja kaarevia selkiä, joita eivät syvälle uurretut, pitsireunaiset silkipuvut paljon kätkeneet ahnailta katseilta. Ei jäänyt etupuoleltakaan mielikuvitukselle paljon varaa.

— Eikö se ole Eljas tuo, joka noin väylän paikalle on laivansa laskenut. Pulskanpa se löysikin.

— Mutta hiukan syrjempään olisi hänen soveliaampi löytönsä laittaa.

Tuossa hän aivan sikaneeraa...

— Niin, sehän on Hellaan Anni.

— Toki hänet kaikki ihmiset tuntevat. Pitäisi käydä Eljasta nykäisemässä, ei näytä älyävän mitään.

Lassi oli joukossa. Sivumennen oli hän somassa saksalaisessa »biiri-tuvassa» siemannut — sorjan tarjoojattaren houkutuksesta — pari seideliä, ja oli siis jo hyvin mies puolestaan. Heti pyörähti hän, arvonsa tuntien, Eljaan viereen, tapasi häntä käsivarresta ja sanoi:

— Tule pois Eljas, eihän tuo sovi. Etkö näe, että sinua kaikki ihmiset katselevat.

Veret kohosivat äkkiä Annin poskille, mutta katosivat taas joka pisara. Kalpeana vetäysi hän syrjään ja hämmentyi ihmistungokseen.

— Mitä? Ihmiset? Mikä ei sovi? — Suuttumuksen tulta iskivät Eljaan silmät Lassia kohtaan. Hän halveksi sydäntään myöten mokomaa varoittajaa. Juuri kuin hänet olisi pahanteosta tavannut — moukka!

— No kun sinä tuon kanssa... Nuokin tytöt nauroivat.

— Naurakoot minusta nähden vaikka ikänsä. Tyttärien soppityrskyt ja sinun varoituksesi, ne ovat minusta yhden arvoisia. Saat mennä. — Eljas kääntyi selin, tytön puoleen muka, mutta tämä oli jo hävinnyt. Häntä hakemaan hän käveli, mutta eihän siinä vilinässä enää häntä tavannut, vaikka kuinka olisi haluttanut tytön mielestä saada poistetuksi sen ilkeän vaikutuksen, minkä tuon tompelin sanat näkyivät häneen tehneen. No, ehkäpä sen illan pitkään vielä pöyrytti.

Mutta Juhanan hän tapasi seisomasta vinosti erästä virvoitusmyynti-kojua vastaan. Hän näytti tarkastelevan seinälle maukkaasti ripustettuja kauniita ja kalliita voittoja, tarkastelevan kauan ja arvostelevan niinkuin tuntija ainakin. Oli siinä keskellä muudan mahdolloman suuri ja kaunis kangas, jossa oli ompeleita sisätysten ja päälletysten jos minkä värisiä ja mutkaisia — suomalaisten kuosien tapaan oli muka olevinaan neulottu. Siihenhän ne Juhanan silmät varsinkin näyttivät kiinnitetyiltä, ikään kuin olisi hän arvellut, että tuoppas tänne Sotkamon eukko, niin tuntisiko tuo sitä kotimaiseksi. — Mutta semmoisia se Juhana ei nyt arvellut. Toisella nurkkasilmällä vilkaisi hän usein oikealle, jossa pari naista — Julia oli toinen — ihmettelivät pitsikuoseja, toisella taas vasemmalle, viinimyyvälän ovea kohden, ja niitä katseita se näytti ajatuskin seuraavan.

— Viinilasiako persoilet, kysyi Eljas, serkkunsa rinnalle astuen.

— Enpä sitäkään, muuten vain tässä katselen.

— Siinähan tuo on sinun mamsellisikin. — Juhanan katseet ne Eljaankin silmiä ohjasivat. — Ahaa! Häntäkö sinä tuonne putkaan tuumaat pyytää?

— Arvelin vähän, mutta ei taida maksaa.

— Onhan se koko näppärä tuossa vaaleassa puvussaan samettireunuksilla. Koreat silmätkin.

— Laihanlainen. — Juhana muisti Eljaan omat sanat.

— Ei mikään erin mehevä, mutta menettelee. Kuka tuo toinen lie?

— Konttoristi sekin, mikä lie. — Hyvin oli taas Juhana välinpitämätön työistä, ainakin näöltään. Mitäpä hän niistä. Eikä hän toisekseen koskaan niin hullu ollut, että olisi näyttänyt heistä perustavansa, vaikka olisi perustanutkin. Suututti häntä kumminkin vähän, että Eljaan juuri piti sattua siihen, kun hän oli aikeessa mennä tytöille ehdottamaan, että maistaisivat viinilasin, mutta yhdenpä tuo teki, mitäpä noista olisi kostunut. — Minnekkäpäin sitä kävellään, joutavaahan tässäkin on seisoa, sanoi hän serkulleen.

Siitä lähtivät he luovimaan joukkojen keskitse vastapäistä seinustaa kohti, jossa jonkinlaista teatteria ilveiltiin. Mennessään Juhana silmäsi vielä taakseen, että katselikohan Julia heitä sattumalta. Katselihan se. Eljaskin sen huomasi.

— Mikset mennyt tyttöjä puhuttelemaan; vai etkö toista tuntenut?

— Tunsinhan minä, mutta minkäpä heistä hyötynee.

Jo alkoivat tanssia puuhata. Kaikista pulskimmat nuoret herrat, pitkät ja leveät sinivalkoiset silkkinauhat sidottuina frakin ympäri ja latuskainen lakimalli kädessä, koettivat keskelle siltaa raivata

pientäkään pyörimistilaa tanssivaisia varten, mutta ei se tahtonut luonnistaa. Kun miltä kolkalta olivat kohteliaasti pukkiineet ihmiset syrjään, niin toiselta kolkalta tunkivat nämä taas. Vasta kun mahtavaääniset vaskitorvet olivat töräyttäneet esiin komean valssin ja eräitä pareja oli lähtenyt kiertelemään, vasta silloin aukesi sijaa. Ja sitten sitä tanssittiin, tungettiin, töykkittiin ja pyydettiin anteeksi. Ja kun vähän ruvettiin lämpiämään, niin siirryttiin seinemmäs viileihin virvoitusputkiin ja uudistettiin voimia vaahtoavalla samppanjalla, jota pitkistä ja hoikista laseista ryyppittiin. Auta kuin sitä meni samppanjaa, vaikka kaksi markkaa lasilta ottivat! Mutta kuka siitä välitti: se vilkastutti ja se innostutti, se kiihoitti.

Juhana seisoi siinä syrjässä katsellen, ja arveli että jospa olisi tanssimiehiä, niin jo vain hänkin muutaman kierroksen pyöräyttäisi ja veisi sitten tyttänsä noinikään käsikynkästä tuonne putkaan ja juottaisi lasin, jospa nyt ei juuri samppanjaakaan. Kerta oli hän nähnyt Julian sivu viilettävän, ei useampaa. Eljastakin hän katseli, että käskisi tämän käydä tyttöä jonkin kerran pyöräyttämässä, — tanssimies kun nyt kerran on.

Eljas käveli ja etsiskeli Annia. Ei ollut sen koommin häntä nähnyt koko iltana. Ei hän olisi viisistäkään varoituksista säikähtänyt tanssiessaan hänen kanssaan vaikka minkälaisessa seurassa. Yhtä hyvä se oli kuin joku muukin läsnäolevista naisihmisistä, ja parempi kuin moni. — Mutta ei näkynyt. Olisiko Lassin sanat niin pahakseen pannut, että pois olisi mennyt? Hyvin se on arkatuntoinen.

Samassa näki hän Lassin kumartelevan erästä naista ja pyytävän tanssiin. Eräs Lassin Hellaan sunnuntaisista veljistä — toisella kymmenellä näkyi jo taaskin olevan — esitti häntä muutamalle hienolle ryökynälle. Tämä levitti nenäliinan valkoisen pukunsa päälle, kun ei Lassilla ollut hansikkaita, ja niin sitä mentiin joukkoon töykkimään. Urotyöstään ylpeänä tuli Lassi tanssin jälkeen suoraan Eljaan viereen, pyyhki hikeä otsaltaan ja valitti kuumuutta. Paljon sanoi tanssineensa.

— Oletko sinä vähääkään käynyt yrittelemässä?

— Enpä ole. Ei ole tyttöjäkään tuttavia.

— Saahan niitä vaikka tusinan. Tule, minä esitän tuolle valkoiselle.

— Älä näe vaivaa.

— Ka kun et... Tiedätkö, miten Hellaan Annin kävi?

— En. No miten?

— Äsken tuossa ovella näin, kun eräs marsalkoista häntä talutti ulos.

— Ulos? Miksi? Käyttäytyikö hän sopimattomasti?

— Eikö mitä, mutta parempain ihmisten joukosta... Monta niitä on kyörätty. Olisivat tulleet edeltäpuolisen.

— Vai niin. — Synkäksi menivät Eljaan kasvot, ja katkeruus täytti hänen mielensä. Hän ajatteli, että sentähdenkö, että Anni on joutunut ravintolan tiskin taakse, ja senkötähden ettei hänellä ole kotia eikä sukulaisia, voidaan häntä tuolleen kohdella, ajaa syyttä pois julkisista huveista, polkea maine kuin rikolliselta, saastaiselta! Tiesi mitä kaikkia ajatuksia silloin hänen päähänsä nousi; ei hän ollut niistä itsekään selvillä, mutta sen hän vain selvästi tajusi, että jotakin siinä on vinossa. Ytelältä maistui hänestä nyt kaikki. Tuo teeskennelty ilo ja ihastus hienojen seurassa häntä tympäisi.

Pikkuista myöhemmin he siis Juhanan kanssa lähtivät pois. Ei se Juhana olisi pitänyt mitään erityistä kiirettä, katsella olisi vieläkin voinut, mutta mitäpä toisaalta hänkään siellä yksin teki. —

Kun Eljas sitten kävi ensi kertaa Hellaassa ja tapasi Annin, oli tämä hyvin ujona ja vakuutti, ettei hän ollut sentähden arpajaisiin mennyt, jotta Eljaan panisi koetteelle; muuten vain oli mennyt, kun aikaa oli, mitään ajattelematta — tyhmästi kyllä. Eihän Eljas ollutkaan häntä mistään epäillyt eikä moittinut. Oli vain suutuksissaan, kun siellä Annia pahasti kohdeltiin. Mutta niistä hän puolestaan ei vähääkään säikähtäisi. Ja siihen nuottiin sitä puheltiin.

Tuon tuostaankin kävi Eljas Hellaassa. Juonnin tähden ei, vaikka ainahan sitä piti maistellakin. Konsa oli Juhana matkassa, konsa joku muu. Väliin hän kävi yksinkin.

Eräänä iltana siellä Eljaalla oli mieli mennä pahaksi. Kun hän näet tuli ovesta ääneti sisään, havaitsi hän tiskin luona erään upseerin seisomassa Annin vieressä. Selin olivat häneen. Upseeri kiersi käsivartensa Annin ympäri, ja niin se Eljaasta tuntui, että se käsivarsi sai levätä siinä vartalon ympäri estelemättä ja liian kauan. Kauan se tosin ei ollut, sillä kun tyttö Eljaan huomasi, heitti hän upseerin ja tuli pakinoimaan. Eikä Eljaskaan puhunut mitään. Saattoihan se olla erehdyskin hänen puoleltaan;

eihän se käsivarsi kenties ollutkaan niin hellästi tytön varrella kuin se hänestä näytti. Mutta hyvin tuo häntä sentäänkin karmasi, että jos se tyttö vietävä kumminkin on viekas ja heittiö ja hän tässä aisankannattajana turhia hapuilee. Mutta toisakseen: hyvinhän hän oli vapaa; jos jotain epäluuloista näki, niin mikäpä hänen oli tyttöä heittäessään. Katkeranlaista se tosin noin oli ajatella ja toisinaan mieli epäilyttämään; mutta eipä se Eljas sitä paljon ajatellutkaan, ja kaikki jäi entiselleen.

Paljon ne ivailivat toverit häntä noista Hellaan retkistä, mies kun ei vielä ollut älynnyt itsekseen pitää tuumiaan. Kysyivät, eikö siellä jo kohta alkanut jotakin kypsyä, monesko numero hänellä oli ym. Lassi se varsinkin oli kärkäs Eljasta pistelemään, ja vaikk'eivät ne pistokset aina niin syvältä tuntuneetkaan, niin se kumminkin suututti Eljasta. Hänellähän oli rehelliset aikeet.

Mutta Juhana ei puhunut sanaakaan. Eljas kun luki ahkerasti, jotta oli oikein ihme ensivuotiaaksi, niin Juhana arveli, että antaapa hänen haaveksiakin sekaan, eihän siitä juuri haittaakaan ole. Kun se noin työtä tekee, niin ehkä siitä mies paisuu. — Itse hän säännöllisesti kulki tätinsä luona joka sunnuntai, säännöllisesti tapasi siellä Julian, jonka kanssa milloin sanan vaihtoi, milloin oli vaihtamatta. Toisinaan saattoi tytön kotiin Malminkadulle ja käveli sen jälkeen vielä muutaman mutkan kaupungin ympäri — oli sää mikä tahansa, — ja mietti, mitä lie miettinyt.

Ja niin se kului syksy ja vuosi lopulleen.

IV.

Harvukseen sateli lunta, märkää vitiä. Leijailten ja vitkastellen laskeusivat lumihuutaleet alaspäin isoina, löyhinä tähtinä toisiaan pakoon. Mieli ei näkynyt lumien tekevän paneutua katukiville, sinne lokahyhmään tallattaviksi — puhtauttaan kai säälivät, — ja kierrellen, paikkaa valiten pyörähtelivät ne vielä hetkisen ilmassa, ryöttäisen maapinnan rajalla. Mutta sinne vei väkisinkin heidän tiensä — maan vetovoima näet vei.

Enimmät pysähtyivät kumminkin jo katoille, mutta kauaksi eivät. Märkä sohju sulatti siellä pisaraksi pienen tähtösen ja yhdisti sen muihin, saman kohtalon kärsineihin. Yhä uudet lumihuutaleet taivaalta laskeusivat, kauniina ja täydellisen säännöllisinä, mutta tuhonsa löysivät raukat, vesihyhmään sekautuivat, häipyivät. Luisua katonrinnettä pitkin virtasi kiihtyvä vuo, keräsi matkalla räntää ja märkyyttä joukkoonsa ja valahti viimein räystäältä ränniin. Yltyen vauhdissaan syöksyi sieltä virta koskena johtotorveen, joka kuljetti kohisevat vedet alas kadulle, likaiselle kadulle. Verkalleen lipui virta siellä hyyhmänsekaisena pitkin kivien lomina ja uurteita, kunnes monen mutkan takaa saapui katunotkon vierteisiin, jotka säälistä ohjasivat saaliinsa mustaan, syvään, pimeään lokaviemäriin.

Takea oli pimeys. Himmeästi kuin harson läpi valaisivat kulkuväyliä katukulmissa lyhdyt. Valoisaa näytti huoneissa olevan, mutta ahnaasti pidättivät tummat uutimet ikkunoista ulospyrkivää heijastetta. Toisinaan häiritsivät ajurin rattaat rantaveden yksitoikkoista lorinaa; väliin kuului kalossien ilkeä loksutus hyyhmäkössä.

Varjopari laskeusi alas katua. Lähemmäs lyhtyä tullen saattoi siinä jo erottaa kaksi sateensuojaa, kaksi kauluspystyistä päällystakkia ja kahdet ylös käärityt housunlahkeet. Kulmassa, lampun alla, pysähtyivät kulkijat.

— Et siis tule tädin luo, virkkoi toinen, lyhyempi ja paksumpi.

— Enpä häntä. Oikeinko sinne käskemällä käskettiin?

— Pakkoa tietysti ei ole. Sanoihan vain täti, että jos sinäkin haluat joulupuurolle tulla, niin on lusikkakin varalla.

— Mitäpä minä siellä vierasten parissa?

— Sinnekö Hellaaseen sinä todella tuumaat lähteä? Kapakkaan jouluaatoksi?

— Tiedäthän, mistä syystä. En kapakan takia.

— Vaan kapakkatytön takia. — Eiköhän jo ole aika, Eljas, sinun heretä hourailemasta? Muisteleppas vähän kotiasi ja jouluilojasi siellä...

— Älä, Juhana, kajoa noihin. Minä olen jo ajatellut kaikkia, ja minä olen jo edeltäpäin katunut, mutta

lähden kumminkin. Minä tiedän, että minulle tulee vaikea ilta, mutta jäljestäpäin olen oleva tyytyväinen, kun olen voittanut heikkouteni.

- Minkä sanon tädille poisjäämisesi syyksi?
- Olen kutsuttu muualle.
- Kapakkaan ihanteitasi palvelemaan?
- Ystävän luo. Vie terveiset. Huh, kun on märkää!
- Ja sinä kahlaat Hellaaseen! Hauskaa iltaa!
- Ei pistele. Terve! — Ajuri!

Se oli siihen aikaan, jolloin eivät rautaiset langat vielä liittäneet »peräpohjaa emäsuomeen». Ei sopinut ylioppilaan lähteä aina joulunajaksi kotiseuduilleen, sillä tukalaksi kävi ajaa yli puolensadan peninkulman kyytipelillä varsinkin kelirikon aikana. Syystäpä olivatkin Eljas ja Juhana jääneet Helsinkiin, vaikka tiesivät vanhusten ja sisarparvien maailmalla olevia muistelevan kaipauksella, ja vaikka itsekin olisivat heidän luonaan mielellään pistäytyneet. Jo olivat he eilisessä postissa saaneet joulumyytyjä, — sukkaa, vanttuita ja villahuiveja ja niiden välissä muutamia rusentuneita torttuja. Kirjeitä oli tullut pitkiä ja paksuja, suurilla ja pienillä kirjaimilla, kun näet joka nassakan oli pitänyt itsensä saada veikolle töhrästä. Helliä siunauksia, varoituksia ja kaipauksia oli niissä viljalti kaikissa muodoissa.

Sehän se oli heistä vähän joululta tuntunut. Muuten siitä ei olisi tiennytkään. Aatoksi oli Juhanan täti kutsunut molemmat serkukset luokseen. Sinne menikin Juhana, mutta Eljas ajoi Hellaaseen.

Tapa on näet kaunis semmoinen, että ravintolat kutsuvat vakinaisia vieraitaan jouluaatoksikin iltasta syömään, eikä silloin ole tarvis maksusta välittää. Harva se kumminkin on, joka kutsumusta noudattaa, nuoremmista ainakin, sillä mitkähän ennakkoluulot lienevätkään siihen syynä, — sen illan he mieluummin viettävät jossakin muualla kuin kapakassa. Monenlaisia ristiriitaisia tunteita oli Eljaankin rinnassa, kun hän rämisevillä rattaila ajoi ulos tullista.

Väkisinkin täytyi hänen taaskin käydä arvostelemaan tekojaan ja aikeitaan. Väkisinkin palasivat mieleen vanhat epäilykset: tokkohan hänen puuhillaan oli sitä pontta ja perää, että ne maaliinsa veivät; eiköhän sittenkin kaikki ollut tuulenpieksämistä. Muistoon palasi vielä kotikin, jossa aina rauha ja tyytyväisyys oli tunteita tuudittanut lepoon. — Ja nyt kapakkaan! — Hetkisen tuumasi hän jo pyöräyttää hevosen kesken tietä, paeta pois, pois niiltä tienoilta, katkaista koko unelma, hylätä koko tuuma, unhottaa kaikki jalot aikomukset ja päätökset. Mutta silloinhan hän olisi myöntänyt voimattomuutensa, eikähän siihen nyt mitään syytä ollut. Hetkiseksi hän vain aikoi mennä sinne Annin mieliksi ja sitten palata kotiin, nukkumaan. — Jo häpesi hän äskeistä horjuvaisuuttaan ja epävakaisuuttaan. Silleenkö hän voisi hetkisten epäilyksien vaikutuksesta heittää tytön, jota rakasti, jonka tahtoi pelastaa, heittää hänet hylyksi happanemaan? Vakavin päätöksin astui hän Hellaan eteiseen.

Tukalata oli Eljaan olla tuossa, joskin harvalukuisessa seurassa. Anniakaan ei saanut nähdä kuin sivu suhahtelevan. Isäntä, tiirosilmä ihranaama, jutteli kaikenlaisia kertomuksia vieraitten huviksi, mutta tavallistakaan rattoisuutta ei hän saanut meneilleen, eivätkä lasitkaan tiheään tyhjentyneet, vaikka niissä oli parasta tavaraa. Syötiin sitten makeata ja rasvaista, mutta Eljaalle se ei maistanut. Pitkäksi hänelle kävi aika, raskaammaksi yhä olo.

Tuonko lie Anni huomannut vai muuko häntä kiirehti, mutta tavattoman sukkelasti korjasi hän ruoat pois, laittoi vanhoille herroille liköörit ja kiepsahti Eljaan viereen istumaan. Hyvin hän oli juttutuulella ja iloisena. Puheli puuta heinää, naureskeli raikkaasti ja puheli yhä. Kantoi siihen heidän pöydälleen viiniäkin lasin pari, jota aina väliin maistettiin. Vähitellen siinä katosivat kaikki tukalat tunteet Eljaankin mielestä, katosi ikävä, kaipaus, epäilykset — kaikki. Annin ilo tarttui häneenkin ja karttui yhä, kun siinä juteltiin ja naurettiin; he alituisesti ikäänkuin lähenivät toisiaan. Onni, toivo, luottamus tulevaisuuteen ja sen ihaniin unelmiin viekötti heidät pois todellisuuden mailta.

Ainakin Eljaan. Ensi kertaa hän nyt pitemmän aikaa puheli Annin kera kahden kesken kenenkään häiritsemättä, ja sanomaton oli se viehätyks. Ei hän huomannut, kuinka ilta kului myöhäiseksi, ei että muut vieraat vähitellen hajautuivat ja että he jäivät itsekseen. Tytön silmiin oli kiintyneenä koko hänen sielunsa ja sen tajunnat. Ja tuo vartalo hänen vieressään, kuinka se sentään olikin solakka, hurmaava! Se oli kerta oleva hänen omansa, koko tuo otus, joka nauraa kikatti siinä sohvannurkalla. Hän oli onnellinen, voi kuinka onnellinen, — kun vain ne vuodet pian kuluisivat!

Mistä he lienevät pakinoineetkin, ei sitä Eljas jäljestäpäin muistanut. Olivat he pilanpäiten aikoneet matkustaa ulkomaille, pois kaikista Suomen ahtaista oloista ja katsantotavoista, — vapauteen! Niin,

Espanjaan he menisivät. Siellä laittaisivat kodin, jos kuin pienen, mutta Eljas ei saisi rakastua yhteenkään tummatukkaiseen espanjattareen, sen vannotti Anni. — Semmoisissa pakinoissa se yö tuli, eikä Eljas arvannutkaan, niin jo kaasua väänsivät pienemmäksi.

Havahtuen ihanista unelmistaan nousi Eljas.

— Joko nyt on niin myöhäinen? — Ei mitenkään olisi hennonut lähteä.

— Onhan se, mutta ei nyt ajeta pois, lupaili Anni, ja veitikkamaisesti hän hymyili, kun täytti lasit. — Istu!

— Lähteä täytyy kumminkin. — Järki käski, tunne pidätti.

— Poispahan tekee mielesi — ilkiö! — Anni mutruili suullaan. Sekös hurmasi.

— Tulenhan minä kohta taas.

— Tulet, kun ovat huoneet täynnä ihmisiä, että tuskin ehtii kättä pistämään. — Mutta seisopas siinä ... noin, liikkumatta. Nyt sinä olet juuri saman näköinen kuin silloin ensi kerralla, silloin kun puhetta pidit. Samallalaila posket palavat, ja tuo tukka tunkee silmille kiertämään, — niinkuin silloin.

— Muistatko vielä sen puhe-illan?

— Muistanpa hyvinkin, — aina muistan, niinkauan kuin sinua.

— Veitikka! Samoin minäkin. Mutta lähteä täytyy.

Eljas pakotti itsensä päättäväiseksi ja ojensi kättä. Tyttö tarttui siihen, mutta miten lie ollutkaan, samassa oli huuli huulta vasten. Yht'aikaa olivat syliksi kiepsahtaneet, — ei ollut syy toisen eikä toisen.

Mutta lupaus oli rikottu. —

Kun Eljas vähää myöhemmin tullista asteli kaupunkiin, oli mielensä yhtä musta kuin pimeä, sateinen joulukuun yö. Samea oli rinnan sisusta yksin astujan. Yhden asian hän nyt käsitti selvästi: hän oli surkeasti pettynyt Annin suhteen, joka ei ollut se, joksi hän oli häntä luullut. Mutta vielä surkeammin oli hän pettynyt itsensä suhteen; hän oli mihinkään kauniiseen tekoon kykenemätön, katala petturi, joka valehteli itselleen ja muille, heittiö, joka tekeysi pyhäksi ja oli rietas. Hän oli pettynyt koko maailman suhteen. Hän muisti Juhanan sanat, että kun hän heräisi unelmistaan, niin todellisuus tuntuisi sitä katkerammalta. Nyt oli hän herännyt.

Mutta kovin hereilläään olevalta hän ei näyttänyt siinä kulkiessaan. Ulkomaailmaa hän ei huomannut; kaikki oli usvassa. Kuin tajuntaa vailla siirteli hän jalkojaan eikä aina kuivimmissa paikoin. Ei nyt tuntunut povessa kansallista ylpeyttä, kun hän astui Arkadian koruttoman temppelin ohi, ei hän inhonnut saapasvoiteen eikä kaalin katkua, kun Kampin kasarmin seinitse tallusti, eikä muistanut nostaa silmiään pimeässä etsiäkseen ylioppilastalon harjalta latinaisia kultalauseita. Sivu astui vain, kunnes muutamassa kadunkolkassa näki suljetun puodin silatut kiviportaavat — ne miten lie väsyneelle silmiin pistäneet — ja niille hän istumaan vaipui. Ei hän siinä paljon ajatellut, sillä ajatus ei juossut; mutta kaikki tuntui niin raskaalta.

Aikaa oli Eljas siinä kappaleen kököttänyt, kun poliisimies sadetakkiin käärittynä verkalleen astuen saapui hänen kohdalleen ja hänen eteensä asettui seisomaan. — Olipahan toinenkin ihminen yön selässä liikkeellä, toinenkin, joka ei jouluyönä sulatellut silavaa ja puuroa lämpöisellä vuoteellaan, vaan joka silti ei huollut, ei huokaillut. Hyvin viehätti Eljaan silloista mielentilaa tuo poliisin varma tyyneys ja tyytyväisyys.

— Hei! Sinä olet minun miehiäni, virkahti hän toverillisesti, kun kotvan aikaa olivat siinä ääneti toisiaan ihmetelleet.

— Mutta jos sinä olet minun miehiäni, niin siirrytään jo tältä portaalta poikemmas.

— Ihan niin, miksipä tässä yksillä portailla. Sinä mukaan.

— Tietysti. Mutta minnekkäpäin tästä käännytään?

— Tänne tai tuonne, samapa se minulle.

— Samapa se. Missä sitä aiotaan yötä viettää?

— Yötä... Kotona tietysti. — Niin, yöhän nyt on.

— Eli aamu. Jouluaamu.

— Jouluaamu, jouluku... — Mitä se Eljas silloin kadulla teki pimeässä, poliisin parissa? Pian selveni kaikki. — Toisesta välittämättä lähti Eljas kiirein askelin viilettämään katua ylös, kotiinsa päin. Poliisi seurasi kymmenen sylen päässä katsoen, että osaisiko tuo kotiinsa.

Osasi se. Vanhaa uraa nousi hän rappusia ylös, totuttuun tapaan pisti avaimen reikänsä ja sulki taas oven sisältäpäin, tottunut oli hän löytämään takinnavalkonkin pimeässä, — ei siihen ajatuksen apua tarvittu. Vanhaa uulaa riisui hän vaatteetkin päältänsä ja kapusi sänkyyn.

Vanhaan malliinko lie heti nukahtanutkin, mutta entiseen tapaansa ei hän nukkunut. Rauhatonta oli hänen unensa, levottomana hän kääntelihe ja siirtelihe vuoteellaan, jotta Juhanakin heräsi ja arveli, että uniahan se näkee kai Eljas.

Unia se näkikin; kaikenlaisia hajanaisia, kummallisia unenhoureita synnytti mielikuviutus makaavan kiihtyneessä sielussa. Sukat olivat maatapannassa unehtuneet jalkaan märkinä, ja siitä se lähti.

Hän oli seisovinaan kylmäntäisessä vedessä kotilammen rannalla silmustamassa haukia. Suikale, semmoinen korttelin pituinen mustaselkä, makaili päivänpaisteessa ruohikon rinnalla, ja varovasti työnsi hän pajunsilmukkaa sen nokkaa kohti; oli juuri nykäisemässä, — niin, läpihän se luiskahti ja ui selälle. Eljas jälkeen, — Annin jälkeen, jota virta vei koskea kohden; selvästi hän erotti tytön vaalean tukan, viekkaannäköiset silmät ja solakan varren; suu oli vähän mutrullaan. Eljas syöksyi jälkeen, pelastaakseen häntä, sai kiinni ja kiersi käden varren ympäri. Koski rupesi nielemään; huih kuin se meni huimaavaa vauhtia, ja lystiä oli siinä luikua Annin rinnalla — autuaallista! Mutta Anni erosi hänestä. Hän istui sohvanurkassa ja katsoi, kuinka Anni painui aaltoihin, juuri kuin kaivoon, maan alle. Ja joku huusi: sinä hukkasit hänet, työnsit turmioon! Eljas se työnsi... — Kuka se huusi? Tuoko poliisi?

Äänetihän se seisoj sadetakissa siinä märän kiviportaana edessä, jossa hän istui. Jo lähti verkalleen kävelemään, ja hänen piti seurata mukana. Kampin porttikäytävään he menivät, suureen huoneeseen, — niin, Hellaan salihan se olikin. Kaasu oli väännetty pieneksi. Siinä istui pitkän pöydän ympärillä miehiä, siinä oli upseereja, siinä Lassi veljineen ja Eljas; Anni kulki sylistä syliin, nakkelehti, eikä päässyt pois. Ja kun se suuri karvanaama häntä suuteli, niin itki tyttö ja huusi: Eljaan syy, Eljaan syy! Eljas koetti väittää vastaan, mutta ei saanut sanaa suustaan, vaikka miten koetti, ja sisältä ja ulkoa huusivat kaikki: Eljaan syy!

Kuulivatkohan ne äiti ja sisaretkin sen huudon. Eiväthän ne kuulleet. Siinä ne istuivat niin iloisina ja rauhallisina valoisan joulupuun ympärillä, ja hänkin istui siinä, ja oli sukkaa ja vanttuuta sylissä. Mutta miksikä se tuo kapakan ihranaama isäntä siellä oli, — Eljasta hävetti. Nyt se antoi hänelle mytyn. Hän kehitti sitä auki, kehitti, kehitti — Annin viekkaat silmät sieltä puljahtivat esiin ja koko tyttö lensi hänelle syliksi ja suuteli — voi kun se suuteli kauan ja kuumasti. Ja äiti seisoj vieressä ja katsoi, katsoi pitkään ja surevasti, — niitä silmiä, voi niitä silmiä, pois, pois ne silmät... Ei, nyt ne tulivat lähemmäs, käsi laskeusi olkapäälle...

— Mitä se tempoilee siinä. Makaa oikealla lailla, että toinenkin saapi nukkua. — Juhana oli taasen herännyt, kun Eljas rauhatonna reuhtoili, ja oli olkapäästä nykäissyt, herättäkseen. — Katso, peittosi, missä on.

— Kenen silmät... — Pimeä oli. Eljas ei oikein herännyt, puolitajuntaan vain.

— Silmät! Vedä peitto päällesi ja nuku!

Niin teki Eljas kuin käskettiin. Juhanan hän tunsu. — Niin, Juhanan kanssahan hän olikin, yhdessä kävelivät ihmistungoksessa siellä maneesin lattialla ja hakivat, — kolmantena se pitkänhoikka marsalkki, sinivalkoinen vaate ympärillään ja litteä lakin latuska kädessään. — Eihän sitä löydy, kun sinä pois ajoit, sanoi Juhana Eljaalle, mutta hän ei uskonut. Yhä he kävelivät ja hakivat siinä isossa huoneessa. Muut tanssivat — ja hakivat, hekin samassa tanssivat ja hakivat, ja kaikki meni ympäriinsä.

Eljas nukkui sikeästi, unia näkemättä.

Iso päivä oli, kun hän heräsi; kun matami kahvia oli tuonut, ei hän ollut herännyt — siksi siki oli nukkunut. Paljon se oli kai jo kello, koska joulupäivä ei valkene pohjolassa aivan aikaiseen. Pää tuntui raskaalta, ruumista raukaksi: oliko hän ollut illalla juomingeissa? Sukat vielä jalassa... Siitä hän lähti muistamaan koko sen eilisen illan, muisti yksityiskohdissaan, mutta unia sekausi muistoihin, eikä hän heti voinut erottaa, mitä myöten se oli unta, mitä totta. — Juhana kulki ovelta; siitähän hän oli herännytkin, kun kylmän henki vastasi.

— Hei, siitä mies vasta heräilee. Minä olin jo Saksan kirkossa tyttöjä katselemassa.

— Tyttöjä, — kynn sikiöitä! Kaikki yhdenlaisia!

— Minusta nähden! Taisipa mies joutua rämäviftille jouluaattona. Ja mitä sinä yökauden reuhtoilit ja ukisit?

— Minäkö? Unia taisin nähdä pahoja; eikä ne toki unet kaikista pahimpia olleet.

— Märät sukat jalassa poika nukkunut! Pane nyt edes kuivat.

— Sama se sukille!

— Entä housunlahkeet! Reisiä myöten ravassa!

— Tämä maailma on aivan samanlainen kuin minun housunlahkeeni. Yhtä rapaa. Se vain erotus, että näissä on rapa päälläpäin, mutta maailmassa sisällä — ja ylt'yleensä. — Eljaalle teki hyvää purkaa täysinäistä sisustaansa.

— Vaikka lienee. Mutta noita älä vedä jalkaasi tässä huoneessa. — Ja missä se on kahlannut, kontinut!

— Missäpä täällä pääsnee kahlaamatta, kun on rapaa kiireeseen asti, yhtä lokaa. — Eljas viskasi nurkkaan ne likaiset ja haki esiin toiset, hienot mustat housut. — Hei! Nyt on mies kohta taasen siro ja siisti, ei pölyn hiukkaakaan tahrana, ei moitteen sijaa! Sisältäkin viaton kuin lampaan karitsa. Hiuh!

— Jopa sinä olet oikein joulutuulella. Mustat lasit lienet laittanut eilen Hellaassa.

— Tähän nyt laseja tarvitaan. Näkeehän sen tuppisokea, että tämä maailma on musta ja sakea kuin terva. — Eljas peseytyi ja pyyhkiytyi ja katsoi peiliin. — Mutta poika kun on puhdas ja valkoinen, — jos puhtaampi niin pilassa.

— Jo ovat tainneet viekotella sinulta tytön, koska noin intoilet. — Juhana istui koko ajan hiljaa keinutuolissa ja katseli, kuinka Eljas puuhaili ja puhkuili. Hänestä oli aina lysti nähdä serkkunsa intoilevan, kun tämä oli saanut uuden piston päähänsä, nähnyt tai kokenut jotakin uutta, joka sillä kertaa täydelleen vallitsi hänessä. Jo ensi puuskista arvaili hän tavallisesti, mistä milloinkin oli kysymys, mille puolelle sitä kallistuttiin, eikä hänen silloin tarvinnut muuta kuin parilla sanalla vähän pistää puita uuniin, — kyllä Eljas jatkoi.

— Viekotelkoot! Viekotella lehmää laihoa syömään!

— Ja kuka viekotellut? Kuka muu kuin minä itse, minä, maailmanparantaja ja hän itse, — puhdas enkeli!

— Soo! Entä ne jalot pyrinnot ja päätökset?

— Täyttäkööt päätöksiään muut, tyhmemmät. Ja ne pyrinnot! No, jotakin sen sairaan mieli tekee; kiikuttelee itseään taivaan ja maan välillä, jossa ei ole pohjaa jalalle eikä varaa kädelle. Arkailee rypeä loassa, — itse savimukura.

— He, he, he! — Nyt Juhanaa jo nauratti tosissaan.

— Sic transit! Siinä oli minun uneni! Milloin Hellaaseen ensi kertaa menet?

— Ei se päivä valkene. — Eli menen, menen kiusallakin. Miks'en menisi? Siellähän se minun paikkani onkin. Sinne juomaan, rylläämään, viekottelemaan, halailemaan, suutelemaan, tietysti, — niinkuin muutkin. Siihen minäkin kelpaan, muuhun en. Kun tässä loassa kerta on, niin pitäähän siinä rypeä. Tämä maailma on hapannut, ja minä olen siinä samassa happamessa — siitä ei pääse erilleen.

— Hellaan lasitpa sinulla on kumminkin silmillä. Ota järjen päästä kiinni taaskin poika! Ja nyt tule syömään, matami äsken jo käsä.

— Läskiä ja puuroa — söinhän sitä eilenkin.

V.

Kevätaika se on huvitusten aikaa. Iloisempaa puoltansa tarjoaa luonto ja elämä, ja ilomielin käypi ihminenkin tähän tarjottuun, valoisampaan puoleen käsiksi. Etelämailta, Niilin rannoilta rientävät laululintuset, leivot ja peipposet pohjolaan, ja etelästä kai, ehk'ei juuri Niilin rannoilta, saapuvat posetiivitkin pihamaillemme uudella vauhdilla vääntelemään vinkuvia säveleitään. Nämä säveleet ja

keskipäivän heloittava paiste ajavat ihmiset ulos huoneistaan nauttimaan unestaan heräävän luonnon nuorteutta ja turmelemaan jalkineensa likavesilätäköissä. Kevät tekee lopun talven pitkistä, ikävistä puhteista, säästää kaasua ja kynttilöitä, sulkee luistinradat ja pakottaa nuorison nousemaan ylös aamulla ani varain hankiretkille lähteäkseen. —

Arkadiateatterin edustalle sitä piti kokouduttaman jo kuuden aikana, täsmälleen. Kelkkoja mukaan, mutta ei evästä; siitä on niin paljon puuhaa ja sotkua, teelusikat ja veitset katoavat ja vaihtuvat, ja se on sitäpaitsi niin epärunollista, maalaismaista.

Vähitellen siihen alettiin keräytyä pienissä joukoissa. Uni oli vielä useammassa silmässä; eivät ne silmät tahtoneet oikein auki päästä, mutta arastelivat lumen kirkasta kiloa. Ääni oli karkea ja herkkä katkeamaan öiseltään, ja vilun väreitä risteili ruumiissa, kun ne suoraan lämpöisen peiton alta tulivat ulos aamukylmään.

Ensiksi siinä käteltiin ja haukuttiin toisia, jotka viipyivät. Kaikki he olivatkin tuttavია jo vanhastaan, lapsuudesta saakka, sillä he olivat kaikki kotoisin samasta kaukaisesta pienestä koulukaupungista, josta ajan pitkään olivat Helsinkiin soluneet, — sinnehän useimpien sivistyneiden pitää päästä jos mitä varten, vähäksikään aikaa. Mutta paljon he olivat vierautuneet toisistaan myöhempinä aikoina, kun harvoin olivat yhteen yhtyneet ja kun eri oloihin olivat joutuneet. Siksi nyt olikin moinen yhteinen retki koetettu saada toimeen, jotta vielä virkoaisivat entisten aikojen hauskat muistot.

Useimmat siihen samassa kokoontuivatkin, ja seura lähti luikumaan kaupungista ulos, — parikymmentä henkeä, ylioppilaita kymmenkunta ja neitosia joku harvempi, opiskelevia nekin, mikä musiikkia, mikä käsitöitä, mikä lukujen jatkoja; elämisen murheet näet heitäkin pakottivat työhön. — Mutta olipa heidän joukossaan semmoisiakin, jotka eivät elämän huolien tähden Helsingissä oleskelleet. Oli kamreeri Hallmanin molemmat tyttäret Sylvia ja Alma, nuoret ja kauniit, ja — myöntää se täytyy — oikeastaan näiden tähden se retki olikin toimeenpantu. Sillä kun kamreeri oli äsken saanut tuottavan ja arvokkaan viran eräässä ylihallituksessa ja muuttanut pohjanperiltä, pikkukaupungista, Helsinkiin, oli perhe luonnollisesti seurannut suureen maailmaan. Tyttäret olivat ihastuneet tavatessaan tuonaan eräissä tanssiaisissa kotipuolen tuttuja, kahden puolen oli ihastuttu ja siellä oli päätetty koota seurue vanhoja ystäviä ja lähteä hangelle.

Saattoi sen kyllä jo itse retkestäkin huomata, että nuo sisarukset siinä olivat etummaisina, niinkuin pääasiana. Heidän ympärillään oli aina useimpia nuoria miehiä, ja heidän sanojaan ja toiveitaan oltiin aina auliita noudattamaan.

Eljas käveli Sylvian rinnalla, ja oli tältä saanut kannettavakseen muhvin, joka kelkkaa vetäessä oli esteenä. — Täällä se näet jo Eljas oli — missäs harakka, jos ei sian tappajaisissa! Hän oli jouluaaton jälkeen ensiksi heittänyt maailman vihaajaksi, mutta vähitellen, kun haihtui mielihaikea, jätti hän omaan arvoonsa Hellaat, Annit ja muut houreet, rupesi järkimieheksi. Opiksi se vain tuo Annin juttu oli hänelle ollut. Hän oli oppinut katselemaan maailmaa toiselta kannalta; hän oli antautunut ihan vastakkaisia periaatteita harrastamaan kuin ennen, hän nauroi entisille lapsekkaille, maailmaa parantaville tuumilleen, nauroi, mutta kaipauksella muistellen entisiä aikeitaan, nauroi, mutta uskomatta omaa nauruaan. Hän ei ollut aivan selvillä itsestään. Toisinaan hänestä tuntui kuin olisi hän taasen voinut sopia maailman kanssa, tuntui siltä, ettei se sentään ehkä ollutkaan niin peräti hapannut kuin miksi hän sitä tuonaan oli kuvailut. Niin se nyt taas varsinkin tuntui, kun hän siinä päivänpaisteisella hangella, raittiissa aamuilmassa käveli miellyttävän Sylvian rinnalla ja haasteli entisistä ajoista.

— Olihan se sekin muudan retki, kun te Lummejoen rannalla olitte mäkeä laskemassa, pikkuiset tytöt.

— Niin suksilla, muistanhan sen. Se oli eräänä laskiaisena, minä olin pieni vielä, vähän yli kymmenen vuoden.

— Ja muistatte kenties, että oli syvälti lunta silloin.

— Oliko se silloin! Tehän kai juuri silloin olittekin matkassa, kun minut kaivettiin ylös kinoksesta. Oi, nyt muistan, ha, ha, ha!

— Ihan kaivamalla minä sain kaivaakin, sillä teitä ei näkynyt vähääkään lumen seasta, ei muuta kuin sompasauvaa hiukan; ja toiset tytöt kaahloivat ympärillä ja itkivät ja huusivat apua, kun meitä sattui muutamia ohi hiiltämään.

— Hi-hi-hi! Siinä kai oli korkeampi mäki kuin luulin, koska lankesin. Muistan aivan selvään vielä, kuinka kotona toruivat, he-he-he!

— Nyt te nauratte, mutta silloin itkitte, niin että kyneleet valuivat pitkin lumisia poskia, ja seisotte kädet suorallaan, kun vanttuutkin olivat lunta täynnä.

— Ja te, kohtelias ritari, heititte minut siihen seisomaan.

— Tietysti, minulla oli omat matkani ja toiset jättivät.

Mustalaispojan kokoinenhan olin minäkin, vähän suurempi.

— Ei silloin arasteltu.

He kävelivät ensimmäisinä ja jäljestä seurasivat toiset kaksin, kolmin tahi nelin joukoissa. Viimeisenä tyyräsi Juhana ja kummasteli itsekin, että mitenkä se hänkin tässä joukossa kulkee. Mutta luonto se tikanpojankin puuhun vetää, ilveilivät toiset hänelle salavihkaa, kun hän siellä Julian rinnalla tanakasti tallusti, vaikka puhelematta ja naureskelematta kuten muut; käveli vain ja veteli vankasti tupakkia.

Lassi ja Antti olivat myöskin matkassa, ja Lassi koetti etenkin pitää Antin sisarta lämpimänä, puhellen puuta heinää. Mutta samalla nauratti hän koko tyttöliutaa; väliin nämä nauroivat ihan katketakseen, vaikka eivät oikein tienneet nauroivatko Lassin sukkeluuksille vaiko tyhmyyksille. Lassi kumminkin piti edellisen arvelun varmana ja tuli yhä rohkeammaksi. — Ja niin siinä soluttiin Hesperian ohi ja vilahtelipa syrjempätä rakennusten ja puitten lomitse Hellaan huvilakin.

— Eljas, lähettäisiinkö Hellaaseen? — Tytöt eivät ymmärtäneet, mikä Lassin sukkeluus se siinä oli, koska pojat nyt vuorostaan nauroivat.

— Mene, jos mielesi tekee! — Eljas ei ollut joulusta asti Hellaassa käynyt, ja paljon muistoja virkosi hänen mieleensä, kun siitä nostettiin puhe. Mutta vastenmielisiä muistoja, jotka hän tahtoi karkoittaa varsinkin sillä hetkellä.

— Ei tee, ehkä nyt sinulla sattuisi sinne asiaa.

— Kas, siellä seisoo joku balkongilla, huomautti neitosista eräs.

— Niin, eräs naishenkilö. Kas kun hän meitä tähystelee, jatkoi Sylvia, joka jo myös oli toisten puheeseen puuttunut.

— Niinpä näkyy.— Ei ollut Eljas katsellut sinnepäinkään, mutta nyt piti hän velvollisuutenaan tarkata seurattavansa neidon puhetta. — Siellä seisoj Anni Hellaan parvella puistelemassa pöytäliinoja; hento, notkea vartalo kuvastui selvästi tuttavana kirkkaassa päivänvalossa, ja käsi oli nostettu silmille varjostamaan niitä paisteelta. Tarkasti hän tähysteli, ja kun Eljas nosti sinnepäin silmänsä ja katseet osuivat vastakkain, punastui poika. Tuon liekö Sylvia huomannut, koska kysäisi:

— Tunnetteko hänet?

— En... Mikä lie palvelija eli myyjätär. — Välinpitämättömästi koetti hän vastata, mutta kovin siinä olisi hänellä ollut kiusallinen asema, ellei samassa olisi rakennuksien suojaan siirtynyt Hellas ja ellei Lassi uudella hulluttelullaan olisi kääntänyt kaikkien huomiota toisaalle.

Kohta oli joukko päässyt lasitehtaan luo ja siitä suoraan poikettiin metsään, juostiin kilpaa, hypittiin, telmittiin; hanki kantoi mainiosti ja ilma tuntui niin raittiilta ja kepeältä, että eivät jalat tahtoneet maassa pysytellä. Mäkeä laskettiin, vedettiin toisiaan ja kaadettiin kelkat tahallaan ja naurettiin, juostiin kukkulata ylös, toista alas pitkin kenttiä ja harjanteita, ohi Alppilan viiletettiin, ja vasta metsän sydämessä etäällä istahdettiin hangelle, kiville tai kannoille levähtämään. Posket punottivat ja keuhkot läähättivät, rinnat kohoilivat ja silmät paloivat iloa. Ja kun Antti tarjosi vastoin kieltoa mukaan otettuja leivoksia seurueelle, niin ne syötiin semmoisella maulla, jotta olisipa ollut enemmän!

Siinä levähdettiin ja levähtäessä leikittiin. Leikkien pääasiallinen tarkoitus ja niitten huvittavainen ominaisuus lienee se, että ne ovat jonkinlaisia esikuvia elämästä. Ja varsinkin eräs elämän tärkeistä pykälistä, avioliitto, otetaan niissä mielellään kuvaannollisesti esiteltäväksi. Niissä näet monessakin yhdistellään parittain ihmisiä; mutta usein niissäkin sattuu, etteivät parit oikein »passaa», — eivätkä ne muuten olisikaan elämän todellisia kuvia. Niinpä nytkin. Juhana joutui istumaan kannon nokkaan hienoisen Sylvian viereen ja oli hyvin onnetoman näköisenä, kun ei tiennyt mitä hänen siinä oli tehtävä, joten luonnollisesti tekikin kaikki nurin. Ykstotinen Julia osui Lassille pariaksi, ja tähän vaikutti se niin masentavasti, ettei Lassi koko leikin aikana hoksannut yhtään sukkeluutta, ei edes tyhmyttäkään. Antille tuli sisar neitoseksi. Ja päällepäätteeksi jäi Eljas ihan parittomaksi, vaikka monikin häntä olisi rinnalleen halunnut, ja hän itse kiroili Juhanan onnea.

Hän käveli siis hiukan pahantuulisena männikköön, asteli siellä yksikseen verkalleen kukkulan etelärinnettä. Paikotellen oli jo lumettomia täpliä, ja muutaman kiven kupeelta löysi Eljas sinivuokon, kevään ensimmäisen, pienen tosin ja kalpeaksi jääneen, kun oli liian aikaisin uskaltanut nousta kinosten sekaan kasvamaan. Sen hän poimi ja pari muuta, useampaa ei löytänyt, vaikka haki tarkasti ja laajalta. Mutta tyytyväinen oli hän siihenkin, ja kun hän iloisena taas kävi toisten seuraan, jotka jo olivat uuteen

leikkiin ryhtyneet, mihin hänkin pääsi osalliseksi, tarjosi hän hymyillen kukkasensa Sylvialle, joka oli häntä kiiruhtanut parikseen pyytämään — parittain näet taaskin oltiin, eipähän ilman. Tyttö kiitti ihastuneena ja uuden innostuksen valtaamana riensi koko seura, unohtaen leikit, vuokkojen hakuun. Mutta useampaa ei löytynyt: Sylvia oli ainoa kukkarinta ja ylpeä siitä.

Mutta jo oli aika palata, sillä hanki uhkasi pudottaa. Pitkäsillan kautta mentiin takaisin ja retkeen tyytyväisinä saavuttiin kaupunkiin; kävellessä tuumattiin panna toimeen jotakin uutta yhteistä hauskuutta. Ennenkuin kuitenkaan ohjelmasta päästiin selville, oltiin jo Fabianinkadulla kamreerin talon edustalla. Sylvia juoksi ensin yksin sisälle ja käski toisten odottaa, hän ei viipyisi kuin minuutin, kunnes tulisi takaisin hyvästelemään. Meni niitä minuutteja kymmenenkin, mutta ilosta säteilevänä hän hyppäsikin portaita alas ja julisti sanomattomalla riemulla, että isä ja äiti olivat käskeneet hänen pyytää huomisillaksi heille kaikki retkeläiset teetä juomaan.

— Ja pienen polskankin lupasivat, mutta minä uskallan vakuuttaa, että ei se tule olemaan niin aivan pienikään.

— Ihmeen hauskaa! Siitäkö lystit tulee! Kiitosta monta!

— Tulkaakin ajoissa, ja välttämättä kaikki.

Ihastus oli yleinen. Nuorimmat se hurmasi kerrassaan ja valtasipa vanhemmat muassa olleet neitoksetkin, jotka jo pitivät itseään ja joita etenkin muut pitivät palovakuutettuina liikanaista huvituksen ja tanssin kiihkoa vastaan. Melkeinpä tanssien siinä erottiin. Yksin juro Juhanakin kynsiskeli korvallistaan arvelen, että joko peeteli pitänee lähteä tanssikouluun vielä vanhoilla päivillä ja jäykällä säärillä.

Nyt piti valmistautua »paaleihin». Lassi meni suoraan hienoimmalle räätälille ja osti valmiiltaan uudet ja aivan uusmuotiset vaatteet ja kirjoitti kotiin, että rahaa pitäisi tulla viljemmälti, sillä kun hän nyt oli tullut seurustelleeksi kamreeri Hallmanin perheessä ja muissa pääkaupungin hienoimmassa piireissä, niin sitä vaatteisiin ynnä muihin tarpeihin kului runsaammalti. — Ja hän tiesi, että rahaa piti tuleman. — Eljas osti harmajat hansikkaat, ja Juhana ajatti partansa parturilla, että kerrankin ihmeeksi tulisi hyvä. Ja niin täydessä tällingissä astelivat he illan suussa kaikki kolme kamreerin eteiseen, yhdessä Antin sisaren kanssa, joka Sylvian luona muutoinkin seurusteli ja tiet tunsii.

Retkeläiset olivat luulleet, että kutsut olivat yksin heitä varten. Pettyivätpä he siis, kun tapasivat muitakin vieraita, outoja ja komeita, ylpeitä isoisia, joiden seurassa tuntui äkiksestään tukalalta olla, kun ei niin tarkalleen tiennyt, miten pitäisi istua ja seisoa ja yleensä käyttäytyä.

Siellä oli neitosisa, joiden hienous ja korkea suku jo ihon läpi kuulti, oli herroja, joiden pukimille ainoastaan Lassin uudet vetivät vertoja. Tuli jo pari upseeriakin helisevin kannuksin ja vahatuin viiksin ja kielet sukkelina ruotsiksi lirkuttamaan. Nepä tiesivät miten olla piti. Emännän kättä he suutelivat, isännälle osasivat mieliksi puhella, tyttöjä naurattaa ja pikku veljeä nostivat kattoa kohti; kaikki he voittivat. Mutta toisia vieraita eivät olleet näkevinäänkään, ennenkuin isäntä esitteli, jolloin kilauttivat kannuksia. Toisen tunsii Eljas, Lendau nimisen; se oli sama mies, jonka käsivarsi silloin yhtenä iltana oli näyttänyt kiertyneeltä Hellaan Annin varrelle.

Kovin se aluksi tuntui juhlalliselta, mutta mukiin meni sentään illan pitkään. Tanssimaan kun ruvettiin, niin pyörittiin oikein sydämen halusta, — olihan siellä kotipuolen tuttaviam ja välipä muista. Upseerit ja muut oudommat herrat eivät käyneet kuin väliin aina pyöräyttämässä talon neitosisa ja Helsingin ryökkynöitä; se muka ei ollut aivan hienoa tuo tuommoinen innokas tanssi hieken asti, eikä terveellistäkään, ja sentähden he ovelta usein arvostelivat hienolla pilkalla maalaiskeltanokkien innostusta. Ja isännän huoneessa oli juotavia valita.

Eljas ja Sylvia olivat jo ensi valssissa sopineet toisesta »franseesista»; sehän se onkin loistokohtana aina tanssiaisissa. Vastapäätä tanssi Lassi Antin sisaren kanssa eivätkä he muusta seurasta paljon tienneetkään. Sylvia kertoi Eljaalle panneensa painoon ne vuokot säilytettäväiksi; niihin näet yhtyi niin monta hauskaa muistoa hupaisasta retkestä. Eljas kehui tätä iltaa vielä hauskemmaxi, ja kun Sylvian rintakukkavihosta muudan oksa sattui taittumaan, sai Eljas pitää sen omanaan. Ja taas muistelivat he entisiä aikoja — niitä on aina niin lämpöistä palautella mieleen, — muistelivat, kuinka he ensi kertaa yhdessä olivat tanssineet lapsina vielä, kuinka Eljas ei ollut osannut muuta kuin polkkaa hyvin niukasti, niin että hänen tahdissa pysyäkseen oli täytynyt laskea yks, kaks, kolm, ha-ha-haha... Pahuus kuin se meni tuo aika! Tanssi oli lopussa. Mutta vielä oli kevättä pitkälti, vielä saisivat he monet hyppyt hyppiä, monet lystit yhdessä pitää, ja Sylvia esitti, että he pian taas tekisivät hankiretken ja että he kotipuolen tuttavat tiheimmin seurustelisivat, — hän puolestaan ei paljon välittänyt noista pääkaupunkilaisista, joita isä ja äiti olivat pitäneet velvollisuutenaan pyytää tanssiaisiin.

Sen jälkeen syötiin, ja syötettiin, ja syönnin päälle taas tanssittiin — kauan. Eikä sitä olisi kukaan

hennonut katkaista, elleivät nuo vanhemmat neitoset vihdoin olisi, huomaten isäntäväen hienoja viittauksia, päättäväisesti nousseet ja jyrkästi vaatineet poislohtoa. Täytyi siis lopettaa. Mutta ensin piti vilvoitella pikkuisen, ja sentähden, sillävälin kuin toiset lopettelivat lasejaan isännän kamarissa, kävelivät hankiretkeläiset verkalleen salin lattiata. Siinä mietittiin uutta hankiretkeä ilojen jatkoksi.

— Tällä viikolla meidän vielä pitää saada se toimeen, puhui Sylvia, joka varsinkin oli asiasta innostunut.

— Niin, mutta pitäisi saada toimeen semmoinen, jossa voitaisiin tanssia, jatkoi hänen nuorempi sisarensa, joka ei läheskään ollut saanut tanssinhaluaan tyydytetyksi.

— Hei, minä tiedän, virkkoi Eljas ja napsautti sormiaan. — Me kävelemme Oulunkylään asti hankea pitkin, tanssimme siellä ja syömme aamiaista ja tulemme junalla takaisin.

— Se kyllä sopii, helppo siellä on saada huone, tiesi toinen.

— Se on mainiota, niin meidän täytyykin tehdä. — Tytöt olivat kaikki hyvin mielissään keksinnöstä.

— Mutta kuka ottaa hankkiakseen huoneet Oulunkylässä, sillä tilata ne täytynee, huomautti joku.

— Kyllä minä, tokaisi Lassi, minä ajan sinne junalla vaikka huomispäivänä, — me ajamme, Antti.

— Ja voipihan sen tehdä telefonillakin.

— Entä musiikki... Onko siellä pianoa?

— Ei liene... Sepä oli hankalampaa.

— Mutta Antti soittaa viulua, soitathan veli kun osaat, pyysi sisar veljeensä kääntyen.

— Niin, te soitatte, soitattehan, rukoilivat tytöt kauniisti.

— Kyllä kernaasti sen verran kuin osaan.

— Kiitoksia, kiitoksia. — Alma ryökkynä innostui niin, että itsekseen jo valssin pyöräytti.

— Mutta silloinhan te ette saa itse ensinkään tanssia, surkutteli neitosista eräs sääliväinen.

— Hauskuutta on, kun voi olla uhraavainenkin muitten iloksi, ja sen Antti kyllä tekee, kehui sisar.

— Ja jonkin valssin minäkin osaan avuksi vinguttaa, ilmoitti Eljas.

— Todellakin! Hauska kyllä olisi osata. — No nythän selviää kaikki. — Sylvia jo rupesi selvittämään asioita, mutta näki samassa, että vanhuksat tulivat uudesta viivytyksestä taas levottomiksi.

— Mutta milloinka me sitten lähdemme? Päätetäänhän se. — Ei ollut kaikki selvillä.

— Jo tällä viikolla.

— Eiköhän jätetä ensi viikoksi? Tällä viikolla on jo ollut niin paljon huvitusta — pitää säästää. Eikähän sitä joudakaan. — On hyvin tarpeellista, että kaikissa seuroissa ja kaikissa tuumissa on jonkinvertainen hillitsevä, konservatiivinen elementti mukana vaikuttamassa. Semmoinen tehtävä oli nyt elähtäneiden neitosten.

— Niin, Almakaan ei pääse koulusta.

— Mutta maanantaina on lupa.

— No sovitaan sitten maanantaista, jolloin kaikki joutanevat.

— Ja Lassi tiedustele Oulunkylässä huonetta ja ilmoittaa sitten kaikille, jos on onnistunut saamaan.

— Niin, niin, sovitaan siten.

Isäntä tuli ottamaan osaa puheeseen, mutta samalla tekemään lopun pitkistä keskusteluista.

— Mitä te nyt sovitte täällä Oulunkylästä?

— Me, isä, aiomme tehdä hankiretken sinne ja tulla junassa takaisin, ja siellä tanssia viulun mukaan, selitti Alma, käyden isänsä kaulaan kiinni.

— Junassako tanssia, tyttöseni! Hillitse toki tanssi-intosi viulun mukaan. Jaa, hyvästi, puhui hän

vieraille, jotka ryhtyivät kätelemään; ei kestä kiittää, muistakaa käydä vastakin. Niin, hauskahhan teillä näyttää olleen, en ole tyttöjäni nähnyt noin iloisena ennen koskaan. Almakin aikoo junassa tanssia, hupakko! — Jaa, — hyvästi!

Juhana oli jo takki päällä lähtemässä, odotti vain Eljasta, joka vielä viipyi Sylviaa hyvästelemässä. Vihdoin hänkin irtausi.

— Maanantaina siis, ja aikaisin, puhui vielä tyttö.

— Aikaisin, ei kuitenkaan ennen päivän nousua! Kunhan ilma olisi kaunis.

— Sen täytyy olla. Hyvästi siksi.

Taaskin oli Eljas hurmaantunut, eikä salannut sitä ensinkään, kun Juhanan ja Julian kera kolmissakesken pois päin kävelivät. Juhana oli iltaa isoimman osan istunut itseksensä nurkassa, eikä ollut sieltä jaksanut pysyä toisten innostuksen matkassa, ja Juliakin oli aina vakava ja harvapuheinen. Mutta Eljas ei voinut käsittää, etteivät he olleet iloisia, ja väitti heidän tekeytyvän. Kun Juhana vielä empi lähtöään koko maanantaiselle hankiretkelle, arvelleen, ettei ne semmoiset olleet häntä varten, ja Julia selitti, ettei hän konttoristaan mitenkään pääsisi, oli Eljas vihdoin yskän ymmärtävinään.

— Te ette viihdy muiden ihmisten joukossa iloisissa seuroissa — no, no kenties te viihdytte paremmin kahdenkesken sunnuntai-iltoina arkkitehdissä, kun istutte kukin nurkassanne ettekä puhu mitään.

— Eljas on hävitön, mutta tottavieköön, monta vertaa paremmin minä siellä viihdyn, ajatteli Juhana, mutta ei virkkanut mitään.

— Mitä se häneen kuuluu, ajatteli puolestaan Julia, hänkin ihan äänetönnä. — Mutta minuun nähden lausui hän kerrankin toden sanan...

— Minäpä viihdyn ihmisten seurassa, jatkoi Eljas, kun toiset vaiti mököttivät. — Ja minä lähden maanantaina hankiretkelle.

VI.

Mutta Eljas ei mennyt hankiretkelle maanantaina, eivätkä sinne menneet muutkaan. Ilma oli kyllä kaunis, raitis ja puhdas, nariseva hanki kannatti kyllä kulkijan, huoneita oli kyllin Oulunkylässä, mutta lähtöä ei tullut. Niin se oli päätetty ylemmissä ilmoissa.

Eli se riippui oikeastaan kamreeri Hallmanin nykyisestä asemasta yhteiskunnassa. — Tällä oli uudesta arvostaan paljon vastuksia ja paljon velvollisuuksia. Ei siinä kyllin, että piti itsensä osata asettua semmoiselle kannalle, että olisi sekä ylempänsä että alempainsa ja vielä yleisönkin mieliksi — jo se oli helkkarin vaikeaa, — mutta hänen täytyi vielä lisäksi asettaa perheolonsa ja seurustelupiirinsä asianomaiseen järjestykseen, nimittäin semmoiseen, että se samalla vastasi hänen asemaansa yhteiskunnan johtavien henkilöiden joukossa ja oli hänelle itselleen niin edullinen kuin suinkin. — Tuosta kaikesta oli kamreerille paljon huolta.

Ylellisyyttä hän periaatteesta vihasi; hänestä oli väärin ja loukkaavan julkeata elää niinkuin useat hänenkin asemassaan sen pahempi elivät, uhkeasti kuin ruhtinaat maassa semmoisessa, jossa kansan suurin osa vuotensa läpi tuskin jaksoi pitää itseään leivässä ja piimässä. Ei. Kamreeri oli milloin tahansa valmis jyrkästi moittimaan sellaista uhkaylellisyyttä. — Mutta toisakseen, pitihän kaiken olla asianmukaisen hyvästi asetettuna, niinkuin hänen nykyinen asemansa yhteiskunnassa sen vaati, — ei muhkeasti, ei palvovasti, mutta siltä väliltä. Sillä eihän sitä nyt taasen, Herra Jumala, voinut liikanaisella ja huomiota herättävällä ahnaudentapaisella menettelylläkään suorastaan asettua ulkopuolelle niitä piirejä, joihin nyt kerta kumminkin kuului.

Semmoisten periaatteiden mukaan se oli kamreeri asettanut elämisensä. Sen mukaan oli hän, perheen saavuttua uuteen kotiin, myös valinnut seurustelupiirinsä niiden kesken, jotka olivat yhtäläisessä asemassa yhteiskunnassa kuin hänkin. Tulijaispidot oli pidetty, mutta mitään lähempää seurapiiriä ei ollut vielä keräytynyt, — lähimpinä olivat vielä ne, joita oli vanhan kotipuolen tuttavita.

Tyttölapsille, jotka pikkukaupungissa olivat tottuneet iloiseen seuraelämään, leikkeihin ja tansseihin, oli tuo erikoisasema hyvin kiusallinen, eikä taas kamreerin mieleen ollut oikein se, että he yhä enemmän seurustelivat entisten tuttaviansa kanssa. Mutta minkäpä sille teki, ja kun nämä, —

enimmäkseen opiskelevaa nuorisoa kumpaakin sukupuolta — panivat hankiretket toimeen, niin eihän hän ollut voinut kieltää lapsiltaan tuota viatonta huvitusta. Hyvin häntä tosin oli epäilyttänyt tuo kotiin kutsuminen, mutta piti hän rukouksiin vihdoinkin suostua, kun niitä rouvakin kannatti. Jäljestäkäsikin tuo kuitenkin yhä enemmän häntä mietitytti ja kadutti, ja hän päätti kutsua »lasten paaleihin» muitakin — uudesta seurapiiristään. Se oli syy, miksi luutnantteja ja muita outoja naamoja oli näkynyt retkeläisten tansseissa. Mutta kamreeri huomasi illan kuluessa hyvin, että tämä seura ei sovi yhteen. Toinen tai toinen aines pois, — ei auta! Ja kun tyttöset taas alkoivat puhua uusista hankiretkistä ja tansseista, niin ukko kävi levottomaksi ja närkästyneeksi. »Antakaa nyt jo olla, en minä viitsi enää kuulla», tuumaili hän. Huolettava siinä oli pulma.

Silloin tuli kamarineuvos P:ltä kutsut tansseihin sunnuntai-illaksi. Se teki selvän asiasta, lopun hankiretkistä. Niiden lopettamiseen tuli lisäksi muita syitä, jotka kauhistivat kamreeria.

Kun luutnantti Lendau, se samainen Hellaan sankari, samana iltapäivänä kävi kamreerin luona muutaman paperin kanssa — luutnantin isä oli arvoltaan kamreeria korkeampi ja tämä oli siis melkein velvollinen siihen paperiin kirjoittamaan, — niin siellä tuli puhe äskeisistä lastentansseista ja niistä monista talonpoikaisista keltanokista, joita siellä oli ollut. Kamreeri selitti, että kun nämä olivat perheessä tuttuja vanhastaan pikkukaupungin ajoilta, niin oli hän katsonut sopivaksi ja kohteliaaksi kerran kutsua heitä taloonsa, vaikkei ollut aikomus niitä useammin seurapiiriin vetää.

Luutnantti sanoi sen kyllä ymmärtäneensä. Muutoin hän heistä yhden tunsikin jo entuudestaan, ehk'ei paraalta puolen, sen näet pitkän, ruskeakiharaisen. Usein oli hänet nähnyt Hellaan ravintolassa ym. yhdessä jonkun huonompiin kerroksiin kuuluvan naisen seurassa; muutamassa julkisessa tilaisuudessa se pariskunta oli erittäinkin yleistä huomiota herättänyt, ja oli täytynyt viimein ohjata ulos molemmat.

— Soo! Vai moinen heittiö!

— Niin, muutoin en tunne, vaikka lie kelpo mieskin, muistui vain mieleeni, kun hänet täällä näin niinkuin etumaisena herrastelevan.

— Se hävitön! Olisitpa silloin sanonut, niin eiköhän olisi taas löytynyt reikä ulos. —

Ja kun tytöt illallispöydässä puhuivat hankiretken lykkäämisestä tiistaiamuksi sunnuntaisen tanssin tähden, niin isä suuttui. Hän suuttui hyvin harvoin, mutta nyt hän löi kahvelin päätä pöytään, niin että teekupit läikähtivät.

— Sen minä sanon kerrassaan, että niistä on tullut loppu, hankiretkistä ja teidän seurustelemisistanne kaikenlaisten renttujen kanssa. Minkälaisia ihmisiä vedätte te minun huoneisiini, ja vielä muitten ihmisten pariin! Täytyyhän minun hävetä silmät päästäni. Ja luuletko oikeitten ihmisten enää huolivan meitä joukkoonsa, kun täällä näkevät kaikkea liekoa. Tiedättekö, mikä mies sekin teidän Eljaanne on, joka täällä muka kukkona pöyhisteli toisten vertaistensa parissa? Tiedättekö, että koko kaupunki tuntee hänet irstaaksi heittiöksi, jolla ei edes ole häpyä peitellä siivottomuuttaan?

Ja kamreeri kertoi, mitä oli luutnantilta kuullut, eikä suinkaan valkaissut tämän sivelemää pohjaväriä.

— Ja samanlaisia ovat kaikki. Onko se sopiva seura... No, no älkäähän nyt itkekö, tehän ette tienneet, eikähän se vielä niin vaarallista ollut. Mutta pitää olla arka nimestään ja arvostaan, kun kerta on asema yhteiskunnassa. — Lauhtuneena ja tyytyväisenä päätökseen sytytti isä sikaarin ja käveli huoneeseensa.

Tytöt itkasivat pikkuisen rauenneita toiveitaan, kun kaikki uneksitut keväthuvit kuivuivat, mutta lohduttausivat pian kiirehtiessään valmistautumaan tansseihin sunnuntai-illaksi. Sylvia suri sentään kauemmin aikaa, itki vielä sängyssä maata pantuaan ja oli alakuloisena kokonaista pari päivää, sekä haaveksi saaneensa jo tuntea palasen elämän todellisuutta. Pirstoihin oli mennyt hänen ideaalinsa, — hän oli jo melkein Eljasta rakastanut. Mutta nyt hän päätti karkoittaa tykkänään mielestään Eljaan kuvan, tuon kurjan, joka ei ollut sen arvoinen, että häntä ajattelikaan. Nyt hän ymmärsi, miksi toiset olivat hänen Hellaaseen menemistään ilveilleet, nyt tiesi hän, kuka se nainen oli ollut Hellaan parvella, nyt tajusi hän koko sen ruman kavaluuden. Sentähden, kun hän eräänä päivänä näki Eljaan tulevan vastaansa kadulla, hymyssä suin ja nähtävästi aikeessa puhutella, hän tuskin silmän liikkeellä kylmästi vastasi tervehdykseen, niin että mies jäi naama pitkänä takaapäin töllystelemään.

Lassi tuli sopimuksen mukaan sunnuntaina ilmoittamaan, että Oulunkylässä huoneet oli tilattu, että Antti oli ostanut viuluunsa varakielet ja että siis aamulla oli kokouduttava Arkadian portaille puoli kuusi. Mutta kohta hän jo äimistyi ja sanattomaksi jäi siitä kohtelusta. Tyttöjä ei näkynyt, ei kuulunut — Lassi oli toivonut hupaista illanviettoa perheen keskuudessa — ja isännän kamarissa, johon hänet käskettiin istumaan, oli kovin tukalata. Ei kamreeri eikä hän tiennyt mitä sanoa, istuskelivat vain siinä vastakkain.

— Ne on jo huoneet tilattuna Oulunkylässä, sopersi Lassi vihdoin.

— Vai niin, vai niin. Pankaa tupakka. Me olemme tästä lähdössä kamarineuvos P:lle tanssiaisiin... Me lähemme jo kohta. — Kello ei ollut kuuttakaan.

— Ohoo. Ja tekö sanotte neitosille, että aamulla...

— Minä sanon, että ne eivät lähde mihinkään aamulla eikä illalla. Niin, se tahtoo sanoa, he lähtevät illalla kamarineuvos P:n luo tanssiaisiin ... jo kohta.

— Yhy.

— Niin, täällä oli luutnantti Lendau, ja minä olen kuullut ... kerrotaan koko kaupungissa että te, eli se herra, se pitkä ruskeatukkainen, se...

— Eljasko?

— Niin, kuuluu käyttäytyneen monella lailla pahasti, eli rumasti, seurustelleen kadulla ja yleisissä paikoin, teattereissa ja arpajaisissa pahamaineisten naisten kanssa, ymmärrätkö?

— Joo. Vai puhuivatko ne minustakin?

— Eivät, eivät suinkaan, mutta kuten te sen näette, enhän minä voi antaa tyttäreni seurustella sellaisten kanssa, näette sen, siihen asemaan katsoen, joka minulla on yhteiskunnassa — te ymmärrätte itse.

— Joo. Mutta tarkoitatteko te minuakin?

— En, en mitenkään. Enkähän minä sitä usko, mutta kun puhuvat, ja sitä täytyy näettesen mukautua oloihinsa — te ymmärrätte.

— Joo. Mutta minä en ymmärrä, mitä se kuuluu hankiretkeen.

— Herra Jumala, kuinka te olette tyhmä. Kun miehet yhtenä päivänä esiintyvät kapakkaenkelin seurassa arpajaisissa ja toisena tulevat minun tyttäriäni pyytämään retkille, semmoisessa asemassa kuin minä olen, niin enhän siihen voi suostua, te voitte muuten olla jos kuinka kunnollisia, mutta kun kerrotaan — ymmärrättehän?

— Joo. Mutta kerrotaanko sitä *minustakin*?

— Ei, ei suinkaan.

— Se on hyvä se. Hyvästi!

— Hyvästi. Käykään pian taas ... niin, käykään joskus.

Lassi oli ymmärtänyt senverran, ettei heidän retkestään tullut mitään nyt eikä vasta ja juuri Eljaan typeryyden takia. Ja häneenkin oli varjoa langennut. — Kalman kalpeana syöksyi hän portaita alas ja mennä vouhki katua pitkin juuri kuin höyryyn voimalla, takki leuhtoen auki ja lakki päässä vinossa. Ihmiset syrjäytyivät pelokkaina, kun hän esplanaadin poikki viiletti ja ylös Yrjönkadulle. Kun hän soitti Eljaan ja Juhanan ovelle, niin kajahti koko kerros, ja matami säikähti niin, ettei tahtonut kiireessä löytää avainta eikä avaimenreikää ovea avatakseen.

— Enkö minä jo sanonut sinulle, ettei se passannut ja että sinä turmelisit kaikki, puhui Lassi jo ennenkuin sisään pääsi. — Niin, miten on nyt käynyt? Kenen syy? — Hän puhkui hengästyneenä.

— No miten? Ja kenen ne syyt? Ja missä asiassa? Istu Lassi ja ryyppää vettä, äläkä puraise kieltäsi. — Eljas harjasi juuri pyhättäkiaan, oli aikeessa mennä teatteriin. Hän oli iloisella mielellä, oli päiväntyönsä tehnyt, päivä paistoi huoneeseen ja koko maailma näytti hymyilevältä, eikä hän siis ensinkään voinut ymmärtää Lassin suuttumusta eikä kiihoittunutta mielentilaa.

— Kenenkö syyt? Oliko se siivoa kävellä hienoissa arpajaisissa kapakkatytön vieressä koko illan, ja kadulla ja teattereissa, — missä kaikissa kuulut kulkeneen?

— Kuule Lassi! Mitä hemmettiä sinulla on aina siitä työstä puhumista? Minä sanon sen sinulle kerrassaan ja viimeisen kerran, että se on minun asiani, eikä kenenkään muun. Ja sinä saat...

— Vai ei kenenkään muun. Eivätkö ne siat jo olleet sotkeneet minuakin siihen juttuun, niin että hädintuskin pelastin oman kunniani.

— Oman kunniasi — sen olet syönyt monesti. Mutta pura suustasi, mitä sinulla on purkamista. Mitä

tietää tuo kaikki puuskuminen?

— Hitto hänet tiesi! Senverran vain tiedän, että juuri sinun tökeryytesi takia ei tule meidän hankirekkestämme mitään, ei huomenna eikä koskaan. Mene nyt Oulunkylään peruuttamaan huoneita ja mene itse kamreerilta kuulemaan.

— Kamreerissako nyt olet ollut? — Eljas päätti lypsää tiedot Lassilta.

— Olen ollut. Ja olisitpa sinä siellä ollut minun housuissani, niin etköhän olisi lähtöä saanut. Mutta minun käskettiin käydä vastakin.

— Ja mitä siellä sanottiin? Mitä ihmeitä ne ovat sinulle näyttäneet?

— Mitä! Ovella jo piika hampaita näytti, tyttöjä ei näytetty ollenkaan ja isäntä näytti kuin olisi vasta saanut selkäänsä ja lisää odottaisi. Sanoi menevänsä erään kamariherran luo tanssimaan ja sanoi, ettei hän päästä tyttöjään semmoisten pariin.

— Niin mimmoisten?

— Semmoisten kuin sinä. Minun suhteeni peruutti toki sanansa ja käski käydä talossa. — Pitääkin olla mies tökerö, kun menee Hellaan Annin pariin oikeissa paikoissa. Kaikki ihmiset kuuluvat kertoneen, ja muuan luutnantti.

— Ahaa! Vai niin! — Eljaalle alkoi asia vähitellen selvitä, vaikk'ei Lassin sanoissa paljon tolkkua ollut. Mutta pääasian hän käsitti.

— Vai niin, vai niin! Juokse nyt ympäri kaupunkia ja ilmoita retkeläisille, ettei retkestä tule mitään. Minä en juokse. Eikä sitä toki tarvitsekaan, jo sen tietää koko maailma. Hyh! se on miestä. Kun minä en olisi jo siellä varoittanut. — Ja missä se on Juhanakin ja hänen tupakkansa?

Mutta Eljas ei enää kuunnellut Lassin porinata. Seisoi vain takki kädessä ja mielti. — Hän oli merkitty mies, hylyksi merkitty. Ja minkätähden? Sentähden, että hän kerran oli ajatellut hyvää ihmisistä ja maailmasta, oli uneksinut voivansa joskin pienessä muodossa saada aikaan jotakin hyvää, kaunista, jaloa, sentähden että hän oli haaveksinut löytyvän viattomuutta, puhtautta, lujaa tahtoa, sentähden että hän oli ollut mieletön ja luullut suoruudella ja rehellisyydellä mihinkään päästävän. Sentähden oli hän nyt potkaistu pois niistä seuroista, joihin pääsi mikä roivaaja tahansa, kun vain ymmärsi peitellä törkeytensä, sen tähden oli hän vielä tuottanut mielipahaa ja ikävyyksiä muillekin. Niitä hän nyt siinä mielti yhä takkiaa harjatessaan eikä kuullut Lassin porinaa.

— Ja mitä se tuosta takistaan hankaa, pakisi yhä Lassi. — Kukahan sieltä nyt soittaa — kas Antti. Joko olet kylliksi harjautunut viulua viiltämään? Hehehe! Huomenna me emme, Antti, lähdekään mihinkään, ja tiedätkö miksi?

Tiesihän se jo Antti. Oli kuullut sisareltaan, jolle Sylvia oli kertonut, ettei heitä haluttanut seurustella kaikenlaisten kanssa, ja oli lausunut ihmettelynsä Eljaan julkeudesta ja röyhkeydestä. Ja niistä ikävistä asioista se oli nyt Antti tullut juttelemaan.

Kolmissa miehin he nyt istuivat siinä ja mieltivät kovaa kohtaloaan. Kovin oli heille nolosti käynyt. Lassi varsinkin tempoili ja haukuskeli etenkin Eljasta, muistellen hyvin tarkkaan, kuinka hän oli maneesissa varoittanut. Antti ei Eljasta ahdistanut, oli vain kummissaan äkkinäisestä käänteestä ja pahoitteli hukkaan menneitä humaloita. Eljas istui äänetönnä, tuijotti maahan ja mielti. Äkkiä kavahti hän, tempasi lakkinsa ja virkahti:

— Pojat, lähdetään Hellaaseen.

— Eikö lie selvintä, tuumasi Lassikin, joka jo moneen kertaan oli purkanut sisuansa.

— Niin lähdetään, kehoitti Anttikin. Mitäpä se istumalla ja hautomalla paranee. Kun ei meidän seurastamme huolita, niin haetaan itse seuramme.

— Hellaan Anni, vanha tuttu, hyvä juttu. Hänhän se on Eljaalta paperit pilannut, lohduttakoon nyt vuorostaan.

— Hyvin olet sinäkin, Lassi, lohdutuksen tarpeessa. Mutta viina se huuhtovi huolet pois...

Niin lähdettiin siis! — Eljas työnsi toiset ulos ja tuli itse jäljestä.

Paljon sitä viinaa käytetään suruja ja huolia hetkeksi karsimaan mielestä. Sillä vaikkakin ne kohta taasen uudella vauhdilla palaavat, niin on suloista, lohduttavaa kumminkin, jos kuin lyhyeksi ajaksi

päästä vapaaksi ajatuksesta, joka muutoin herkeämättä kaivelee mieltä ja kummituksena sielussa pyörii nukkuessa ja valveilla.

Sitävarten ei Eljas kumminkaan nyt ehdottanut Hellaaseen menoa. Hänessä heräsi vain äkkiä halu mennä katselemaan, minkälaista siellä nyt Annin eläminen oli, vieläkö tuo muisteli häntä ja heidän menneitä houreitaan ja teeskentelikö tuo vielä viatonta pelastettavaa. Ennen oli hän kammonut ajatustakin uudistaa tuota tuttavuutta, nyt hänestä tuntui, että hänellähän ei ollut enää mitään peitettävää tai hävettävää omissa eikä maailman silmissä. Hänet oli ajettu pois muista piireistä ja juurikuin karkoitettu Annin luo. — Kun he kävelivät maantietä ja Hellas alkoi pilkistää puitten lomitse, muisti Eljas, kuinka hän siinä viikko sitten oli kieltänyt tuntevansa Annia, ja muisti silloin punastuneensa. Oli hän nyt siitä palkkansa saanut!

Vanhassa tutussa salissa istahivat vieraat erään pöydän ympärille ja heläyttivät tiukua. Mutta Anni ei tullut, toinen tuli, vanhempi ja rumempi. Vasta myöhemmin saapui Anni — kaupungilla oli ollut, — ja Eljaasta näytti, että hän oli reippaampi ja iloisempi kuin ennen, mutta myös vapaampi. Tuttavallisesti tervehti hän vieraita, taputti muuatta herraa paljaalle pääläelle, toiselle pisti kättä ja nyökäytti päätä, kun tämä kohotti lasinsa juodakseen hänen maljansa.

Samassa havaitsi hän tuttavamme nurkkapöydässä ... mutta ei, hän ei hämmästynyt, ei punastunut, tuli vain rohkeasti kohti.

— Oo! Harvinaisiakin vieraitahan täällä on. Mistäpäin nyt tuuli puhaltaa, kun herratkin ovat kerran taas tänne osanneet?

— Pohjoisesta tuulee, kylmästi ja kolkosti. Sehän se ajoi, selitti Antti!

— Niin, tännekö lämmittelemään? Eihän sitä näy tarvitun talvenkaan pakkasissa.

— Talvella on lämmitelty muualla. Ettekö tosiaan ole nähneet meitä koko tällä vuosiluvulla, kysäisi Eljas, silmiin katsoen.

— Olenpa kyllä nähnyt teidän lämmittelevän täällä Hellaan puolessakin. Saako teistä ketä onnitella?

— Saahan meitä kaikkia. Hahaha! Lassi nauroi. — Eljasta varsinkin, sillä hän on eniten jäähdytetty.

— Vai niin. No hän tulistuu kai taas huomenna! Pahempi se on, kun vähitellen, mutta myötään, hyytymistään hyytyy, — silloin ei sula koskaan.

Eljas ymmärsi, että tyttö tuolla tarkoitti itseään. Muut jatkoivat yhä juttua, kertoilivat, laskivat pilaa ja nauroivat, ja Eljas nauroi myös toisin vuoroin, toisin oli vallan vakava. — Mutta kesken kaiken kysäisi Antti, että kenellä heistä oikeastaan rahoja oli maksaa kaikki nuo juomiset, joita runsaanlaisesti kului. Kevätpuoli oli köyhin aika, jolloin kaikkien ylioppilaiden taskut asustivat tyhjinä. Neljä markkaa oli yhteensä miehillä. Keltä nyt lainaisi; päiväkaudet näki ylioppilaita juoksevan tuttavan luota toisen luo uudistamaan samaa pyyntöä, »vipaapa minulle kymmeninen», ja epäiltävää oli, olivatko he illalla rahakkaammat kuin aamulla. Keneltä siis saisi nyt iltapuhteella Hellaassa? Mutta Lassi hoksasi, että eiköhän Eljaan sana käy täällä rahasta, hänelle niin tutussa paikassa. Kovin oli Eljaan vastenmielistä mennä kysäisemään, mutta täytyihän, ja velaksi olisi saatu vaikka paljonkin. Uutta tilattiin. Vähitellen keräysi tuttavuuksia muitakin heidän seuraansa, — teattereista ja vieraisilta kun palasivat. Niin tuli sinne Juhanakin; hän oli taas saattanut Julian Malminkadulle ja sieltä lähtenyt kävelemään Hellasta kohti niinkuin kerran ennenkin, vaikk'ei hän nyt ainakaan tiennyt tulla Eljasta sieltä hakemaan.

Muut vieraat olivat vähitellen menneet pois tai siirtyneet toisiin suojiin, ja kun siinä vielä istuttiin hetkinen ja tunteet kiihtyivät, niin alkoi jo tuntua juhlalliselta, kohtapa puheitakin pidettiin. Ne näet ovat aina välttämättömiä seurauksia veljellisestä innostuneesta mielentilasta. Kohta nousi Eljaskin puhetta pitämään.

Hän oli kerran ennenkin siinä samassa huoneessa puhunut, puolta vuotta aikaisemmin, hän muisti sen hyvin. Samoin kuin silloinkin kilautti hän nytkin lasia ja pyyhkäsi tukan silmiltään, ja niinkuin silloinkin seisoi Anni ovella ja kuunteli. Mutta eroa oli niitten puheitten välillä. Silloin oli hän hehkunut innostuksesta ja toiveista; katkeroita sanoja, pettymyksen, halveksimisen sanoja tulvi nyt hänen huuliltaan — luonnollisesti, sillä kovin oli hän nyt ärtyneessä mielentilassa. — Keskustelu oli illan kuluessa tietysti liikkunut äskeisen häneen kohdistuneen häväistyksen tienoilla, eikä siis kummakaan, jos Eljas puhui siitä ja itsestään. Nuoren mieli näet on semmoinen, että jos mitä hetken tuntee, niin se pitää heti saada toisille puhutuksi. Eljas kertoi toiveistaan, niiden raukenemisista ja tunteistaan. Hän oli muka taistellut — pieksänyt ilmaa, hän oli ollut kuin tuulimylly. Taistelu alkoi nyt vasta; hän aikoi nyt taistella kahta kovemmin, tuhatta tulisemmin, mutta vastapuolueen riveissä, aukaistakseen omia

silmiään ja muitten. »Ja jos arkana vetäydyn syrjään», huudahti hän, »jos kätkeydyn suojaan maailman mainingeista, silloin saatte majani ovelle ripustaa taulun: Tässä lepää Eljas...» — Samassa pyysi hän myös sanoa joksikin ajaksi jäähyväiset hyvälle veljilleen. Hän oli näet päättänyt parin päivän perästä lähteä pois Helsingistä, paeta maalle piiloon yksinäisyydessä oppimaan, miettimään, vakautumaan.

Näin hän hehkuen puhui ja eläköötä huudettiin julmasti. Toinen vastasi, ja taas huudettiin ja juotiin. Eikä siinä kohta oltu surkeita eikä menehtyneitä, ei köyhiä eikä kipeitä. Tyttökin, Anni, tuli siihen istumaan ja joipa likööriä kuin mies. Eljaan vieressä hän pysytteli, naureskeli vain, ja kun Eljas hänet veti polvelleen, niin istuipa siinäkin arastelematta oikein rakkaasti käsi kaulassa ja penkoili Eljaan tuuheata tukkaa!

— Se on tuolle Eljaalle nähtävästi yhdentekevää, olipa polvella Sylvia vai Anni.

— Olipa kamreerin tyttö vai Hellaan tyttö, ykskaikki!

— Kunhan on tyttö ja rakas.

— Kippis Anni, juodaanpa sitä vanhaa rakkautta muistellen, hei!

— Hei! Kapakkatyttö juopi kun juotetaan ja rakastaa kun rakastutetaan, virkkoi Anni ja kiskaisi lasin pohjaan.

Aamupuoli oli jo, kun he Hellaasta irtausivat. Mutta ei tehnyt silloinkaan mieli vielä kaupunkiin lähteä, ja kun yö oli kaunis, ilma raitis ja puhdas, päättivät he yksimielisesti astella hiukan metsään päin vilvoittelemaan ja raitistelemaan. Siellä kävelivät he kauan, milloin jutellen, milloin ääneti, enimmäkseen ääneti; hetkisen ilo oli hervahtanut, kullakin oli nyt omat mietteensä harkittavina. Tuumaa oli seassa vakavampaakin. Ja kun he vihdoin takaisin palasivat, alkoi keväinen päivä jo sarastaa; kohtahan lähestyi se aika, jolloin heidän oli ollut määrä mennä hankiretkelle. Nyt he menivät kotiin nukkumaan. — Mikaelin kadulla tuli joukko ihmisiä vastaan, palasivat kamarineuvoksesta, praasnikoista, tanssiaisista. Siinä tuli kamreerikin rouvineen ja heti jäljestä Sylvia ja Alma. Kohteliaasti nostivat nuorukaiset lakkia, joskin ilveen hymy saattoi pilkistellä jostakin silmännurkasta. Mutta Eljas katsoi Sylviaa rohkeasti silmiin, juurikuin olisi tahtonut sanoa: »niin, niin, tällaisia hävyttömiä yönkulkijoita me olemme, — ovatko muut parempia?»

Siinä olivat syyt, miks'ei maanantiaamuudesta hankiretkestä Oulunkylään tullut mitään. Mutta se ei vaikuttanut mullistavasti mihinkään piireihin, ei vaikuttanut muuta, kuin että Juhana jäi yksin asumaan huoneeseen kivitalon kolmannessa kerroksessa Yrjönkadun varrella. Sillä eräänä päivänä ajoi Eljas rautatietä pohjoiseen päin ja nousi junasta muutamalla pienellä asemalla Hämeessä. Siellä maalla aikoi hän nyt lukea; tahtoi viihdyttää mieltään, joka oli monesta syystä kiihtynyt, tahtoi vakautua, ja sinne jäi hän kesään asti. Silloin tuli kotoa kirje, että isä oli sairastunut, tuli kohta toinen, mustalla lakalla, että isä oli kuollut, perhe jäänyt vähiin varoihin. Eljaan täytyi ruveta elämisestään itse huolta pitämään, ja hän hankki sentähden aluksi itselleen kotiopettajan paikan eräässä varakkaassa perheessä, johon hän jäikin vuodeksi.

VII.

Juhana istui keinutuolissaan, pää taapäin vaipuneena. Hyvin hän tuntui uupuneelta, väsyneeltä, kyllästyneeltä. Jäsenet roikkuivat hervottomina, sieluttomina tuijottivat silmät ulos ikkunasta, — ajatuskaan ei juossut. Poroa karisi sammuneesta sikaarista housunpolvelle, mutta sitäkään ei hän viitsinyt pyyhkäistä pois, tuskin katsettaan siihen kääntää. Jähmettyneeltä tuntuivat sielu ja ruumis.

— Rasvaiset liharuoat ja monet jälkiruoat ... nehän ne raukaisevat, tuumi hän vihdoin, jännittäen vähän voimiaan. Tätinsä luona hän oli ollut päivällisellä. — Ihan kuin olisi painajainen! Juhana huokaisi syvään ja haukotteli. — Vai liekö tuo yksin ruokakaan, joka painostaa, ytelältäpä tuo tuntuu koko maailman meininki. Mikä lieneekin, jotakin tässä on vinossa.

Juhana oli äsken suorittanut oikeustutkintonsa ja oli nyt ylimääräisenä kirjoitettu senaattiin. Semmoinen hän oli laukkukainaloinen, joutilas herra, jommoisia jo ennestään oli kylliksi vetelehtinyt Helsingin kaduilla. Vähän oli työtä, vielä vähemmin palkkaa, — ja semmoista kai se tulisi olemaan pidemmät ajat. Ne sitten ovat elämän toiveita! Kyllähän ne muutamit pikemminkin pääsevät kiinni ruunun kannikkaan, varsinkin jos sattuu olemaan joku setä tai eno virastossa, mutta ei Juhanasta mielestään ollut siihen kissanhännän vetoon. No, eihän niitä velkojakaan vielä ollut hyvin paljon, mutta

taival edessäpäin tuntui niin mustalta, niin suljetulta, niin yksitoikkoiselta. Se ajatushan se mieltä piti myötään nolona. Huoneensakin näytti hänestä ikävältä ja raskaalta, vaikka olihan se nyt verrattain siisti ja hyvin sisustettu, maksoikin 65 markkaa kuussa ilman päivällistä. Mutta ilotonta oli aina siinä yksin istua, yksin kävellä, yksin lukea, yksin tuumailla, jättää se sinne autioksi lähtiessään virastoon ja virastosta palata sinne takaisin autioon yksinäisyyteen. Kolkolta tuntui. — Menee kapakkaan. Inhotti ajan pitkään. — Ottaa eukon. Tekihän ne senkin muutamat — hullut. Tappelemista tässä on kyllin markoista ja penneistä itse puolestaankin, hiiteen se veisi akoittuminen keskinkertaisen neron. Ja mitäpä siitä naisväestä sitten...!

Juhana käännähti, pyyhkäisi karstan vaatteiltaan ja työnsi keinutuolin liikkeelle. Olisi sytyttänyt tupakankin, mutta ei nähnyt tulitikkuja — eikähän tuo maistanut sekään.

Hittojako hän välitti niistä naikkosista! Mutta aina se palaili mieleen vain tuo vanha ajatus perheellisestä onnesta, josta hän usein oli uneksinut, ehk'ei tahtonut sitä itsekään tunnustaa. Hänkö tässä uneksimaan, täysi mies selvillä päin — pyhytti! — Niin, olihan hän luvannut lähteä teatteriin illalla arkkitehtiläisten seurassa, ja Julia tulisi mukaan. — Vasta viisi kello, — puoli kahdeksan kai sinne mennään. Julia mukaan; hm — eivät nuo mahda kovin iloisia olla hänenkään päivänsä. Istuu konttorissaan kesät talvet, viikot umpeensa, kahdeksasta aamulla kahdeksaan illalla kirjoittaen laskuja ja numeroita ja viettää sitten vähät loma-aikansa parsimalla sukkiiaan tai kutomalla pitsejä, jotka sitten sunnuntaina pukee päälleen, kun käypi arkkitehdissä istumassa.

Eikähän tuo hyvin vanha hänkään vielä saata olla, olisiko kahdenkolmatta, — mutta murhaavina luulisi hänenkin toiveittensa kajastavan. Jo kolmisen vuotta oli Juhana harva se pyhä ollut yhdessä hänen kanssaan, ja aina oli tyttö yhdenlainen: hiljainen ja koruton käytökseltään, puvultaan sievä ja miellyttävä, tasainen ja ystävällinen luonteeltaan. Kauan oli hänestä jo Juhana pitänyt, ja vaikk'ei hän ollut mikään ihmistuntija, vaikk'eivät he paljon olleet sanoja tuhlanneet, niin oli sen jo nähnyt, ettei tyttökään... Hm! Juhanaa nauratti itseäänkin ja pisteli. — Tuotako laihaa nykerönenää hän siinä taas oli istunut ja muistellut. — Kaikkia! Hiidessäkö ne tulitikut? — Ylös hän vihdoin nousi, haki eteisestä päällystakin taskusta tikut ja sytytti sikaarin.

— Ihmeppä, kun ei jo Eljasta näy. Ainapa se näihin aikoihin on ilmestynyt. Mikä tulee siitäkin pojasta: terävä mies, mutta liian tulinen ja epätasainen. Tiukassa sillä on raha-asiat, mutta luvuistaan ei silti pidä täyttä huolta, ahmii vain noita uusia ulkomaalaisia lorukirjoja, juoksee seuroissa ja kokouksissa ja pitää puheita uusista aatteista. Ihmisten ennakkoluuloja, suvaitsemattomuutta, teeskentelemistä vastaan hän saarnaa yksityisesti ja yleisesti, ja paljon sillä jo onkin kannatusta ja paljon puolta tuumissaan esimerkiksi miehen ja naisen keskinäisestä suhteesta. Nyt, jos et ole rikas, niin älä ajattelekaan avio-onnea, ennenkuin ikävoiton miehenä, ja kumminkin semmoisella kuin minullakin pitäisi olla joku, jota saisi rakastaa.

Juhana lämpeni oikein tuota ajatellessaan, hymyili taas omille tuumilleen, sytytti sikaarin pätkän uudelleen ja vaipui taas ajattelemaan teatteriin lähtöä, Juliaa, Eljasta tuumineen, omaa sulotonta asemaansa, maailman tylyyttä ja viheliäisyyttä.

Ovelle soitettiin, piika avasi, ja Eljas tuli sisään takki päällä, — kalossit tuskin riisui.

— No mitä se härassötinki siinä tuumailee? Itsekseen mököttää niinkuin tavallisesti.

— Kenen kanssapa tässä... Minä mietiskelin juuri, jotta on kai se sittenkin joku mutka tässä maailmassa vähän vinossa.

— Vinossa! Nurin se on koko laitos. Vai jo vihdoinkin vähän vinossa! Et siis ole oloosi oikein tyytyväinen?

— Hm. — Eljaan kanssa puhellessaan oli Juhana tottunut ensiksi panemaan puheen alulle. Sitten hänen ei tarvinnut vastata kuin väliin no, niin, tai hm, — kyllä Eljas jatkoi.

— Ymmärrettävästi. Tuntuu kolkolta toisinaan syysiltoina. Ei vastaa lämmin eikä maista tupakka. Marssi kapakkaan! Eikö miellyttä?

— Eikä kannata. — Häntä iljetti pitempää kapakkaelämää ajatellakin.

— Eli mene naimisiin. Kolakalta kai tuntuu koti. Johan olet neljänkolmatta iässä, eikä miehellä vielä eukosta tietoa. Mene naimisiin!

— Hm, mene!

— Niin. Vastahan kuuluu maisteri Erälä, medisiinari, menneen naimisiin. Köyhä kuin rotta, työlläkin velkoja. Arvaa sen, mihin se viepi, jos kohta eivät lapsia saisikaan: kahden hampaat kalahtaa nauaan.

Mutta viis siitä — rakkaus näet, ja rakastaa ei saa ilman avioliittoa. — Mietippäs sitä autuutta, jos sinäkin saman tekisit. Kihloissa olisit ensiksi jonkin aikaa — hurmaava aika, — sitten kuulutettaisiin kolmesti, toverit pitävät sinulle eropidot ja tytöt pirakat, pitävät puheita ja lausuvat ja juovat maljoja. Sitten tulee häät, itketään pikkuisen, veisataan, vihitään ja vannotaan, kättä pauskataan, puheita pidetään, kipataan, syödään, juodaan ja tanssitaan ja viimeksi saatetaan nuori pari nurkkakamariin, josta syrjäisellekin oven raosta vilahtelee silkkiset takit ja lumivalkoiset vuodeliinat... Autuaallista! — Kaikki ne temput, metkut ja juhlallisuudet tarvitaan, ennenkuin saat henttuasi rakastaa ja omanasi pitää. Ja jos niihin et uskalla ryhtyä, ennenkuin sinulla on kohtalaiset tulot ja vakava asema, niin odota. Ja jos odotatkin neljänkymmenen ikäiseksi, niin eihän se haittaa, silloin *saat* naida, jos silloin enää haluttaa. — Onko se maailma vähän vinossa? — Mutta tule ulos, lähdetään Kappeliin istumaan.

— Minä olen aikonut mennä teatteriin.

— Kenen kanssa? Julianko? Vieläkö se teidän äänetön, vanha ystävyysenne kestää? Entiselläänkö hän on?

— Mikäpä hänet olisi muuttanut?

— Puolessatoista vuodessa olisi jokin muutos voinut tapahtua. Yhä te siis siellä arkkitehdissä istutte sunnuntaisin yhdessä ja huokaatte kumpainenkin rakkaudesta. Mutta älä koske! Se on kielletty. Ei ole lupa mennä naimisiin, ennenkuin jaksaa vaimonsakin elättää.

— Kaikenlaisia sinä Eljas hourit kokoon. Kuka tässä nyt naimista ajattelee!

— Niin, niin, kyllä minä tiedän. Tulehan nyt kävelemään, minä kerron sinulle muutaman jutun. Olin toisiltana Hellaassa.

— Yhy. Vieläkö se tyttö on siellä?

— Anniko? Eikö mitä. Sanoivat hänen menneen Tukholmaan, mutta kyllä minä ne Tukholmat jo tunnen. Se ei ollut kukaan muu kuin hän, joka tässä eräänä iltana ajoi vastaani, — harso kyllä oli silmillä. Ja niinhän tuo tuntui Lassikin tietävän, että sen on »hyyrännyt» luutnantti Lendau, se sama, joka minua panetteli kerran kamreerin luona, — muistatko? Mutta niinhän sen pitikin mennä, ihan luonnollinen kulku. Ja minä kun niitä pelastustuumia silloin hourailin! Muistatko, kuinka minä luin sen syksyä! Olisipa Kiesus auttanut, jotta sitä olisi riittänyt niin kauan, että olisin tentteeratuksi saanut!

— Joko sinulla nyt pääaineesi alkaa valmistua, kysyi Juhana. Mutta silloin Eljas meni äänettömäksi, katsella tuijotti ulos ja rupesi ikkunalasille rummuttamaan Vaasan marssia. Sitten katsoi kelloaan.

— No, lähdetään nyt. Onhan vielä toista tuntia aikaa teatteriin menoon. Sattuu, niin minäkin tulen.

— Mitä sinä lupasit jutella Hellaasta, kysyi Juhana pukien takkia päälleen.

— Niin, siellä oli Puhujayhdistyksen vuosijuhla, sen seuran, johon minäkin ennen muinoin kuuluin. Sinne oli parhaat puhujat valittu puhetta pitämään, joten sen arvaat, mikä määrä koreita sanoja ja sananparsia siellä tulvi. Ja jokaisen puheen johdosta juotiin tietysti, eikä siinä kapakkatyttö päässyt vähillä juoksuilla, mutta ei se nykyinen niin sukkela olekaan kuin Anni ennen vanhaan. Tavalliset puheet tietysti seuralle, perustajille, isänmaalle, puheenjohtajille ja naisille. Ja vihoviimein nousi siellä muudan vanhempi oratori tilapäiselle puhujalavalle ja alkoi sanella sitä puhetta, jonka Kossuth piti Unkarin pienessä kaupungissa yllyttääkseen kansaa sotaan sikäläisen vapaustaistelun aikana. — Hän oli olevinaan Kossuth, me Unkarin kansaa. — Siinä puheessa sitä vasta oli tulta ja intoa toiseksikin kerraksi. Siinä ihminen ja yksilö arvosteltiin kärkeäkin halvemmaksi, ja isänmaa, isänmaa se vain oli pelastettava, maineella verhottava, vaikkei siihen mainehikkaaseen isänmaahan jäisi tervettä koiraakaan raatojen sekaan ulvomaan. Ja aina hetken kuluttua piti meidän kuuntelijain köörissä vastata siihen puheeseen: vannomme! uhraamme! tai kuolemme! Minäkin tietysti innostuin niinkuin muutkin, huusin »vannomme» niin että kurkkua kähisti ja lopussa »eläköön» ihan henkihieveriini. Ja jos joku olisi tullut teurastajapuukko kädessä minua pistämään, niin varmaan olisin silmiä räpäyttämättä antanut pistää niinkuin vierasta sikaa. — Silloin piti lähetettävän Kossuthille sähkösanoma, ei auttanut, — vanhalle ukkorahjalle, joka vieraassa maassa mökön turkkia paikkailee. Se kyhättiin niin koreaksi kuin suinkin, Unkarin kieltä tietysti pantiin parasta ja virstan pituiselta — arvaat sen, mitä semmoinen maksaa — ja lähetettiin sitten issikalla eläköön-huutojen kaikuessa. — Mutta niinpä luulen, että eilen monikin päättään pidellen kiroili, jotta siihenkin sähkösanomaan meni kolmisen markkaa muitten virallisten ja ylimääräisten juontien lisäksi. Niin ainakin minä tein.

— Ohoo. Ja etkö sinä siellä puhetta pitänytään?

— Kuinkas muuten. Koetin tietysti vastapainona olla, mutta kaduttaa, että menin koko juhlaan.

— Rahoja meni — paljonko?

— Kymmenkunta juhlaan, ja sitten Hellaan isäntä karhusi minua vielä vanhasta 20 markan velasta. Mikä sekin lienee ollut, mutta maksaa piti. Mutta eivätpä nuo raha-asiat sen huonommiksi päässe muutaman kymmenisen kautta, kun tuhansia kaipaen.

— Kohtahan on N.S:n vuosipäivä taas. Aiotko tulla Hellaaseen silloin?

— Eiköpä pitäne. — Vasta on siis kaksi vuotta kulunut siitä, kun siellä ensi kertaa olin. Tuntuu ihmisiältä.

Niin jutellen kävelivät serkukset Kruununhaasta, jossa Juhana nykyään asusti, keskikaupunkia kohden.

Eljas oli vuoden ollut maalla, syrjässä kaikista ajan virran kuohuista ja vaihdoksista, kotiopettajana. Hänen isäntänsä siellä oli harvinaisen sivistynyt mies, paljon lukenut, paljon ajatellut; mutta julma vanhoillaanoliija hän oli mielipiteiltään, moitti ja epäili kaikkia uusia rientoja ja pyrintöjä, joita milloin milläkin alalla alkoi pilkistää esiin meidänkin maassamme. Ja kaikenlaisia niitä oli keksittykin: uskon vapautta, yhteiskasvatusta, naisliikkeitä, uusia suuntia kirjallisuudessa, taiteessa — mene tiedä kaikki! Kaikkia näitä hän tuomitsi hunningolle vievinä, vaarallisina, turmiollisina yrityksinä. Mutta halukas hän oli niistä keskustelemaan, ja kun Eljas rupesi uusia aatteita vähin puolustelemaan — aluksi vain, jotta väittelyä syntyisi, — soimaili ukko niitä sitä tuimemmin. Siten Eljas niihin yhä enemmän innostui, muuttui miedosta puolustajasta lämpimäksi kannattajaksi.

Pitääkseen väittelyssä puoliaan täytyi hänen oikein perehtyä noihin kysymyksiin ja tilasi sentähden Helsingistä tuon tuostakin ulkomaalaista, noita asioita koskevaa kirjallisuutta ja ahmi sitä. Ja ne vähät kokemukset, joita hän itse oli ehtinyt saada, hänen erehdyksensä Helsingissä ja muitten esimerkit kävivät hänestä selviksi, luonnollisiksi. Se maailmankatsanto, johon hän vähitellen oli alkanut kallistua, selvisi hänelle nyt lukemisen ja väittelyn kautta ainoaksi järkeväksi. Nyt hän vasta huomasi tai oli huomaavinaan ne erehdykset, ne puutteet, ne valheet, jotka maailmaa vallitsevat ja joita hän ei ennen ollut nähnyt.

Ja niinpä, tullessaan pääkaupunkiin pitkän poissaolon jälkeen, esiintyi hän kaikissa asioissa, kaikissa seuroissa jyrkkänä uusien aatteiden miehenä; sillä hänen tulinen luonteensa pakotti hänet aina seisomaan äärimmäisten, kiihkeimpien riveissä. Ja kun hänellä oli sujuva puhelahja eikä hän sitä koskaan säästänyt, herätti hän piankin jonkinverran huomiota.

— Kas, tuossahan se istuu Eljaskin, hän jonka kanssa tuonaan väittelimme uskonvapaudesta ylioppilastalossa.

— Sekö sama, josta tässä toissa keväänä niin paljon puhuttiin, kun oli kapakkatyön seurassa julkisesti esiintynyt?

— Taisivat ne olla juoruja vain. Mutta eikö hän ole suuri idealisti, muistan, kun hän keltanokkana kerran N.S:n vuosipäivänä piti hyvin innokkaan, joskin samalla lystikkään puheen. Hyvänlainen puhelahja...

— Sama mies, mutta nykyään on hän aivan »ympäriinskäännetty».

— Niin, toisiltanakin Hellaassa piti hän P.Y:n vuosiklubissa oikein jyrkän puheen, sätien valheeksi koko maailmaa, — nähtävästi oli Nordau'ta vasta lukenut. Omanvoitonpyynnin, egoismin ja intohimojen sanoi olevan ainoan yllyttimen ihmisellä, kaikki muut periaatteet ja ihanteet muka sulaa lörpötystä. Ja vähältä oli siitä syttyä riita, kun seura hajausi kahteen puolueeseen.

— Sitäpä olisi pitänyt olla kuulemassa. Hän puhuu, sen verran mitä olen kuullut, vakaumuksesta, ja hänen puheissaan on paljon totta.

— Onhan niissä. Mutta kuulisitpa hänen esittävän grisette-systeemin tarpeellisuutta ja välttämättömyyttä meilläkin, niin sitten kai sinä häneen vasta mielistyisit!

— Sinä lyöt asian leikiksi, mutta minä pidän suuressa arvossa Eljasta ja hänen mielipiteitään, sen sanon suoraan.

— Lukisi kurssikirjojaan mies ja puhuisi vähemmän, niin olisi paljon parempi. Ja hoitaisi raha-asioitaan, nekin kuuluvat olevan hiidessä.

— Sehän on hänen oma asiansa. —

Näin juttelivat muutamat ylioppilaat, jotka istuivat Kappelissa oluthaarikot edessään ja kuuntelivat

soittoa. Kappelissa oli näet soittoa ja mahdoton ihmistungos — niinkuin ainakin ja pyhinä varsinkin. Suomen kaartia suuri osa oli siellä esplanaadilla kävelemässä kynkitysten naispuolisten kanssa, ja iso prosentti pääkaupungin piikoja ja renkejä seiso i tiukalle ahdetussa läjässä soittokomeron edustalla ja ympärillä. Mutta itse kappelissa, sen portailla ja lähimmällä edustalla, istui pienien pyöreitten pöytien ympärillä »parempia» ihmisiä eri joukoissa juoden olutta ja viiniä. Siellä oli miehiä ja naisia, oli arvokkaita silkkihattuherroja, pullevia rouvia, nuoria poikia, oli neitosisa, oli ylioppilaita. Pienissä parvissa he istuivat, puhelivat, tekivät toisistaan havaintoja ja pilkkaa, — ja joivat.

Vastamainittujen ylioppilaitten läheistössä istuivat Juhana ja Eljas ja tekivät havaintojaan, eli Juhana istui ja Eljas teki havaintoja.

— Tuommoista miestä minä sanoisin onnelliseksi, puhui Eljas, — kuin tuo lihavahko herra tuossa, maanviljelijä arvoltaan, mutta Helsingissä hän elää koroillaan ja tuloillaan. Hänellä on melkein kuin jalansija ulkopuolella tätä ahdasta yhteiskuntaa, hän on riippumaton maailman meiningeistä, ei tarvitse kumarrella ketään, ei kuunnella ketään. Mutta myöskään hän ei ole mikään ruhtinas, ei valta- eikä raharuhtinas, jolla olisi velvollisuuksia muita kohtaan ja asioita heidän kanssaan. Elelee vain missä tahtoo, kenen seurassa miellyttää, yhtyy mihin puolueeseen, mihin rientoihin näkee järkevimmäksi yhtyä, toimii niiden eduksi kykynsä mukaan — eikä kellään ole oikeutta tulla häntä komentelemaan.

— No mikäs tekee juuri hänet noin riippumattomaksi?

— Mikäs, kuin raha? Sattuu mies perimään eräitä tuhansia — niillä on hän onneensa autettu; toinen vaikka tekisi pikku ihmeitä saapi kumminkin kaiken ikänsä veloissa nuhertaa ja tiukennella suolivyötään ja kumarrella jokaista tusinaporvaria, joka on saanut keplotelluksi itselleen pikkuisen rahoja. Onko se kohtuus?

— Onhan se siitäkin kohden maailma vähän vinossa. Minkälaisia vastauksia olet saanut takuupyyntöihisi? — Juhana arvasi, mistä kohden se taas Eljasta kipeimmästi nipisti.

— Minkälaisia! Yksi on vasta saanut maksaa tuhansia eikä koskaan enää mene takuuseen, toista ei rouvansa lupaa, — akkavalta näet, — kolmas kirjoittaa, että niin epävarmaa asiaa kuin tasautumattoman nuoren miehen tulevaisuutta hän ei voi taata. Voivat ne olla oikeassakin, mutta jos niihin kahteen kirjeeseen, jotka minulla taasen on maailmalla, tulee samanlaiset vastaukset, en tiedä muuta neuvoa kuin ruveta hampuisiksi eli pap... — Ka, hitto, Lassia! No tuo nyt on naurettavaa!

Lassi käveli sinne taluttaen käsivarresta Antin sisarta. Kihloissa siis! Oli siitä tosin puhuttu, ja itse oli Lassi siitä varsinkin puhunut, että niin tulisi käymään, mutta naurettu oli sille puheelle eikä todeksi uskottu. Lassi kyllä oli vanhastaan tunnettu ajattelemattomaksi, mutta mikäpä tyttö voisi olla niin typerä, että menisi kihloihin ylioppilaan kanssa, nulikan, josta ei vielä tiennyt, tulisiko siitä miestä koskaan? Mutta siinä sen nyt näki! Lassi käveli siinä uljaasti selkä suorana ja pää pystyssä taluttaen morsiantaan, ja sehän se Eljalta kirouksen päästi. Mutta hän nousi kumminkin kohteliaasti, tervehti ja toivotti onnea.

— Onpa se tyttökin höperö, puhui Eljas, kun kihlatut olivat siirtyneet ohi. — Mennä nyt kihloihin vuodeksi tai puoleksi ja sitten purkaa, sillä ei suinkaan Lassista ole naimaan, jos lie koskaan, mutta ei ainakaan kymmeneen vuoteen. Lääkäriksi mies aikoo ja nyt kihlaa! — Isää sanovat tosin talonpojat pohataksi, mutta kauaksiko ne arkunpohjalta rahat riittävät, kun niitä kovin paljon menee, eikähän se toki ukkokaan viimeisiään anna. — Kas kuinka rakkaina! Lassiksi tuo ei ole kumma, mutta kun tyttökin...

— Rakkaus, näet, Eljas, ei ole mikään potaatti.

— Rakkaus — höpsis! Vai aiotko sinäkin rakkaudesta kihlata Julian, ehkä jo tänä iltana teatterissa, — ja sinuksi tuo sentään olisi toista.

— Ne ovat asioita, joita sinä et ymmärrä. Juodaan pukit pohjaan ja lähdetään.

— Minäkö ymmärrä? Minulla oli sielläkin maalla kolme henttua peräkkäin, joihin kaikkiin olin pikeytynyt kuin tervaän, — ei vain ollut yhtään kyllin rikasta.

Juhana meni arkkitehtiläisiä noutamaan, ja Eljas käveli hetken kuluttua Arkadiaan suoraan Lassin ja hänen morsiamensa kera. Rakkaina nämä kuhertelivat ja puhua lirkuttelivat kuin lintuset, niin että Eljasta, joka siinä kolmantena oli, melkein tympäisi, ja hän ajatteli, että parempi olisi itsellenne kuta vähemmän kuhertaisitte, — vieläpä sen näette.

Heidän viereiseen aitioon osuivat teatterissa Juhana ja Julia istumaan, ja usein kääntyivät Juhanan silmät kihlattujen puoleen. Onnellisia he näyttivät olevan, puhtaasti onnellisia. Ja taas kääntyivät Juhanan silmät Juliaan päin, ja hän ajatteli, että miksei voisi hänkin olla yhtä onnellinen; Eljaskin oli

sanonut, että häneksi se ei niinkään kumma olisi, jos kihlaisikin. Ja mitä se siitään paranee viivyttelemällä, jos siitä milloinkaan on tolkkua tuleva. Ei ollut heidän välillään tytön kanssa tosin koskaan puhuttu viittaustakaan sinnepäin, vaan sen tiesi Juhana kumminkin, että hänen menestyksensä olisi varma. Miksei hän voisi jo tänä iltana puhua puhtaaksi suunsa ja sydämensä? Puhuttavaa tuntui olevan niin paljon.

Näyttämöllä juuri esitettiin, kuinka kaksi rakastavaista heitti viimeiset, sydäntä särkevät jäähyväiset toisilleen — — iäksi päiväksi. Heidän ei sallittu mennä yhteen; ylpeys esti, säätyerotus esti, vanhemmat estivät. — Niistä Juhana viisi välitti. Mutta siihen se loppuikin toinen näytös. Suurin osa yleisöä meni ravintolapuolelle teetä eli muuta juomaan. Ovella oli Eljas jysähtää puhki muutamaan lihavaan herraan, — niin, kamreeri Hallmanhan se olikin, ja perhe oli muassa. Eljas tervehti kohteliaasti ja sai ystävälliset vastaukset; ei hän mennyt siinä vähääkään hämilleen muistaessaan entisiä aikoja ja minkätähden hän kerran oli joutunut heidän seurastaan pois, sillä hän oli jo oppinut, että ainoastaan rohkeudella ja hävyttömyydellä tässä maailmassa eteenpäin päästään. Ja kun hän siinä ahdingossa joutui Sylvin rinnalle seisomaan, aloitti hän heti keskustelun vapaalla, sujuvalla tavallaan.

— Suomalaisessa teatterissahan olette, miten se on ymmärrettävä?

— Miksi niin, me käymme täällä aina toisinaan.

— Todellakin, en olisi luullut teidän täällä viihtyvän.

— Näytteleväthän täällä paremmin kuin ruotsalaisessa, ja kieli ei tee vaikeutta entiselle maalaiselle. Voisin vaikka huomauttaa vikoja heidän lausumistavassaan.

— Sepä harvinaisen ilahduttavaa... — Näyttelemisestä ja teattereista he sitten jatkoivat puhettaan hetkisen. Mutta syyt kamreerin ja hänen perheensä oloon suomalaisessa teatterissa olivat kyllä haettavat syvemmältä kuin Sylvia sanoi, eli ne riippuivat nekin kamreerin valtiollisesta ohjelmasta. Ei ollut hyvä suututtaa jyrkkyydellä tai halveksimisella mitään puoluetta, parempi oli niitä mielistelemällä tehdä kaikki suopeiksi itselleen ja keikkua sillä välillä. Oli taas suuri etu olla suomalaisuuten kallistuvien luvussa, ja sitä asemaa tahtoi kamreeri ylläpitää. Siksi piti väliin esiintyä sen puolueenkin piireissä.

— Milloin Leopold tulee sinua täältä noutamaan, kysyi Alma, kääntyen sisarensa ja Eljaan puoleen.

— Anteeksi tietämättömyyteni, kiiruhti Eljas sanomaan. — Saan siis toivottaa onnea kihloissa olevalle.

— Paljon kiitoksia. Sulhaseni ei joutanut tänne mukaan kanssamme, mutta lupasi tulla noutamaan minua täältä yhdeksän aikaan.

Hetkisen kuluttua näkikin Eljas vanhan tuttavansa, luutnantti Lendaun tulevan ja tervehtivän ja kohta vievän hymyilevän Sylvian käsikoukussa pois. Alma seurasi mukana, mutta kamreeri rouvineen jäi vielä kolmanneksi näytökseksi istumaan. Silloin oli hänkin jo mielestään täyttänyt kaiken vanhurskauden, ja lähti.

Viimeisellä väliajalla istui Eljas itsekseen paikoillaan, viitsimättä lähteä ravintolaan tungeskelemaan. Eivät häntä nyt miellyttäneet teatterit eivät muut; kaikki tuntui niin tyhjältä ja teeskennellyltä. Kiikarilla katseli hän pitkin melkein tyhjiä rivejä ja luki sitten kattoon maalattuja kirjailijain nimiä. Silloin sattui hän laskemaan putken ylimmäistä riviä kohden, paratiisiin päin, ja samassa kohtasivat hänen katsettaan tutut silmät, tutut kasvot ja pää, joka nyökäytti hänelle tervehdykseksi; siihen tervehdykseen hän vastasi, vaikka se oli tuiki sopimatonta. Niin — Hellaan Annihan se oli tuo, joka paratiisista tervehti. — Tukholmassa! tiesinhän minä, sopersi itsekseen Eljas. Ja vasta meni täältä se luutnantti Lendau, taluttaen autuasta morsiantaan. Tuommoista pesäkuntaa minä kerran haaveksin parantavani, tuotakin tyttöä pelastavani! Höpsis!

Jo ennen näytelmän loppua, pikkuista ennen kuin siellä nuoret rakastavaiset olivat vihdoinkin saaneet toisensa ja kaikki oli päättynyt onnellisesti, nousi Eljas ja hiipi teatterista pois yksin. Kotiinsa hän aikoi mennä, mutta pistäysi kumminkin ohimennen ylioppilastalon eteisessä katsoakseen olisiko siellä kirjeitä. — Kas, oli kerran ihmeeksi, oli kirje oudolla käsialalla. Keltähän tuo... Jaha, entiseltä isännältä... ja mitä se vastaa? Eljas luki: »— — — Kaunista ja mieluistakin olisi auttaa eteenpäin pyrkiviä nuoria ja toivorikkaita, mutta perheellisenä ja jo vanhana miehenä olisi ihan kevytmielistä minun sitoutua takuisiin siksi suurista summista aivan epävarmalla vakuudella, varsinkin kun minulle on kerrottu, että sinä et luvuistasi ole tarpeellistakaan huolta pitänyt, vaan enemmän muihin joutaviin aikaasi tuhlaat...»

Eljas rutisti kirjeen kokoon, tukki sen taskuunsa, painoi lakin syvemmälle päähänsä — kolakka oli syksyinen ilta, — pisti kädet taskuihin ja lähti niin ulos jatkamaan matkaansa. Käveli katua alas, toista takaisin vetäen verkalleen jalkojaan perässään ja miettien asioitaan mieli täynnänsä katkeruutta. —

Sillävälän päättyi näytäntö teatterissa, ja ihmisiä lappoi ulos oven täydeltä. Juhana ja Julia tulivat myös siinä virrassa, joka Heikinkatua pitkin vieri kaupunkiin. Ääneti he kulkivat, — eihän siinä joukossa juuri sopinutkaan puhua, mutta Juhana arveli, että kun he poikkikadulle kääntyisivät, niin silloin se paremmin sopisi. Ja ylöspäin he pian kääntyivätkin Simonkatua, mutta senkin kävelivät kokonaan ääneti. Vasta siinä mutkassa, jonka katu nakkaa vasemmalle, sai Juhana virketyksi:

— Siellä päättyi kaikki onnellisesti, nimittäin näyttämöllä.

— Niin, he pääsivät kuitenkin vastusten jälkeen yhteen.

Valtavasti sykähti Juhanan povi, ja jo oli hänellä ääni vähällä tunkeutua kurkusta, sanat solahtaa kieleltä: eikö sopisi näin todellisuudessakin, että kaksi rakastavaista kerran pääsisivät yhteen. Ja paljon muuta olisi siinä silloin tullut jäljestä. Mutta sanaakaan hän ei sanonut; ainoastaan hieno, huokauksen tapainen ääni lähti kurkusta, kieleltä ei hiiskaustakaan lohennut. »Olethan sinä hullu, Juhana, ja lapsellinen! Kosimaan nyt tässä, velkainen rotta, jolla ei ole palkkaa eikä palkasta toivoa! Sinun pitää hillitä itsesi.» Näin puhui hän itsekseen. Ja hän hillitsi itsensä. Kalpealta hän näytti siinä lyhdyn valossa, ja kalpeana kulki tyttökin hänen rinnallaan. Samassa sitä oltiinkin Julian kotiportilla.

— Hyvää yötä, sanoi tyttö, vain hieno värähdys äänessään.

— Hyvää yötä, vastasi Juhana, ja hänen äänensä värähti vähän tuntuvammin.

Julia meni huoneeseensa nukkumaan, noustakseen aamulla aikaisin konttoritöihinsä. Ja Juhana painoi lakin syvemmälle päähänsä, kun kolakka oli syksyinen ilta, pisti kädet takin taskuihin ja lähti patikoimaan katua alas Eljaan äskeisiä jälkiä, ja mietti — mitä lie miettinytkin.

VIII.

Helsingissä elettiin syksyä edelleen kukin omaa elämistään ja omissa harrastuksissaan, omissa huolissaan, omissa huvituksissaan. Musiikki vaikenä kappelissa, mutta vallassäätyläisille tarjosivat siitä runsaan korvauksen säännölliset soittajaiset »sosieteetin» muhkeassa salissa, ja alempi rahvas sai itse hakea hyvitystään. Mutta huoneisiin ajoi vilu, tuuli ja sade kaikki, niin ylemmät kuin alemmatkin.

Syksyisin on paras työaika ainakin ylioppilaalla. Kotonaan maalla on hän lepäillyt pitkän kesän ja taas tullut työpajoille »jatkamaan» lukujaan. Mutta useinkin huomaa hän, että ei ole mitä jatkaa, ja pahalla omallatunnolla, katuen entisiä laiskottelemisiaan, alkaa hän siis alusta vakavilla päätöksillä. Ja uutuuden halusta istuukin hän huoneessaan ja lukee vahvasti koko päivät; sillä kadulla vetelehtiminen ei miellytä, huveista on hän päättänyt pysyä erillään niin paljon kuin suinkin ja kapakoita vältellä kerrassaan, — pitää säästää aikaa ja rahaa. Ja niin se työ edistyy aluksi joltisestikin.

Se on vakava aika.

Lassikin luki, niin että silmät muljottivat rillien alta, kun hän milloin kadulla näyttäytyi. Hänhän oli kihloissa oleva mies, piti siis saada jo jotakin käsistään tehdyksi, vähän sitä tähän mennessä vielä olikin tullut tehdyksi. Nyt hänen piti näyttää, mihin kykenee. Ja nyt piti vakautua, heittää kerrassaan pois kaikki toveripiirit ja niiden viekotukset, — nyt ei ollut leikki käsissä.

Maalla, Keravalla, asui Antti, luki ahkerasti ja kävi väliin vain kaupungissa kirjoja ym. asioita toimittamassa, aloittipa jo tenttaminatkin. Pian häneltä luvut suoriutuivat.

Mutta Eljaalta ne eivät paljon edistyneet. Väliin hän tosin suuttui julmastikin lukemaan, aikoi heti ja äkkiä tiukalla työllä korvata laiminlyömisensä, ja sitä semmoista lukua kesti päivän ja pari, tai viikonkin. Mutta puuskia ne vain olivat, joista ei jäänyt näkyväistä jälkeä, sillä muita asioita ja puuhia tuli keskeyttämään ja häiritsemään. Tuli kokouksia, juhlia, seuroja, joista ei malttanut eikä voinut olla poissa, tuli vielä muita yksityisempiä tai yleisempiä harrastuksia. Etenkin raha-asiat häntä häiritsivät, hidastivat ja huolestuttivat; nehän ne juuri alituisesti pitivät mielen haluttomana ja raskaana, pitivät koko miehen kykenemättömänä, nolona.

»Nuori mies on paljasta rahaa», sanotaan, ja ensivuotias ylioppilas sitä tavallisesti saapikin suuremmitta vaikeuksista; — hänestähän voipi toivoa kaikkea hyvää, pitää siis auttaa. Mutta miehen, joka useampia vuosia jo on yliopistossa »maannut» eikä näkyviä jälkiä jättänyt tutkinnoissa, hänen asemansa on surkeampi, varsinkin jos hänellä on näyttänyt olevan muita harrastuksia kuin tutkintonsa. Sen sai Eljas kyllin kokea. Yritellyt hän kyllä oli pitkin syksyä suullisesti ja kirjallisesti, kaupungissa ja

maalla hankkia varoja kaikkien mahdollisten sukulaisten ja tuttavien luona, mutta turhaan: ei saanut takuita, siis ei rahoja. Ihmiset olivat tulleet varovaisiksi. Elää piti kuitenkin hänenkin, pysyä ruoassa ja vaatteissa. Jo oli Eljas kiinni jos jossakin kassassa — niitä on ylioppilaitten yhdistyksissäkin monta, joista tovereiden takuulla lainataan pieniä summia pariiksi kuukaudeksi, — ja kun yhdestä lankei velka maksettavaksi, piti haalia laina toisesta omalla nimellä tai muitten tahi viime hädässä yksityisiltä tovereilta kerätä summa kokoon ja näille maksuksi taas »vipata» muilta tai kassoista. Semmoisissa lainaamisjuoksuissa, alituisissa uudistamisissa ja vaihtamisissa, meni aikaa, meni rahaa, ja mikä pahinta, meni luottamus. Ja silleen ne pikku velat ihmeen sukkelasti kasvoivat, eikä niistä erilleen päässyt mitenkään, kun suurempaa lainaa oli mahdoton saada. Ja elää piti. Kummako, jos luvut pysähtyivät.

Niissä puuhissa meni Eljaalta syksy, tuli joulu ja meni sekin ja uusi vuosi alkoi. Eräänä lauantai-iltana helmikuun alussa tulla torvesi Eljas epätoivoisen ja uupuneen näköisenä Juhanan luo. Kalpea oli hän kasvoiltaan ja hiki valui ohimoilta, kun hän voipuneena heittäytyi sohvaan, suori tukkaansa kaksin käsin ja tuijotti sanatonna eteensä.

Juhana oli vasta tullut kotiin päivällisen syönnistä — hän söi näet ravintolassa —, oli muuttanut tohvelit jalkaansa ja niin valmistautunut levossa ja rauhassa ryhtyäkkeen kirjoitteluun. Hänen oli nimittäin onnistunut saada vähän syrjäytötä, hidastekoista tosin ja vähäpalkkaista, mutta pitihän sitä tienestin tähden nuhertaa, jotta jotakin vähää ilmestyisi tulon puolelle. Kovin vähäksi työnteko kumminkin aina päivän osalle jäi, suututtavan vähäksi. Aina oli jotakin estettä, johonkin menoa, joitakin asioita. Ja nyt taas tuli Eljas, peijakas, sama jos heittäisi paperit pois huomiseen. Tulipa taas pahalla ajalla, hemmetin...

— No mitä sinulle nyt taas on tapahtunut, kysyi hän serkultaan rypistellen otsaansa.

— Sitä on enää mahdoton auttaa. Tunnin perästä valssaavat kolmen miehen nimet minun paperissani. Rahoja en saa kokoon, en jos ulvoisin. — »Valssaaminen» on tuttu sana ja asia ylioppilaspiireissä. Kun laiminlyödään »velan määräaikainen takaisinmaksaminen», niin kadotetaan oikeus siitä kassasta vasta lainata, silloin nimet »valssaavat».

— Vai jo alkavat tanssia. Suuriko summa?

— Ei kuin satanen, mutta viime lauantaiseen puolentoista sadan paperiin näkyvät loppuneen minun mahdollisuuteni hoitaa asioitani. Lujassa oli silloin, nyt on ihan mahdotonta. Ei saa nimiä eikä rahoja, ja kaikilta loppuu kärsivällisyyskin, kun niitä myötään käy ahdistamassa. Olen juossut koko viikon, tänään syömätönnä. Turhaan. Ja emäntäkin mankuu joka päivä vuokrasta, ja pyykitkin on maksamatta...

— Se on siis sitä, että jos tänään saisitkin velkasi maksetuksi, niin jo viikon perästä olisi sama juttu edessä, ja emännät ja pyykit olisivat siltä ennallaan.

— Joka voittaa aikaa, voittaa kaikkia. Tähän asti olen hoitanut kaiken, mutta nyt: kolmen kelpo miehen nimet ja viimeinenkin luottamus!

— Onko sinulla toivoa saada mistään päin rahoja — ensi viikolla?

— Ensi viikolla? Ei vähintäkään, jos ei tule taivaasta. Yksi olisi tosin takuumies, mutta hänkin ainoastaan sillä ehdolla, että kolme takaa. Mistä ne ottaa meikäläinen?

— No miten hornassa sinä täällä aiot jatkaa lukujasi semmoisilla toiveilla?

— Minä en aiokaan mitään, en voi mitään, en kykene mihinkään. Kaikki aikani menee raha-asioihin, joita en jaksa hoitaa.

— Eihän sinun lukuhommistasi siis tule koskaan mitään. Miksi et ole jo aikoja heittänyt kaikkea ja antautunut jollekulle käytännölliselle alalle?

— Antautunut käytännölliselle! Mihin sinä luulet kelpaavan ylioppilaan, joka ei ole muuta oppinut kuin kirjoja lukemaan, — eikä sitäkään? Olen pyrkinyt konttoristiksi ja muuksi kirjuriksi, mutta nauravat. Ja sepän oppiin on myöhäistä lähteä elähtäneenä ja velkaisena.

Juhana käveli muutamia kertoja lattian poikki edestakaisin. Aina kun tuli uunin puoleiseen nurkkaan, sylkäisi hän, ja pöydän ääressä sytytti hän yhä uudelleen jo ennestään palavan paperossinsa. Sitten pysähtyi hän suoraan Eljaan eteen.

— Sinun olisi, Eljas, pitänyt jo aikoja lähteä pois Helsingistä, sinun täytyy nyt heti paeta, kuta pikemmin, sen parempi. Tännehän et voi jäädä, näethän sen, muuten olet mennyttä miestä.

— Niin olenkin jo, tunnin perästä. — Pois! Mitenkä minä lähden, kun en pääse. Ja jos pääsisinkin, niin

minne? Onko minulla isäntöä, johon voin huoletta ajaa seljälläni loikoilemaan, sulattamaan lohta ja viiliä ja odottamaan parempia aikoja, niinkuin moni muu? Minulla on ja syntyy karhuja kaikkialla. — Isän kuoltua oli Eljaan äiti nuorempien lasten kouluttamista varten muuttanut maakuntakaupunkiin, jossa eli niukka elämää.

— Hyh! — Juhana käveli yhä Eljaan kertoessa siltä edestakaisin ja rypisteli otsaansa. Hänellä oli hyvin hellä sydän, ja varsinkin serkkunsa eduksi olisi hän ollut valmis tekemään mitä suinkin hänen mahdissaan oli. Mutta mitä tuommoisista sotkuista saattoi tehdä? Jos kerraksi olisi kyennytkin auttamaan, niin siitä asiat vain pahenivat, eikä se miestä auttanut vähääkään. Tuo asiain epätoivoinen tila ja hyvän neuvon puute kävi Juhanastakin sietämättömäksi, hän ei ymmärtänyt, mitä hän sanoisi ja neuvoisi — ja se tuskastutti.

— Ei tuntiakaan enää ja nimet ovat menneet, ja muilta en saa sitten koskaan, puheli Eljas huoaten ja vaipui hervotonna sohvan nurkkaan.

— Ja minulleko sinä tulit tuota viheliäisyyttäsi kertomaan, juurikuin minä siihen olisin syyppää. Minkä Herran nimessä minä sille teen? Omat asiani eivät ole paljoa paremmat, niistä minulle on kyllin huolta. Miksi minulle tulet kurjuuttasi purkamaan? — Juhanan kärsivällisyys oli lopussa ja näin häneltä pääsivät nuo huudahdukset.

Eljas katseli serkkuaan pitkään ja kauan, vavahti sitten hiukan. Juhanakin oli siis häneen kyllästynyt, suuttunut; hän oli jo räsitykseksi kaikille, kiusaksi, ja enin itselleen. — Eljas nousi ylös ääneti, tapasi lakkinsa ja lähti sanaa sanomatta.

Portailla ehätti hänet kumminkin Juhana leppyneenä jo ja katuen äskeitä kiivastumistaan. Hän tarttui serkkuaan käsivarresta, ja niin he yhdessä kävelivät ulos.

— No, no, älähän pahastu, vaikka minä siinä tarpeettomasti tuskausin. Koetetaanhan nyt asetella asioita jollakin tapaa. Vielä on puoli tuntia aikaa, minä pistäyn ohimennessä arkkitehdissä lainaamassa satasen — sitä ei ollut Juhana ennen koskaan tehnyt, — ja muut velat voitaneehan järjestää nekin vähän vakavammalle kannalle.

— Vaikea sinun taitaa olla sieltä lainata, ja takaisinhan se on sekin maksettava. Ja pitäähän minun elääkin. — Hiiteenhän se kumminkin minut viepi, samapa jos jo tänään taikka viikon perästä. Mutta vielä elää juutalainen.

— Juut... Syö jo äimiä Eljas, sinäkö proosikseen?

— Sinne se tulee meno ennemmin tai myöhemmin.

— Mitä vielä, tätilästä kyllä saadaan, eikä ole sinne niin hoppu takaisin maksaa, ja muutkin asiat kyllä asetellaan. Mutta on se toisakseen aivan tarpeellista, että sinä nyt siirryt tästä maalle, aluksi ainakin. Minä kirjoitan huomisaamuna kotiini, että sinä tulet sinne joksikin aikaa.

— Sinun kotiisi — ei veli, niistä ei tule mitään.

— Ole huoletta, kyllähän sinä siellä sentään toimeen tulet, vaikk'eivät siellä liiat prameudet haittaa. Vanhuksista minä vastaan. Siellä voit ehkä tehdä jotakin kirjoitustyötä, ja sieltä voit paremmin koettaa saada rahojakin; ja jos et saa, niin antaudut rautatielle tai lääninhallitukseen tai muualle. Eihän nyt vielä ole epätoivon syytä.

— Eihän tässä ole, siltä se on näyttänyt tämänkin viikkoa! Ja miten sinä luulet täältä päästävän?

— Jokin satanen, neljä, viisi, nyt aina saadaan, ei se kalahda kumpaiseenkaan laitaan.

Silleen lohdutteli Juhana Eljasta, ja serkkukset tunsivat toisensa. Juhana häpesi, kun oli syyttä suotta ottanut närkästyäkseen huolestuneelle serkulleen, jota hänen juuri oli velvollisuus auttaa koronkiskojien kynsiin joutumasta, ja Eljas häpesi, että oli hetkeäkään luullut Juhanan häneen todella suuttuneen.

Ja Juhanan ehdotuksen mukaan asiat järjestettiin siten, että Eljas jo ensi viikolla pääsi lähtemään Helsingistä. Huononlaista oli Juhanankin taloudellinen toimeentulo, ja kun hän nyt vielä serkkunsa eduksi sitoutui kaikenlaisiin asioihin, kävi se yhä enemmän huolestuttavaksi. Ja Eljasta pitivät jo useimmat huonon jäljelle joutuneena, menneenä miehenä, haaksirikkoutuneena, joka jo ennen pitkää kai jossakin maan nurkassa tulisi alituisissa puutteissa ja huolissa elää kitkuttamaan surkeata elämää, niinkuin monet muut hukkaan joutuneet nerot. Kun se kerta noin oli lähtenyt vierimään, niin ei se ennen pysähtyisi, kuin mies ryysyissä kulkisi ryyppylanttia kerjäämässä. Sitä oli nähty ennenkin, oireet olivat samat. Semmoista ajatteli jo vähin Juhanakin, mutta toivoi kumminkin, ja oli iloinen, kun sai serkkunsa ajoissa pois.

Hyvillä mielin hän siis samana päivänä, jona oli saattanut Eljaan asemalle, meni tätinsä nimipäiville. Harvemmin oli hän viime aikoina siellä käynyt. Sen teatteri-illan jälkeen oli kulunut kuukausi, niin ettei hän ollut näyttäytynytkään, — Juliata näet ei tahtonut tavata, — ja Julia oli pysynyt saman verran aikaa poissa. Mutta sitten eräänä pyhänä tulivat he kumpainenkin ja sopertelivat rouvalle kumpikin erikseen saman syyn, että näet olivat sattuneet olemaan muualla. Mutta sen jälkeen kävivät he arkkitehdissä niinkuin ainakin, tapasivat toisensa, puhelivatkin joskus ja olivat niinkuin ennenkin. Mutta tyttöä ei Juhana sen koommin kotiin saattanut — ei! Arkkitehdissä olivat tavallistakin ystävällisempiä; kyselivät Eljaasta ja hänen aikeistaan ja tuli sitten puhe Juhanankin toiveista ja tulevaisuudesta. Arkkitehti kehoitti Juhanaa toimeliaammin leipäpaikkaa hankkimaan, kehoitti häntä puuhaamaan sitä varten suoranaisemmin ja innokkaammin, käymään asianomaisten, vaikuttavien henkilöiden luona kumartelemassa. Käski empimättä vain hakea virkoja, joita saattoi hakea, jos kohta ei olisikaan toivoa niitä saada, sillä siitä on aina etua, kun yrittelleekin ja tekeytyy huomatuksi.

— Mutta kun on niin paljon muita, soperteli vastaan Juhana.

— Paljon on, mutta ei auta. Jos sinä siellä ylimääräisenä istut äänetönnä ja unhotettuna, niin saat kai semmoisena pysyä kymmenen vuotta, eikä kukaan tule sinulle sittenkään paikkaa tarjoamaan. Onko sinulla ketään tuttavampia ylempään virkamiesten joukossa?

— Ei ketään. Ketäpä minulla olisi?

— Se on vahinko, mutta ei se sentään tee mitään. Käyt vain esittämässä itsesi, pyytämässä puoltosanaa. Niitä on aina toisinaan auki joitakin sijaispaikkoja ja pikkuvirkoja, mitättömiä tosin. Mutta kun semmoisenkin kerran onnistuisit saamaan, niin se olisi jo suuri askel eteenpäin, — niin, sillä olisi jo melkein kaikki voitettu, mitä nyt voi toivoa. Kun kerran on portailla, niin kyllä sitten aina sisälle pääsee. Sinulla kai ei nykyään ole mitään tuloja?

— Ei muuta kuin mitä vähän syrjätoista, kirjoituksista.

— Niistä on vain haittaa, heitä ne jo ajoissa. Vakinainen paikka, jos pienikin aluksi, se olisi toista. Ja sellaisia nyt tavallisesti saapi, kun oikein koettaa, eihän se mikä mahdottomuus ole. Ja silloin olisi asemasi vakaisempi, silloin voisit jo omaa kotiakin ruveta ajattelemaan.

Kun arkkitehti mainitsi oman kodin, käänsi Juhana tahtomattaankin katseensa Julian puoleen, joka, vaikka istui syrjässä käsityönsä ääressä, kuitenkin heidän puhettaan kuunteli, ja myöskin samassa nosti silmänsä ylös, niin että heidän katseensa osuivat vastakkain. Ja ne katseet käsittivät toisensa, vaikka eivät silmänräpäystäkkään vastakkain olleet. Välähti tuokion vain, mutta tulta ja toivoa! — Juhana soimasi itseään tyhmyri-pöllöksi, kun ei ennen ollut tehnyt kaikkea mahdollista saadakseen asemansa vakaisemmaksi. Nyt hän päätti koettaa kaikkia keinoja, kaikkia kiertoteitä, voidakseen tulevaisuudessa, niin läheisessä kuin suinkin, perustaa oman kodin. Vielä oli aikaa. Hän päätti lähteä kumarruksille, kamreeri Hallmanille ensiksi, hänhän oli ainoa, joka oli vähääkään tuttu.

Tuo päätös häntä innostutti, eikä hän voinut olla sitä Julialle kertomatta, kun he taas vierekkäin sattuvat istumaan. Ja tyttökin kehoitti hymyillen häntä toimimaan, — sillä tukulatahan se kai on elää pitemmän aikaa noin epävarmalla kannalla. Mutta silmiin ei uskaltanut katsoa, ne olisivat puhuneet paljon enemmän, — liiaksi.

Kun siis arkkitehti vielä hyvästellessä neuvoi häntä kaikkialla katsomaan eteensä ja sanoi, että maailmassa pitää rientää ja reistailla maailman mukaan, niin oli Juhana ihan samaa mieltä — vaikka tuo kumartelemisaate häntä tosin vähän tympäisi. Jo huomispäivänä aikoi hän harjata hännystakkinsa ja opettelipa jo ruotsiksi puheen, minkä kamreerille sanoisi. —

Mutta tekemättä ne jäivät kumminkin Juhanalta sillä kertaa aiotut kumarrukset. Muutamia päiviä myöhemmin makasi hän näet klinikassa, houri kuumeessa.

Taudin teitä, niitä ei osaa arvata. Kaupungissa oli lavantauti liikkeellä ja pieni vilustuminenko kylmässä huoneessa sille lie valmistanut sijaa vai mikä. Aamulla Juhana tunsu pahoinvointia, iltapäivällä pani jo pitkälleen ja parin päivän perästä tuli lähtö klinikkaan.

Siellä makasi Juhana kauan ja huonona. Ja kun viimein tauti hellitti ja hän alkoi toipua, olivat sittenkin surkeanlaiset hänen päivänsä. Maata piti siellä toisten kituvaisten seurassa, hoitokin oli kehonlaista ja epäystävällistä, harvoin uskalsi joku toveri tulla häntä tapaamaan. Täti kävi pari kertaa, sittenkuin vihdoin sai tiedon hänen sairastumisestaan.

Mutta Juhana oli niinkin tyytyväinen ilottomaan potilaana olemiseen. Sillä joka sunnuntaiaamu tuotiin tuolille hänen vuoteensa ääreen vihkonen tuoreita, kauniita, tuoksuvia kukkia, ja Juhana tiesi, mistä ne tulivat. Juhana tiesi, kuka se häntäkin muisteli, ja ajatteli, että moni on häntäkin onnettomampi. Ohi ne menevät vielä nämä kovat päivät, ja iloisemmat koittavat. Ja kun hän siksi oli toipunut, että jo pääsi

kävelemään, tuli Julia itse kerran tädin seurassa kukkia tuomaan. Silloin kohosi hieno puna kalvakalle poskelle ja likeltä piteli, ettei kyynel kimaltanut silmän nurkassa; tauti oli näet miehen pehmentänyt.

Kotoaan toi hänelle täti taas pitkätkirjeet. Niissä pyydettiin häntä tulemaan kotiin voimistumaan niin pian kuin jaksaisi. Eljas, joka siellä oli voittanut kaikkien suosion, kuului lähtevän pian takaisin Helsinkiin papiksi lukemaan.

— Takaisin ... papiksi... Juhana luki sen kolmeen kertaan. Hyvin se häntä ihmetytti, kun sitä ei tarkemmin selitetty. Juhanan vanhemmat olivat vanhoillisia ihmisiä, ankaran uskonnollisia, jyrkkiä puhdaskirkollisilta mielipiteiltään, oikein »vanhan testamentin ihmisiä», kuten Eljaan oli ollut tapa sanoa. Kaikki uudet ilmiöt, eivät ainoastaan liikkeet ja aatteet, joista he tuskin olivat kuulleet puhuttavankaan, vaan myös kaikenlaiset keksinnöt, ajanmukaiset parannukset ja muutokset olivat heistä maailmanlopun enteitä. Juhanaa oli hyvin epäilyttänyt lähettää serkkuaan kaikkine vapaamielisine aatteineen tuohon ahdasmieliseen, joskin ystävälliseen kotiin. Hän oli pelännyt, että kun niin vastakkaiset ainekset jysähtäisivät yhteen, niin hyvä sopu pian pilautuisi, ja oli katsonut tarpeelliseksi oikein kirjeessä pyytää vanhuksia olemaan pitkämielisiä. Ja nyt sai hän tietää, että Eljas oli siellä kaikkien suosiossa ja tulee pian Helsinkiin papiksi lukemaan. Kummallinen käänne!

Eljas itse ei koko talvena ollut kirjoittanut kellekään, ei Juhanalle eikä muille. Huhuna vain kerrottiin, että hän olisi puuttunut kotipuolelleen vallitseviin uskonnollisiin rientoihin, kerrottiin, että hän olisi liittynyt hihhulilaisuuteen, ruvennut tuon laajalle levinneen lahkolaisuuden varsinaiseksi pääapostoliksi. Tuota nyt eivät toverit Helsingissä uskoneet, he nauroivat koko sille huhulle. Ja toiselta puolen kuuluikin, että hän juuri oli esiintynyt mainitun lahkolaisuuden ankarana vastustajana, saarnannut kirkossa ja seuroissa sitä vastaan ja innokkailla ja hartailuilla puheillaan saavuttanut suurta kansansuosiota.

Tuollaisia suupuheita niitä oli kulkenut, tietysti löyhiä huhuja, joihin ei paljon voinut luottaa, kun Eljaalta itseltään ei mitään kuulunut. Mutta jotakin peräähän niissä nyt kai täytyi olla, ja tovereista arvelivat muutamat Eljaan pahanlaisesti ilveilleen, toiset hänen joutuneen mielenvikaan.

Mutta eräänä iltana, kun jonkin kokouksen jälkeen ylioppilastalon kapakan puolella istui joitakuita ukkosia juttelemassa tuutingin ääressä, sattui joku taas mainitsemaan Eljaan nimen.

— Nyt minä tiedän sen varmasti, on niissä puheissa sittenkin perää, huudahti muudan, katkaisten entisen keskustelun.

— Ettäkö hän olisi hihhuliksi ruvennut?

— Ei, muuten vain yhtynyt siihen kirkolliseen herännäisyyteen, joka niillä paikoin nykyjään on hyvin valtava ja johon hänen setänsäkin kuuluu, — ruvennut uskovaiseksi.

— Liekö jo körtitkin laittanut. Ja mistä sinä nyt sen niin varmasti tiedät?

— Minä sain kirjeen velimieheltäni, joka siellä oli käynyt. Eljas kuuluu siellä seuroissa kulkeneen ja seuroja pitäneen, saarnanneen, puhuneen, lukeneen ja veisanneen. Sanalla sanoen: tehnyt parannuksen ja parantanut muita.

— Loruja! Eljas, joka aina oli niin vapaamielinen ja järkevä.

— Eihän se mikään mahdollisuus ole, puolusti joukossa muudan. — Eljas oli hyvin tunteellinen ja vaikutuksille herkkä, hän koetti ja rientoili jos jonnekin päin, yhdestä tuumasta nakkautui toiseen, — miksei siis uskonnonkin helmoihin, jolla on niin suuri vaikutus ihmisiin?

— Ja kun hän vielä viime aikoina oli joutunut ahtaalle ja maailma kaikilta puolin tuntui sulkeutuvan hänelle, kun hän jo alkoi kyllästyä jokapäiväisiin, joutaviin riitoihin, niin onpa luonnollistakin, että hän siihen tuli turvautuneeksi. Kenties hän, niinkuin moni muu, näki turhuudeksi kaikki nämä maailman riennot ja haki rauhan satamaan. — Näin puhuja oli teologi.

— Minä olen Tuomas, jos niinkuin jatketaan puhetta vertauksissa. Minä en usko koko herännäisjuttua. Mikä se nyt miehen parissa kuukaudessa olisi kääntänyt!

— Saatpahan nähdä, kun hän itse tulee tänne jonkin ajan perästä.

— Tänne? Mitä varten?

— Papiksi lukemaan tietysti.

— Papiksi! Ja millä rahoilla? Aikooko hän maksaa velkansakin, ja sitten vielä lukea täällä papiksi? Mistä Eljaalle ne rahat?

— Sitä en tiedä, tulevan vain kuuluu.

Mutta joukosta eräs napsautti sormiaan ja päästi naurun:

— Nyt se peijoonin poika on hoksannut viimeisen hätäkeinon. Eli ei juuri hoksannut, sillä johan sitä on ennenkin käytetty.

— Ettäkö olisi heittäytynyt?

— Heittäynyt uskonnolliseksi tietysti, pitänyt saarnoja ja veisannut sionia, veitikka. Poikennut tositeologisille poluille. Siten puijannut herännäisyydellään ukkoloilta rahoja, — siellä on ukkoja semmoisia kyllin, jotka mieluiselle papinkisällille kaivelevat setelejä arkun pohjalta, kunhan mies itkettää heidän eukkojaan! — Sitä keinoa on ennenkin käytetty.

— Liekö käytetty, mutta Eljas ei semmoisiin keinoihin kajoa. Hän on puhdasluonteinen, tervesydaminen mies, eikä ryhdy mihinkään vastoin vakaumustaan. Kevyt on hän kyllä, mutta petosta ja valetta hän vähimmässäkin inhoaa, saatikka sitten tunteen arimmissa asioissa.

— Hätä kun käskää, niin la-la-la — hiiteen vakaumukset. — Minkätähden sitten papiksi, ja mistä ne rahat?

— Ehkäpä on saanut rahat sieltä maalta ja ehkä rupeaa papiksi, mutta miks'ei vakaumuksesta?

— Ei Eljas mikään tyhmä mies ole koskaan ollut. Henki raiska on kallis ja papin pala lihava — vakaumusta kylliksi! Eivätkä ne sen kauniimpia ole monen muunkaan vaikuttimet. — Hän puhui teologille.

— Kaikiksi se tosin ei näyttäisi kumma olevan, mutta Eljas oli aina, vaikka vapaamielinen, kumminkin suora luonteeltaan, — jota ei monestakaan muusta voisi sanoa.

Keskustelu oli livahtanut arkaluontoisille paikoille, ja sentähden ryhtyi eräs vanhempi jäsen sovitteluun.

— Älkäähän riidelkö. Pääasia nyt on, että Eljas on saanut rahoja ja rupeaa papiksi. Syyt ja vaikuttimet olkoot hänen asianaan. — Puhutaanpa jo muistakin. —

Vaikea sitä olikin syrjäisen arvostella, oliko Eljas pyörähtänyt elämän uudelle polulle halusta vaiko pakosta. Kenties sovitteluun kumpaisetkin vaikuttimet mahtuisivat samaan päätökseen, ei kokonaisuudessaan, mutta osaksi, noin vähän muodostelemalla. Ei enemmän toinen kuin toinenkaan, mutta kumpainenkin saattoi siihen vaikuttaa.

Eikä Eljaskaan ruvennut lähempiin selvityksiin, kun hän huhtikuun viime päivinä saapui Helsinkiin ja kirjoitutti itsensä jumaluusopilliseen tiedekuntaan, — ei ruvennut selvittämään Juhanellekaan, vaikka hän tälle muuten oli hyvin ystävällinen ja kiitollinen. Eikä tämä taas kysynytäkään. Juhana oli vasta päässyt sairashuoneelta pois, oli voimaton vielä ja työhön kykenemätön. Eljas koetti auttaa ja huvittaa häntä kaikin keinoin, teki hänen seurassaan kävelymatkoja, istui illoin hänen luonaan juttelemassa, avittelipa kirjoitustoimissakin, kun Juhana vähitellen rupesi virastossa käymään. Ja Juhanan raha-asiat, jotka taudin aikana olivat ihan häiriölle joutuneet, järjesti nyt Eljas vuorostaan. Sillä rahoja hänellä oli; vaikka kaikki entiset pikkuvelkansa maksoi pois, niin riitti vielä Juhanaakin autella. Mutta rahalähteitäänkään ei Eljas sen tarkemmin kertonut.

— Kävi sinä kaupungissa omaisiasi katsomassa sieltä maalta, kysyi kerran Juhana.

— Ei tullut käyntiä. Ei tuo himottanut mennä äitimuorin näkyviin, ennenkuin vähän ovat puhdistuneet entiset jäljet.

— Etkö sinä sieltä sitten käynyt lainaasi ottamassa?

— Enhän minä sieltä mitä lainaa ole ottanut.

— Vai sieltä maaltako sinä kaikki sait?

— Sieltä, setäkin auttoi. — Voih, kun pääsisi pois tästä pahasta pesästä — pois, pois maalle! Täällä pelkään, että alan taas tuntea erään, jota en koskaan enää tahdo tuntea, entisen itseni.

Juhana ymmärsi jo, ettei Eljas halunnut raha-asioistaan puhella, ymmärsi sen, vaikkei hän muuten serkkuaan enää täysin ymmärtänyt eikä tuntenut.

Ja muuttunut se olikin Eljas kokonaan miehekseen: luonne ja käytös oli ihan toinen. Siitä Eljaasta, joka vastuksissakin kantoi päätään rohkeasti pystyssä, siitä innokkaasta Eljaasta, joka aina oli valmis

väittelemään hetkisenkin harrastuksensa puolesta, siitä avomielisestä Eljaasta, joka pienimpiäkään aikeitaan, tuumiaan, tunteitaan ei voinut olla heti toiselle kertomatta, siitä, joka aatteittensa ja rientojensa palveluksessa aina oli tulena ja leimauksena, — siitä Eljaasta ei ollut merkkiäkään jäljellä. Allapäin ja vakavana asteli hän nyt, milloin ihmisten seurassa esiintyi, ja jokin surunvoittoinen leima näytti lepäävän hänen kasvoillaan. Hänen puheensa oli hiljaista, väsynyttä, hänen luonteensa umpinaista, suljettua. Vanhoja tovereitaan hän ei suorastaan juuri vältellyt, vaan ei hakenutkaan. Toverit paremminkin hakivat häntä, ja niinä päivinä ne juuri sattuiivat olemaan Antin kandidaattipidot. Tapa on näet vanha ja kaunis, että sen, joka on jonkin julkisen tutkinnon suorittanut, täytyy tämän johdosta juoda itse ja juottaa muita. Ja kyllähän sitä silloin mielellään ryypätäänkin hyvien tovereiden seurassa, kun on takanapäin kaikki tenttituskat, jännitykset, kuristukset ja vavistukset, kun vihdoin saapi heittää inhottavaksi käyneen frakin kaappiin tomuttumaan, saapi ruveta unhottamaan niitä kiusallisia pikkuasioita, joita on pitkät ajat päähänsä ahtamalla ahtanut. Niille määrin se oli nyt Antti päässyt, ja hänen kekkereihinsä piti saada Eljaskin mukaan vaikka väkisin, — kaikki luokkatoverithan toki koulun ajoilta piti olla koossa. Eljas empi ensin, vaan lupasi sitten kumminkin tulla Hellaaseen.

Muut olivat jo koolla, kun Eljas saapui. Jo ulkona hän kuuli »hip»- ja »hurraa»-ääniä. Anttia, päivän sankaria, hurrattiin, nostettiin, viskottiin kattoa kohden, — sen tiesi Eljas, ja ennen olisi hän ollut siinä ensimmäinen mies. Mutta nyt hän ei kiirehtinyt. Ja kun hän porstuassa kuuli tutun laulunpätkän:

Eikä ne surut paljon paina
Tällä kymmenellä,

niin hän jo vakavasti tuumasi palata: mitä hän tuossa joukossa teki? Meni kumminkin sisälle.

— Kas Eljas! — Yleinen oli riemastus. — Yksi konjakkari jo ovella, muutoin et tähän seuraan pääse. Ka siinä!

Pitihän se nielaista. Mutta syrjäpuoleen vetäysi Eljas heti hiljaisuudessa.

Pitkä pöytä oli taaskin asetettu keskelle Hellaan salia, ja sen ympärillä istui miehiä pariinkymmentä juoden, puhellen, laulaen ja rähisten, ihan niinkuin silloin, jolloin Eljas ensi kertaa siinä huoneessa oli. Samoin kuin silloin komennettiin kapakkatyttöä ja kisailtiin hänen kanssaan, samoin kuin silloin pidettiin puheita, kilistettiin ja huudettiin »eläköön».

Kaikki oli vanhoillaan, Eljas vain ei. Ensi miesnä hän nyt ei johtanut keskusteluja, ei ehdottanut lauluja, ei noussut lasiaan kilistellen pitämään puheita, joihin toverit niin usein jo olivat tottuneet mielistymään. Mieltiväisenä istui hän siinä pöydän alapäässä jutellen kahdenkesken, jos ken tuli hänen pakinoilleen, ja maisteli lasistaan tuskin nimeksi. — Lassin kanssa puheli hän kauan, toisten laulellessa ja kaskutessa. Sillä Lassi oli aluksi myöskin vakavatuulisena, vähän niinkuin lannistettuna. Vasta oli kihlat purettu. Antin välityksellä se oli tehty kaikessa sovussa ja hiljaisuudessa molemminpuolisella suostumuksella, sillä he olivat vihdoinkin kumpainenkin tulleet ajatelleeksi, ettei niillä kihloilla ollut mitään merkitystä, kun naimista ei kumminkaan voinut ajatella, varsinkin koska Lassin jo oli täytynyt ruveta velkautumaan, kun isäukko kävi tiukaksi. Ei se Lassi sitä sentään juuri surrut, mutta vähän oli noin toverien keskuudessa häpeissään, kun nämä eivät malttaneet olla pientä pilaa laskettelematta.

Niistä he puhelivat, ja tuli sitten puhe Eljaastakin, vaikka tämä itse koetti sitä vältellä.

— Aiotko tulla syksyksi Helsinkiin, kysyi Lassi.

— Luultavasti en.

— Olisithan jo syksyllä saanut kandidaattisi sinäkin, ja sitten voinut kääntyä teologiksi. Miksi noin äkkiä pyörähdit?

— Siitä ei ollut tietoa minun kandidaatistani. Ja mitäpä minä sillä?
Joutava koristus.

— Hyvähän se olisi ollut olemassa. Nyt lukea poruutat teologiaa?

— Niin. Hankin täällä nyt kirjat ja menen kohta taas takaisin kotipuoleen lukemaan. Helsingissä aion olla vain sen verran kuin on välttämätöntä.

— Joko niin olet Helsinkiin kyllästynyt?

— Olen jo saanut siitä tarpeekseni, olen leikkinyt kyllyiksi.

Joku siinä sillävälän piti leikillistä puhetta. Sille taputettiin käsiä, naurettiin ja huudettiin »eläköön».
— Ja Antti oli hyvä isäntä.

— Soo! Kolmas lasi pojat! — Eikö Lassi juokaan; entä Eljas. Kippis! Pankaa pohjaan ja tehkää uutta. Vielä yksi ehditään siemata ennen iltasta.

Iltasen jälkeen olivat taas kahvin ja liköörin ja yhteisten laulujen mieluisat hetket käsissä. Silloin Eljas hiljaa ja huomaamatta vetäysi pois. Sivumennen hän nykäisi Lussia, joka myös oli aikaisin luvannut lähteä, mutta tämä oli nyt vasta päässyt makuun, oli juuri lystimmillään ja poislähdön tuumat olivat hävinneet. Eljas läksi siis yksin tiehensä Hellaasta: hänen paikkansa ei ollut enää siellä, iloisissa seuroissa, niistä oli hän jo erillään. Hän oli reuhtoilut ja tempoillut aikansa, nyt olivat todet edessä, työalat toisilla vainioilla. — Niitä hän mietti kävellessään tuota tietä Hellaasta kaupunkiin, jota hän niin usein ennen oli kävellyt, eikä hän voinut olla muistelematta, mitä hän milloinkin oli aikonut, millä mielellä ollut ennen kulkiessaan näitä polkuja. Ne olivat menneitä aikoja! Nyt hän käveli Hellaasta viimeistä kertaa.

— Eljas!

Ajatuksistaan hän havahtui, kun äkkiä kuuli nimeään mainittavan, ja kääntyessään taapäin katsomaan tunsikin hän huutajan, Annin, entisen Hellaan Annin. Olisihan Eljas voinut jatkaa matkaansa tytöstä välittämättä — pakkoko niitä on tuntee kaikkia, jotka kadulla huutelevat, — mutta hänessä heräsi äkkiä halu puhutella Annia, tiedustella, kysellä hänen nykyistä elämistään, menneitä kohtaloitaan. Kuihtuneilta näyttivät illan hämärässä ennen niin sirot kasvot, arka oli katse, puku huoleton, huonohko. Kiusallista oli Eljaasta viipyäkin. Mutta hän tahtoikin kiusata itseään, sillä kenties oli juuri hänkin tavallaan kiirehtinyt tuon tytön turmiota. Tuota naista oli hän kerta säälinyt, oli häntä rakastanut, lämpöisestikin, oli tahtonut korjata hänet hylyksi joutumasta, — niin, oli häntä ajatuksissaan ja unelmissaan jo omanaan lempinyt. Se oli siihen aikaan, kun hän itsestään luuli voitavansa jotakin, uskoi tahdon voimaan ihmisessä. Hän ansaitsi kurituksensa. Hän päätti nyt samalta naiselta kuulla, kuinka tämä oli vajonnut vajoamistaan, laskeunut ihmisarvossa myötään maailman ja omissa silmissään, kuulla, että tämä ei enää surrutkaan elämänsä haaskiota, halunnutkaan pois mieronsa tieltä. Sen verran oli hän omasta voimastaan toimittanut! — Ja semmoista hän saikin kuulla kylliksensä. Nykyjään oli tyttö myyjättärenä syrjäisessä, pahamaineisessa olutkapakassa, ja jonkin ajan kuluttua luultavasti vielä syrjäisemmässä — niinhän se meni, ja yhden teki!

Katkeroilta tuntuivat Eljaasta nuo kertomukset, vaikka hän ne kyllä jo saattoi ennestään arvata. Ja hän mietti, olisiko tuota ollut mikään mahdollisuus pelastaa siihen aikaan, kuin hän sitä haaveksi. Mutta hän tuli siihen päätökseen, että ei olisi ollut. Tyttö oli silloin jo määrätty ihmiskunnan hylyksi; se oli jo laki, jota ei voinut muuttaa. Ihmisen pyrinnot siinä olivat turhuutta.

— Ja etkö nyt halua mitään parempaa, etkö toivokaan pois tuosta kapakkamaailman viheliäisyydestäsi, kysyi vielä Eljas, vaikka tyttö jo siihen kerran oli vastannut.

— En. Muistatko ehkä, kun kaksi vuotta sitten viimeistä kertaa tavattiin, että minä silloin sanoin: kun ihminen vähitellen hyytymistään hyytyy, niin hän ei enää koskaan sula? Ymmärsitkö silloin, mitä tarkoitin?

— Niin, ymmärsin.

— Silloin olit sinäkin sattumalta vähän jäädytetty jostakin tuumastasi. Olet kai siitä jo lämminnyt?

— Lämminnyt ja jäähtynyt moneen kertaan.

— Tiesinhän sen. Ja mikä sinusta sitten on oikeastaan tullut?

— Ei mikään — vielä.

— Ja mikä sinusta sitten tehdään?

Eljas vitkasteli pikkuisen aikaa, vastasi sitten vakavasti, melkeinpä juhlallisesti:

— Pappi.

— Pa-pappi! No niin, miks'ei? Puhumaan kyllä olet ovela ja mieliä sulattamaan ja sydämiä valloittamaan. Ja taidatpa olla taitava teeskentelemäänkin ja valehtelemaan.

— Älä ivaile vakavista asioista.

— Ohoo! Ja mistä se pappi tulee tähän aikaan vuorokautta?

— Minä kävelen Hellaasta.

— Vai Hellaasta, tutusta paikasta. Vieläkö siellä pappinakin kuljetaan? Ja vieläkö siellä on kaikki entisellään? Vieläkö siellä seisotaan tiskin luona puhuttelemassa kapakkatyttöä, josta nyt kai aiotaan

tehdä papin rouva. Vieläkö siellä eteisessä puristetaan lämpöistä kättä ja vannotaan että: ei suukkoakaan — ha-ha-ha-ha!

— Kuule...

— Ei. Tästä kääntyy minun tieni syrjäpoluilleni, olutputkaani, tännepäin ei papin sovi kääntyä; tänne laskeudutaan. Hyvästi!

Puhellessaan olivat he yösydännä verkalleen kävelleet kaupungin halki siihen torinkolkkaan, josta Robertinkatu lähtee ohjaamaan kaupungin laiteille. Siinä se Anni hyvästit sanoi ja lähti viiltämään alaspäin hämäränlaista katua ja katosi ensi nurkasta vasemmalle. Eljas seiso siinä hetken ja asteli hänkin sitten päinvastaiseen suuntaan, nousi Korkeavuorenkatua, jossa hänellä oli asunto.

Ja yksin kävellessään hän mietti tuota kohtausta.

Oli se Anni häntä pilkannut ja soimaillutkin, mutta ne soimaukset eivät häneen sattuneet, ne sinkoilivat ohi, kalahtivat jotakin tuntematonta vastaan, jonka Eljas oli entisyyteensä haudannut. Sillä hän oli itse pettynyt; se oli ollut erehdystä, unelmaa kaikki, mitä hän oli luullut ja luottanut saavansa toimeen — omin voimin. Se oli ollut turhuutta, valetta. Hän oli hapuillut kuin sokea, yritellyt ja kierrellyt kaikilla suunnilla, juossut joukon matkassa ja vasten joukkoa, — aina muka vakuutettuna asiansa oikeudesta. Ja aina se oli ollut turhuutta, valetta! Nyt oli hän vasta oikealle polulle päässyt, nyt oli hän löytänyt sen vaikutusalan, jota oli hakenut, nyt oli hän vasta vakuutettu.

Vai oliko hän todella nytkään oikein vakuutettu! — pieni epäily pisti semmoisena kiilana varmuuden väliin. Oliko se hänen oikea vaikutusalsansa? Oliko se hänen kutsumuksensa? Eiköhän nytkin ollut teeskentelemistä, valetta seassa; eikö hän nyt valehdellut itselleenkin? Eiköhän ehkä kaikki hänen nykyinen vakaumuksensa ollutkin petosta?

— Ei, tuumi Eljas päättäväisesti, kääntyen sisään kotiportistaan. — Ei, nyt minä vasta tunnen sen, että olen löytänyt tieni ja työni; minä olen siitä vakuutettu, minä tunnen sen!

Ja noustessaan ylös portaita hän vielä puoliääneen toistelihe: minä olen siitä vakuutettu, ikäänkuin joku olisi tahtonut väittää vastaan.

Mutta yksin hän oli, ei kukaan voinut väittää vastaan, — ellei hienoinen, moittiva ääni hänen omassa povessaan.

IX.

Kaksi vuotta oli »vierähtänyt iankaikkisuuden mereen» — syksyyn asti kolmatta.

Eljaasta oli keväällä tehty pappi, ja apulaisena hän nyt oli kotiseudullaan. Häntä sanottiin hyväksi papiksi, ja useinpa heltyivät itkuun sydämet hänen saarnatessaan ja puhuessaan. Sillä hyvät olivat hänen luonnonlahjansa, hänen puheensa oli selvää ja äänensä helisevä, kaunis. — Ja häntä sanottiin myös oikeaksi papiksi: vakava oli ryhti ja varmaa vakaumusta todisti koko hänen levollinen, harras, tyyni olentonsa, ja lämpöisestä sydäimestä tuntuivat hänen sanansa lähtevän.

Ja niin hän vakuutti usein itselleenkin, että siellä syrjässä, poissa maailman metelistä, oli hän nyt löytänyt oikean paikkansa, voittanut epäilyksensä ja houreensa, voittanut itsensä.

Ja hän oli jo kihloissa. Sehän on niin luonnollista kulkua tuo, että apulainen maalla naipi rovastin tyttären, ja sitä luonnollisempaa vielä Eljaan suhteen, kun hän jo lapsuudestaan oli morsiamensa tuttava ja jo ennen poikana maalla ollessaan oli häntä väliin hentukseen kutsunut, — nimikoksi tosin vain, sillä ainahan se pitää joku henttu olla, jos ei muu niin nimikko.

Kaikki oli nyt niin luonnollista ja selvää. Rauha ja onni näytti vihdoinkin saaneen varman asuntopaikan Eljaan ennen rauhattomassa mielessä. — Joulun alla ne häät oli pidettävä.

Syksy se näet taaskin oli, kolakka, harmaja syksy, jolloin pakkaneen jo on iskenyt roudan maahan, kelmentänyt luonnon ja riitoittanut rannat, jolloin alaston maa peitteekseen odottaa puhdasta, talvista lunta ja hallava taivas odottaa kirkasta, talvista tähtikoristettaan. Sunnuntaipäivä oli jo ikäpuolelleen kulunut. Eljas oli saarnannut aamupuolella, syönyt päivällisensä ja lepäili nyt hiukan lämpöisessä huoneessaan, loikoili suloisesti sohvalleensa silmäillen ulos syksyiseen luontoon.

Elämä tuntui Eljaasta nyt niin levolliselta, niin varmalta. Oli hänelläkin ollut tuommainen kiihkoaikansa, jolloin hän katsoi elämätä ainaiseksi taisteluksi, jolloin hän koko innollaan oli heittäytynyt sen taisteluun, oli tahtonut siihen vaikuttavana ottaa osaa, taistella ja voittaa, edistää yhteishyvää, niittää kunniaa. Silloin oli hän sydämensä pohjasta halveksinut semmoista syrjään vetäytymistä, mokomata pakolaisasemata, joka hänestä nyt jo oli käynyt niin suloiseksi. — Nuoruuden unelmia! — Se aika oli ohi. Mutta hän olikin jo koulut käynyt, oppinut näkemään nuo taistelut kaikki turhuudeksi ja valheeksi. Hän oli voittanut itsensä. —

Postin tulo nostatti Eljaan levoltaan. Harvoin sitä muutenkin tulee postia maalle, syrjään valtateiltä, ja kelirikko sitä oli sitä nyt vielä viivytännytkin, joten se oli mieluisa vieras päivällislepoakin häiritsemään. — Sanomalehtiä tuli koko tukku, päivälehtiä ja uskonnollisia aikakauskirjoja; ne pantiin syrjään, viikon varaksi. Kuulutukset, kirjeet ja paperit pastorin kansliaan tuomiokapitulista ja maaherralta joutivat myös jäädä avaamatta myöhäisempään; Yksityisten kirjeitten kimppuun ensiksi käytiin.

Ja Eljaallekin oli kirje. Harvoin niitä tuli, sillä hän ei ollut kirjeenvaihdossa paljon kenenkään kanssa. Hän oli katkaissut entiset houreitten aikuiset tuttavuutensa eikä paljon rakentanut uusia. Kukapa siis olisi kirjoittanut? Tämä kirje oli Juhanalta; Eljas oli hänelle lähettänyt ilmoituksen kihloihinmenostaan, ja onnitellakseen kai se nyt Juhana niin pian vastasi. — Niinpähän olikin. Eljas luki:

Helsingissä lokakuun 16 p:nä 18—.

Rakas serkkuni.

Kiitosta monta kirjeestäsi ja kihlakortista. Arvasin semmoisen kyllä tulevan, vaikka en vielä tiennyt odottaa. Mutta mitäpä siinä onkaan vitkastelemista, kun kerran on tilaisuus naimispuuhiin ryhtyä. Onnea siis, paljon onnea toivon sinulle täydestä, sulasta sydämestäni! Vaalisi onnistumista en ensinkään epäile, sillä vaikkakaan en Selmaasi tunne, — en ole nähnyt sittenkuin kymmenvuotiasna, — niin on kai molemminpuolinen taipumuksenne kyllin takeena onnenne kestäväisyydestä.

Sano siis Selmallesikin minun onnentoivotukseni. Jospa voisin, niin mielellänihän tulisin hääjuhlaanne, samalla kotonakin taas kerran käydäkseni, mutta pelkäänpä, että en täältä pääse irtautumaan.

Tänne olen näet pikeytynyt pääkaupunkiin, ja samaa jatkutusta on elämiseni kuin jo vuosia sitten. Aamupäivät virastossa, illat ulkona missä milloinkin, aina sen mukaan kuin massi lupaa. Onhan se minulla nyt jo muka viran nimellinenkin, ja hyvähän se on sekin, vaikka ei sillä vielä kauas potkita noin taloudelliselta kannalta minun oloissani. Sillä siitä minulla on monet vaikeudet ollut, huolet ja harmit, kun olen tullut kirjoittaneeksi nimeni muitten papereihin. Mutta eihän siitä saa nurkua, kun olen itsekin taas apua tarvinnut. Huonompi se on Lassin laita, joka on tullut kirjoittaneeksi muitten nimiä omiin papereihinsa. Nyt on mies kesästä asti kateessa, Amerikkaan lie mennyt.

Kysyt, enkö minäkin jo kohta lähetä korttia, jossa olisi omani ja Julian nimi. Yllämainituista rahallisista syistä jo huomaat minulle tuiki mahdottomaksi omaa kotia ajatella. Ja sitäpaitsi ne unelmani, joista sinäkin tiesit, ovat jo häipyneet. Kivulloinen oli Julia jo koko menneen talvea, kesällä sai hän kovan rintataudin, ja lääkärit selvittävät, että keuhkot ovat lopussa. Nyt he ovat lähettäneet hänet maalle, jonkun sukulaisen luo muka virkoamaan, mutta itse asiassa, niinkuin kaikki sen tietävät — kuolemaan. Sinä ehkä arvelet niinkuin moni muukin, että eipä tuossa köyhässä, laihassa kirjurinmamsellissa ollut paljon kadottamistakaan; eihän siinä ollut, mutta minusta se tuntuu usein raskaammalta kuin voit luullakaan. —

Uutisiapa en tiedä paljon mitä kertoisin, tärkeimmät tapahtumat näet sanomalehdistä. — Äskenhän oli taas, kuten tiedät, N.S:n vuosijuhla Hellaassa vanhaan tapaan, ja minä olin siellä nytkin, kuten edellisinä vuosina. Samanlaista hurakkaa siellä oli kuin ennen vanhaan, jolloin me nuorina ensikertalaisina siellä innostuimme; useimmat vanhat vain olivat poissa, uusia nuoria paljon sijassa. Antti, joka oleskelee Helsingissä käytännöllisiä opettajakokeita suorittelemassa, oli vanhemmista melkein ainoa saapuvilla olija. Hänen kanssaan me muistelimme entisiä aikoja ja iloja Hellaassa, kuinka sinäkin siellä nuorena maailmanparantajana ensimmäisen tulisen puheesi pidit ja sittemmin monesti elämän taisteluista innostuneena. Leikillään uhkasi Antti joskus tulla naulaamaan sinun ovellesi lapun: »Tässä lepää Eljas...», johon kerran puheessasi luvan annoit, jos muka joskus maailman taisteluja pakoon ja syrjään vetäytyisit. Mutta samanlaisen lapunhan tarvitsisi ovelleen hän itse ja me kaikki.

Siellä Hellaassa kuulin muitten kaskujen joukossa senkin, että se Anni, se Hellaan entinen bufettityttö, se sama, jota ehkä muistanet aikoinasi aikoneesi »pelastaa» ja haaveilleesi

korjata hylyksi joutumasta, hän kuuluu nyt olevan jossakin Punavuoren puolessa, talossa, johon issikat yönaikaan opastavat nousevaa sukupolvea... —

Eljas pysäytti lukemisen. Hän oli jo siitä saanut niin paljon mietittävää, niin paljon sulatettavaa, että enempää ei yhteen otteeseen mahtunut. Juhanan sanat synnyttivät hänessä paljon ristiriitaisia tunteita, herättivät monta jo aikoja sitten uinahtanutta muistoa, tapausta, tuumaa ja aietta. Hän muisti tuon illan Hellaassa, jolloin hän innosta hehkuen teki päätöksensä uhrautua jalon aikeen palvelukseen, miten hän oli ollut vakuutettu onnistumisestaan, miten hän sitä varten oli tehnyt työtä. Hän muisti monta muutakin iltaa, hän muisti pettymisiään ja yrittelyjään taas uudelleen voimakkaana astua elämän taisteluihin, — ja muisti, kuinka hän siitä oli luopunut. Koko hänen nuoruutensa, sen unelmat ja toiveet palasivat hänen mieleensä, ja hän tuli ajatelleeksi, että kenties hän ei ollutkaan taistellut kyllyiksi. Kenties hän velttoudesta oli vetäytynyt pois, niinkuin etana kuoreensa vaaraa pakoon, tuudittanut itsensä vääraan unelmaan, että entiset yrityksensä olivat olleet turhuutta ja nykyinen vakautumista. Ja istuessaan siinä pöytänsä nojautuneena tunsu hän kaipausta mielessään; hänestä tuntui juuri kuin tuo kirje, jota hän piti kädessään, olisi syyttänyt häntä siitä, että hän oli pettänyt nuoruutensa unelmat, pettänyt itsensä. Sillä hän tunsu, että siten kuin hän silloin oli lämmennyt rohkeimmistakin toiveistaan, siten ei hän enää voisi lämmitä koskaan.

Pehmoinen käsi peitti silloin äkkiä takaapäin hänen silmänsä ja raikas nauru helähti. Hän ei ollut huomannutkaan, kun hänen morsiamensa hiljaa hiipi huoneeseen.

Eljas käännähti, mutta kummallisen surun voittoinen oli katse, jonka hän nyt tyttöön loi. Sillä hänen silmänsä edessä olivat juuri kuvastaneet toiset kasvot, joita hän kerran oli rakastanut hellemin, puhtaammin kuin nyt.

— Oletko surullinen, armaani, kysyi Selma hämmästyen ja istui sulhasensa viereen. — Ja mistä syystä? Tuoko kirje?

— Niin, sekin...

— Keneltä se on? Annas kun luen.

— Ei. Se on Juhana-serkultani. Hän onnittelee meitä.

— Onnittelee, ilkiö! Kun sinut panee noin pahalle tuulelle.

— Ei se ole Juhanan syy. Muistatko häntä ensinkään?

— Hyvin vähän. Mutta millä lailla hän on voinut saattaa sinut noin murheelliseksi?

— Hän kertoo eräästä...

— Kenestä? Ystävästakö? Onko hän kuollut?

— Ystävästä, niin... Ei, hän ei ole kuollut. Kunpa hän vain olisikin kuollut!

— Huih! kun toivot toisen ihmisen kuolemaa, ja vielä ystäväsi! Oliko se hyväkin ystävä?

— Oli ennen, mutta siitä on aikoja. — Ja ne ajat ovat menneet.

Eljasta tympäisi tytön läsnäolo ja hänen utelemisensa. Hän olisi nyt tahtonut olla yksin muistoissaan, olisi tahtonut kuin tuomarina yksin tutkia sisintänsä. — Mutta parempi ehkä on näin. Hän ei ehkä olisi uskaltanutkaan käydä pohjaa myöten sydämensä kammioita katselemaan, hän ei ehkä olisikaan kestänyt sellaista tutkintoa. Parempi oli näin, nykyisyydessä hän eli, häipyköön kerrassaan se, joka ei voi konsanaan palata.

— Voi, unohda se nyt jo, Eljas, ja tule ulos vähän kävelemään ennen illan tuloa. Raitis on ilma, se karsii pahat muistosi. Ilkeä Juhana, kun...

Ulos he lähtivät ja kävelivät käsikkäin pitkin polkua joen ahteella, astelivat äänettöminä siihen lepikkoniemeen, kosken alle, jossa kuohut jo alkavat lannistua ja tyyntyä, mutta vielä kiertasevat eräitä vihaisia pyörteitä, ennenkuin ihan kesyttyvät ja suvannossa asettuvat lauhkeina lepoon.

Siihen niemen törmälle he seisattuivat hetkeksi, katselivat vettä ja katselivat taivasta. Sillä pilvet, jotka koko päivän olivat sakeina peittäneet laen, olivat nyt illan suussa häipyneet pois, ja taivas oli selkeän sinervä.

Mutta päivä oli jo ehtinyt laskea, ennenkuin pilvet edestä väistyivät. Helakan ruskon loi se vain enää taivaan rannalle, osoittaakseen, kuinka kirikkaana se olisi paistanut, elleivät sitä pilvet olisi peittäneet.

Tuota se Eljas katseli. Hän näki, miten jo ruskokin vähitellen kelmeni, varjot tummenivat ja hämärä laskeusi.

— Tule, armaani, sanoi hän ja tarttui tyttönsä käteen. — Täällä käy kolakaksi, päivä on jo laskenut. Lähdetään kotiin, suojaan, lämpimään!

Pois he kääntyivät ja kävelivät käsikkäin kiirein askelin kotiin päin.

1889.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HELLAASSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations

concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116,

(801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.